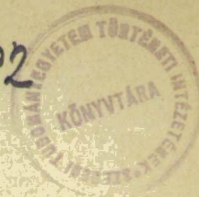

7/6482

Ellenforradalom Hódmezővásárhelyen 1956-ban.

/Bölcsészdoktori értekezés./

Készítette: Hrabovszki Mihály
tanár.

A tételt adta: dr. Mérei Gyula
egyetemi tanár.

B e v e z e t é s .

Hazánkban 1956. őszén az ellenforradalom vihára dult. Az ellenforradalom meg akarta ismételni 1919-et. A belső és nemzetközi reakció erői összefogtak és mint akkor tették, újra ki akarták csavarni a hatalmat a munkásosztály kezéből. Meg akarták semmisíteni a szocializmus építésében elért eredményeinket és vissza akarták állítani a tőkés, a földbirtokosok hatalmát, a kapitalista társadalmat. Az ellenforradalom Hódmezővásárhelyen is támadásra indult.

Hódmezővásárhely jelentős mezőgazdasági település, még inkább agrár jellege volt a felszabadulás előtt. Lakóinak száma 1950-ben meghaladta az 56 ezer főt. Ekkor Mártély és Székkutas önálló községgé lettek, így a város lakossága 51.150-re csökkent. A város területe az 1935-ös adatok szerint 81.427 kh-at tett ki, amely 11.489 gazdaság között oszlott meg a következőképpen:

1 kh-nál kisebb gazdaság		2 671
1 - 5 kh-ig terjedő	"	3 623
5 - 50	" " "	4 768
50 - 100	" " "	305
100 - 500	" " "	118
500 - 1000	" " "	3
1000 - 3000	" " "	-
3000-en felül	" "	1 /1/

A fenti adatok bizonyítják, hogy Hódmezővásárhelyen nem volt manut nagybirtok. Mindössze egy földbirtokos rendelkezett 3000 kh-nál nagyobb földterülettel. A középbirtokosok száma már jelentősebb, de közülük is mindössze 3 rendelkezett 500-1000 kh földdel. Többségük /118 birtokos/ 100-500 kh földdel bír. Ugyanakkor számos kulák élt a városban.

/1/ Az adatok a Csongrád megyei Statisztikai Hivatal 1935-ös kumultációjában szerepelnek.

A statisztikából is kitűnik, hogy 1935-ben 305 család rendelkezett 50-100 kh földdel. A kulákság zömét azonban az egykori hivatalos statisztika elrejtí, ^{Mivel} egybe veszi, ~~(mivel)~~ a 25-30 kh birtokkal rendelkező parasztokat az 5 kh-n felüli kis- és középparaszti birtokosokkal. A valóságban a városi tanács 943 kuláket mutatott ki 1953-ban. A statisztikából kiderül, hogy a parasztgazdaságoknak több mint a fele /6.294/ öt holdnál kisebb. Tulajdonosai - hogy megélhetésüket biztosítsák - kénytelenek voltak a nincstelen agrárproletárokkal együtt napszámba járni, aratást, cséplést stb. vállalni. A földnélküli mezői munkások száma 7-8.000 körül mozgott. /2/ Tehát összesen 13-14.000 mezői munkás és szegényparaszt várt arra, hogy megélhetése érdekében eladhassa munkaerejét. A mezőgazdaság Hódmezővásárhelyen nem volt képes ezt a hatalmas munkaerőt foglalkoztatni, így nagy volt a munkanélküliség. Sokan a kubikosok, vagy a summások táborát növelték. A felszabadulás előtt a város iparilag is fejletlen volt. Főleg könnyű- és építőipari üzemek működtek. Az 1941-es statisztikai adatok szerint Hódmezővásárhelyen 22 ipartelep volt, amelyek mindössze 1.371 munkást foglalkoztattak /ebből 673 férfi és 698 nő/ volt. Évi átlagkeresetük 981 pengőt tett ki. /3/ A fenti üzemek közül a Cócron kötszövő üzem volt a legnagyobb, amely a város ipari munkásságának mintegy háromnegyedét foglalkoztatta. /4/ Az itt dolgozó munkások ember-telen körülmények között dolgoztak. "A gyárban forró s helyenként bűdös a levegő. A legnagyobb hőségben sem láttam a munkásoknak hűtött vizet. 10-12 óra a munkaidő, 12-20 fillért keresnek óránként. A 12 éves leány mire 18 éves lesz, roncs" /5/ - írja Péja Géza.

Mint látjuk, Vásárhelyen a burzsoázia gyenge és tőkeszegény, a munkásosztály fejletlen volt. Kisüzemekben, kicsiny létszámmal dolgoztak.

/2/ Péja Géza: Viharsarok 345 oldal.

/3/ Magyar Statisztikai Zsebkönyv 1941. X. évf. 134-35 oldal.

/4/ Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei Igazgatósága 0025/956. sz. jelentés 4. példány 45. oldal.

/5/ Péja Géza: id. mű 345. oldal.

Ugyanakkor széles, erős középréteg élt a városban. Ide tartoztak a kisiparosok, a kereskedők, tisztviselők, katonatisztek, értelmiség, stb. A Statisztikai Hivatal jelentéséből kitűnik, hogy a 22 ipari üzemen kívül, az 1941-ben 1.488 önálló iparos működött a városban. /6/

A felsorolt társadalmi rétegek politikai felfogása a felszabadulás előtt különböző volt. A felső és középrétegek zöme kiszolgálta a Horthy-rendszert. A szűk felső réteg a hatalmát féltette, a középrétegek pedig mindig oda orientálódtak, ahol a hatalmat érezték. A 30-as években és a második világháború alatt nem tudunk a fasizmus elleni harc kiemelkedő eseményeiről. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a középrétegek és különösen az értelmiség között nem voltak olyanok, akik szembefordultak a fasizálódással, de ez inkább kivételnek számított. Zömükben vagy támogatták a fasizmust, vagy passzívan szemléltek térhódítását.

A haladás erőit Hódmezővásárhelyen elsősorban is a munkásosztály képviselte, bár gyengítette a munkásságot, hogy jó ideig a Peyer-féle szociáldemokrácia iskoláját járta. A szociáldemokrácia - mint tudjuk - nem szervezte meg a Horthy-fasizmus elleni harcot. A Szociáldemokrata Párt baloldali tömegei - éppen a Takács Ferenc-féle /7/ jobboldali vezetés miatt - Hódmezővásárhelyen nem tudtak következetesen harcolni a fasizmus ellen. Az illegális kommunista mozgalom pedig gyenge volt ahhoz, hogy a fasizmus elleni harcot átfogóan megszervezze és vezesse. Így tehát 1945 előtt a városban nem volt olyan vezető erő, amely a munkások, kubikosok és szegényparasztek városszerte megnyilatkozó elégedetlenségét, ellenállását összefogta, irányította volna.

A felszabadulás után megváltozott a város gazdasági, társadalmi és politikai arculata, a munkásosztály, a dolgozó nép a hatalom részesévé

/6/ Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei Igazgatósága 0025/1956. sz. jelentés 4. példány, 45. oldal.
/8/ Takács Ferenc önálló kőműves mester volt. 4-5 segéddel dolgoztott. A német megszállás alatt gyékényfonó üzemet nyitott, gyékény csizmakat szállított a németeknek. A Horthy-rendszerben többször volt ~~magatartása miatt kizárták~~ az SZDP országgyűlési képviselője. A felszabadulás után iparügyi államtitkár lett. Az egyesülés előtt /1947/ magatartása miatt kizárták az SZDP-ből.

vált, 1948-tól pedig, - miután a kizsákmányoló osztályokat onnan fokozatosan kiszorította, - a munkáosztály, szövetségben a dolgozó parasztsággal, a hatalom egyedüli birtokosa lett.

A hatalom birtokában lehetővé vált egy sor olyan forradalmi intézkedés végrehajtása, amely megváltoztatta a társadalom szerkezetét, politikai arculatát. Nézzük meg ezen intézkedések közül néhányat és ezek hatását Hódmezővásárhely társadalmára.

1945-ben végrehajtották a földreformot. Kiosztottak több mint 6.000 kh. földet, ebből mintegy 300 kh. gyümölcsöst.

Megnevezés	Az 1945 évi földreform során földhöz jutottak:				
	Összesen:	E b b ő l :			
		- 1	1-5	5-10	10-
		kh. földterületet kapott /%-ban/			
Gazdasággal rendelkezők	1282 fő	15.1	46.1	37.7	2.7
Gazdaság nélküliek	114 "	26.3	62.3	10.5	- .9
Összesen:	1396 fő	16.-	47.8	33.6	2.6

Mint a fenti statisztikai táblázatból látható, földhözjutott 1.396 parasztcsalád. ^{/8/} Ezzel egyidőben 146-an házhelyet, 49-en pedig házat kaptak. A 6.000 kh földet mindössze 128 földtulajdonostól vették el. ^{/9/} A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a földbirtokos osztályt gazdaságilag likvidálták, így a mezőgazdasági dolgozók kizsákmányolása nagymértékben leszűkült. Még csekélyebb lett erre a lehetőség a mezőgazdaság szocialista átszervezésének megkezdése után. A szegényparaszt egyre inkább munkát talált a mezőgazdaság szocialista szektoraiban és nem volt rászorulva, hogy a kuláknál robotoljon. A földdel rendelkező parasztek is egyre nagyobb számban választották a boldogulás szocialista útját és beléptek

^{/8/} Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei Igazgatósága jelentése, 0025/1956.sz.jelentés 10. old al.

^{/9/} Kovács Mihály: Földreform Vásárhelyen. Puszták népe. 1947.sz.

a termelőszövetkezetekbe.

1955 végén 5 állami gazdaság, 2 gépállomás, 30 III. típusu, 3 I. típusu, és 1 halászati termelőszövetkezet működött a város területén.

Ezek földterülete 1955 végén:

Állami Gazdaságok	14.289 kh	
III. típusu tsz	17.886 "	
Halászati tsz	1.400 "	
I. típusu tsz	562 "	
Városi Tanács tulajdonában volt	4.343 "	/10/

A tanácsi földterülettel együtt a város területének csaknem fele /47.3 %/ szocialista szektorhoz tartozott. E termelőszövetkezeteket nem mindig hozták létre hiba nélkül, akadtak, amelyek menetileg rossz példát is mutattak, de életképességüket igazolja, hogy többségüket még az ellenfeleink sem tudta szétzúzni.

1956 őszéig több tsz egyesült. Így 1956. szeptemberben 28 tsz, 6 tszes, 1 halászati tsz működött 21.170 kh-on. A családok száma 1.940, a tagok száma 2.380 fő volt.

1956. december 31-én 20 tsz, 2 tszes, 1 halászati tsz működött. Földterületük 15.901 kh, családok száma 1177, tagok száma 1.440 fő volt.

Megmaradt tehát a tsz-ek 71.4, a tszes-k 33.3 %-a, továbbá a tsz tagság 59.5, a tszes tagság 60.6 %/11/ -a; a tsz földterületének 74.5, a tszes földterületének 37.5 %-a.

/10/ Központi Statisztikai Hivatal Csongrád megyei Igazgatóság jelentése, 0025/1956. sz. jelentés, 10. oldal.

/11/ Az adatokat a Városi Tanács Mezőgazdasági Osztálya szolgáltatta.

A felszabadulás után gyökeresen megváltozott az ipari munkásság helyzete is. A népi hatalom az ipari üzemeket állami tulajdonba vette. Az ipar fejlődése 1945-56 között példa nélküli a város történetében.

Az első 3 és 5 éves terv beruházásai megközelítően a következőképpen alakultak Hódmezővásárhelyen:

	Hároméves terv:	Ötéves terv:	Összesen:
	M i l l i ó f o r i n t b a n :		
Mezőgazdaság	16.5	30.6	47.1
Ipar	5.5	91.7	97.2
Kereskedelem	-0.5	1.1	1.6
Közlekedés, ut	1.5	3.-	4.5
Lakásépítés	4.2	13.1	17.3
Kultur, szociális, sport	2.3	4.2	6.5
Közmű, csatorna, kut	2.5	3.8	6.3
Ö s s z e s e n :	33.-	147.5	180.5

/12/

A népi hatalom a beruházások felhasználásával a városban új üzemeket épített. Így pl: 1951-ben 31 millió forintos beruházással a Mérleggyárat; 1953-ban 9 és fél millió Ft beruházással a megyei Gépjavító Vállalatot. Bővítették és korszerű, üzemmé alakították a Majolikagyárat. Egy sor kisebb üzem is épült, mint pl. a Tatározó Vállalat, Fémipari Vállalat, Szandálüzem, ÁMG, stb. Ennek megfelelően növekedett az ipari munkásság létszáma is, amely:

1950-ben	1.685
1951-ben	1.972
1952-ben	2.681
1953-ban	3.792
1954-ben	4.268 fő volt.

/13/

/12/ Csongárd megyei füzetek, Gyáni Imre: A felszabadult Vásárhely tíz éve./1944-1954./9.oldal.

/13/ Ugyanott, 11 oldal.

A munkások havi keresete 600 és 2.000 Ft között ingadozott. A bérezésnél nagy aránytalanságok mutatkoztak. Az 50-es évek eleje óta az életszínvonal emelkedésével - mint erről később még szó lesz - a munkássztály nem volt megelégedve. A kapitalista viszonyokhoz képest azonban a munkások élete gyökeresen megváltozott. Nemcsak sokkal jobban éltek, mint a tőkés uralma alatt, hanem jobb körülmények között is dolgoztak. A törvény kötelezte a munkavédelmi rendszabályok megtartását, a munkaruhák, a védőeszközök kiadását. A munkás igazgató nem bocsáthatta és nem is bocsátotta el ok nélkül a dolgozókat, anint azt a tőkés megtehetette. A munkásokat nem fenyegette a munkanélküliség.

A város fejlődésében nagy szerepet játszott az is, hogy 1949-ben a közigazgatás átszervezésekor Hódmezővásárhely megyei székhely lett. E körülmény jelentős gazdasági, társadalmi és kulturális változásokat hozott, sok új beruházást kapott, így gyorsabban fejlődött, másrészt a megyei szervek átköltözésével irányító központ lett.

A népi hatalom idején a kulturális életben is nagy változások következtek be. A gazdagok művelődési monopóliuma megszűnt. Állandó múzeum nyílt, felépült a városi művelődési ház. Az iskolák, a könyvtárak, a mozik, a rádió által közvetített kulturkincsek elérhetővé váltak a dolgozó nép számára. 1938-ban 38 általános iskola működött, 1954-ben 45; 1938-ban 129 pedagógus tanított az általános iskolákban, 1954-ben 257; 1938-ban két középiskola működött a városban, 1956-ban 4. A régi tanonciskola helyett új ipari és kereskedelmi iskolát nyitottak meg. Ugyancsak létrehoztak két gyermek-pedagógiai iskolát, egy gyors- és gépiró iskolát, egy zeneiskolát, két kollégiumot. A kulturális életben bekövetkezett változásokat e néhány adat is érzékelteti.

A gazdasági változások természetesen mélyreható társadalmi változást is eredményeztek. E változások túlnyomó többsége pozitív irányba hatott. Pl. az öntudatos munkásság gyarapodása, a tsz parasztság, az új értelmiség fokozatos kialakulása és növekedése, stb. A változások között voltak azonban kedvezőtlen hatásúak is: pl. a munkásság és az értelmiség számszerű

növekedése azzal a veszéllyel járt, hogy soraik felhígulnak és vesztene az ütközésségükből. Mint láttuk, a földbirtokosságot gazdaságilag likvidálták, sőt gazdaságilag meggyengült a kulákság is és jelentős része felhagyott a gazdálkodással. Mindkét csoport a társadalom más rétegeibe szivódott fel, elsősorban a munkáscsapat és a parasztság, részben pedig az értelmiség soraiba. A kisiparosok egy része egyénileg dolgozott, más része kisipari szervezeteket alapított sokan közülük üzembe mentek dolgozni. Ugyancsak a munkásságot, a parasztságot és az értelmiséget higitották fel a régi rend volt hivatalnokai, katonatisztjei, csendő-, rendőrtisztjei, nagykereskedők és egyéb elcsuszott elemek is. Például 1956-ban a hódmezővásárhelyi Mérleggyár évi átlagos állományi létszáma 832 fő volt, ebből tőkés, kulák, horthysta tiszt és más osztályidegen 70 fő. A Gépjavító Vállalat 174 dolgozója között 12 osztályidegen /14/ lapult meg.

Fontos ezt megjegyezni, mert csak így érthető meg, hogy az ellenforradalom miért tudta félrevezetni a munkásokat, az értelmiséget, általában a dolgozókat 1956-ban. A régi rend hívei közül sokan már úgy léptek fel, mint munkások, parasztek, vagy értelmiségi dolgozók. Pl. Avemaria Brunó, volt vezérkari százados a Cementgyár segéd munkásaként, Mónus István, volt rendőrtiszt, mint a Mérleggyár dolgozója.

Az átalakulás vezető ereje - mint az ország egész területén - Hódmezővásárhelyen is a párt volt. A párt helyi szervei a központi vezetés utmutatásai alapján dolgoztak, így azokat a hibákat, amelyeket a központi vezetés elkövetett, kisebb-nagyobb mértékben elkövetetlenül elkövettek Vásárhelyen is. A város az eredmények mellett a hibákkal is kapcsolódott az országhoz, elsősorban Budapesthez, ezért az ellenforradalom kitörésének okait sem lehet az országos eseményektől elszakítva vizsgálni. Az országos kérdések részletes elemzése nem tartozik a dolgozat feladatai közé, a Vásárhelyen lefolyt események megértése végett

/14/ Az adatokat az illető üzemek személyzeti osztályai bocsátották rendelkezésre.

mégis érinteni kell ezeket.

Népi demokratikus rendszerünk, dolgozó népünk nagy eredményeket ért el a szocializmus építésében. A párt politikája 1948-49-ig a fő kérdésekben helyes volt. Ezért volt a gyors fejlődés. A dolgozók széles tömegei szívvél-lélekkel támogatták a párt politikáját. Ilyen körülmények között a belső és külső ellenség nem tudott nagyobb kárt okozni, mert a tömegek nem támogatták. 1948-49 után azonban az elkövetett hibák miatt sem a Központi Vezetőségben, sem a párttagok körében nem volt egység. A Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Vezetősége 1956. decemberi határozata erről a következőket mondja: "A Rákosi-Gerő klikk, amelynek a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségében és a Magyar Népköztársaság kormányában döntő befolyása volt, 1948 végétől kezdve letért a marxizmus-leninizmus elvi alapjáról... A párt és állami életben, valamint a gazdasági élet irányításában szektás és dogmatikus politikát, ellentmondást nem tűrő, parancsolgató, bürokratikus vezetési módszert honosított meg. Káros módszereik rendkívül súlyos hibákhoz és bűnökhöz vezettek a párt és állami életünkben egyaránt."^{/15/}

Egyik legnagyobb hiba az volt, hogy figyelmen kívül hagyták a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét és olyan gazdaságpolitikát erőltettek hazánkra, amely nem vette figyelembe az ország gazdasági adottságait. Egyrészt az ország gazdasági erejét meghaladó méretekben tervezték beruházásokat /ezek végrehajtása természetesen az életszínvonal növekedésének rovására ment/ - másrészt a beruházások nem biztosították a népgazdaság egyes ágainak arányos fejlődését. Ez viszont külföldi adósságokhoz és egyéb gazdasági nehézségekhez vezetett.

Hiba volt, hogy a Központi Vezetőség határozatában idézett okokból megsértették a mezőgazdaság szocialista átszervezésében az önkéntesség lenini elvét, ami nagyban hozzájárult a munkás-paraszt szövetség lazulásához. Még más hibás, antimarxista lépés is történt kulturpolitikánk

/15/ MSZMP KV. 1956. december 2-5-i ülésének határozatából.

kialakításában nem mindig vették figyelembe a nemzeti hagyományokat, az egészséges nemzeti érzéseket és módot adtak az ellenségnek, hogy e hibákat felnagyítsa és így támadja a pártot, a népi demokráciát.

E hibák lehetővé tették, hogy a belső ellenség rendezze sorait és megkezdje az ellenforradalom előkészítését. "Az októberi események előkészítésében és kirobbantásában alapvető tényező volt a Horthy-fasiszta és magyar kapitalista, földesuri ellenforradalom, melynek jelentős erői működtek illegálisan idehaza, fő erői pedig Nyugat-Németországban gyülekeztek és szervezkedtek. A magyar ellenforradalom célja a kapitalista földesuri rendszer visszaállítása volt, amelyről az 1945-ben elszenvedett vereség óta egy pillanatra sem mondott le, ellenkezőleg, azóta állandóan szervezkedett és csak a kedvező alkalomra várt, hogy lecsapjon népi demokratikus rendszerünkre és ellenforradalmi céljait valóra váltsa." /16/ Az ellenforradalmárok e célja bizonyítható vásárhelyi tevékenységükből is, - amint a továbbiakban ezt részletesen kifejtjük.

Természetesen az ellenforradalom belső erőit a nyugati imperialista körök támogatták, mind anyagilag, mind pedig erkölcsileg. "A háttérben meghúzódó és onnan irányító nemzeti imperialista körök bűnös szerepét a Magyar események kibontakozásában bizonyítja továbbá az a tény, hogy Nyugat-Németországban ellenforradalmi célokra már évekkel ezelőtt összegyűjtötték a volt horthysta hadseregnek és csendőrségnek a Hitler-fasisztákkal együtt nyugatra menekülő maradványait. Egyenruhába öltöztették, fegyverrel látták el, karhatalmi kiképzésben részesítették és amerikai dollárokkal fizették őket. Előőrseiket hónapokkal az októberi események előtt növekvő számban küldték Magyarországra, hogy aknamunkát folytassanak népi demokratikus rendszerünk ellen." /17/

/16/ MSZMP Központi Vezetőség, 1956. december 2-5-1 ülésének határozatából.

/17/ Ugyanott.

Az ellenforradalmat tehát azért tudták kirobbantani, mert az MDP Központi Vezetősége az 50-es évek elejétől letért a marxizmus-leninizmus elvi alapjairól és ezzel lehetővé tette, hogy a külső és belső ellenség megszervezze erőit a kapitalista restauráció érdekében. Súlyos szerepet játszott Nagy Imrének és társainak példátlan áruló tevékenysége. Ezek képezik együtt és összefüggésében azokat a fő okokat, amelyek az ellenforradalmat eredményezték. Ezen okok bármelyike nélkül Magyarországon nem robbanhatott volna ki ellenforradalom. Így azonban az ellenforradalom szervezői bekapcsolódtak az éles politikai vitákba, az Irészövetséget, a Petőfi-kört, az Irodalmi Ujságot az ellenforradalom ideológiai előkészítésének nyílt fórumává tették, egyre hevesebben támadták a pártot, a népi hatalmat. Támadásuk igazi célját leplezni tudták, mert azt állították, hogy a XX. Kongresszus szellemében a hibákat bírálják. A hibákat természetesen felnagyították és gátlástalanul rágalmazták a népi hatalmat. Akik elítélték népi demokrácia ellenes fellépéseiket, azokat úgy hallgattatták el, hogy rájuk sütötték a "sztálinista", "rákosista", "szek-tás", "a régi hibák védelmezője", "a kibontakozás akadályozója" bélyeget.

A revizionista nézetek gyorsan elterjedtek az egész országban, különösen az értelmiség és kispolgárság körében. Igen tanulságos még az utókor számára is miként "fejlődött" a revizionista csoport az első Petőfi-köri vitától a "Miért nem szeretem a Kucserákat" című íráson keresztül a "Hajnalodik" című cikkig, az ellenforradalom mellétti teljes kiállásig, a hazaárulásig. Látni fogjuk, hogy ezek az erők, tehát a revizionisták és a régi osztályellenség voltak az ellenforradalom előkészítői és szervezői Hódmezővásárhelyen is.

I.

Az ellenforradalom eszmei előkészítése Hódmezővásárhelyen.

Ellenforradalmi megmozdulások 1956. október 23 előtt.

Hódmezővásárhelyen az ellenforradalom előkészítését nagyban befolyá-

solták az országos, különösen a budapesti és a szegedi események. 1956. október 26-ig a vásárhelyi munkásságot az ellenforradalom nem tudta megzavarni. A munkások ugyan nem helyeselték az elkövetett hibákat, különösen nem azt, hogy 1956 előtt az életszínvonal több éven át nem emelkedett megfelelően, de ezek a hangok még egyáltalán nem fejeztek ki semmilyen szolidaritást a rendszerre támadók iránt. A munkások többsége a párttal együtt, a párt vezetésével kívánta a hibákat kijavítani.

A dolgozó parasztságot főleg az sértette, hogy nagy volt a terménybeszolgáltatási kötelezettség, amely főleg a szegényparasztságnak okozott súlyos gondokat. A parasztek a mezőgazdaság szocialista átszervezése során elkövetett tulkapások miatt méltatlankodtak. De e hibákat a dolgozó parasztság is a párttal együtt kívánta kijavítani. 1956. októbere előtt az ellenforradalom szervezői Vásárhelyen nem támaszkodhattak a munkáosztály és a dolgozó parasztság, az értelmiség nagyobb tömegeire.

Az osztályidegen elemek is kénytelenek ekkor még vagy illegálisan, szűk körben szervezkedni, vagy "a szocialista demokrácia" bajnokainak szerepében fellépni. A múlt rendszert valamilyen okból visszakívánók csoportok már összejártak, megvitatták az eseményeket, de egyelőre még csak titokban. Például a Független Kisgazdapárt volt vezetői: többek között idejárt Bartók Zoltán volt Független Kisgazda párti újságíró, Kormány Lajos, Csáki István, Vata Ernő, Dékány József, B. Kiss János, Csáki Kálmán, Mérai József és Mérai Sándor kulákok. Ezek közül Bartók Zoltán, Csáki István, B. Kiss János, Csáki Kálmán, Mérai József, Mérai Sándor kulákok már 1950-ben tagjai voltak a "vásárhelyi Fehérgárda" összeesküvő szervezetnek, amiért többségük börtönbüntötést kapott. 1956 nyaratól ismét szervezkedni kezdtek, majd az ellenforradalom idején is tevékeny részesei voltak az eseményeknek. Ilyen összejöveteleket tartottak

még Mucsi Imre kulák lakásán. Ide eljártak: Papy József, Diószegi László, Diószegi Ernő, Tóder János kulákok, továbbá Korom Dezső tanító. Csánki Ernő kulák lakásán is voltak ilyen összejövetelek. Résztvett a megbeszéléseken Kiss Ferenc kulák, aki az ellenforradalom idején a szikáncsi települést fel akarta gyujtani, mivel annak egy része egykori birtokára épült, továbbá Kecskeméti István, Hójjá János, Vörös Sándor kulákok. ^{/18/} A kulákoknak és a népi demokrácia más ellenségeinek szervezkedését bizonyítja Erdei István egyénileg dolgozó paraszt, jobboldali szociáldemokrata tevékenysége is. Erdei István 1948 előtt a Szociáldemokrata Párt országgyűlési képviselője volt és egy időre földművelésügyi államtitkárrá is kinevezték. Erdei hangoztatta, hogy a közélettől visszavonult, "önként vállalt száműzetésébe." ^{/19/} 1948 után birtokán élt. Valójában azonban élénk kapcsolatot, levelezést tartott fenn politikai elvbarátaival, közöttük Kéthly Annával is. Kéthly instrukciókkal látta el őt. 1956. június 1-én írott levelében Kéthly Anna figyelmeztette Erdeit, hogy Takács Ferenc volt Szociáldemokrata párti miniszter és államtitkár "emlékének" megörökítése korai lépés. Sürgősebb elintézni, hogy felesége nyugdíjat kapjon. Kérte Erdeit, hogy ennek érdekében tegyenek lépéseket. Többek között ezt írta: "...nagyon fontosnak tartanám, hogy a hazafias front részéről - esetleg Karácsonyi támogatásával is - onnan is intézkedjenek, illetve tegyenek előterjesztést az Országos Nyugdíjintézetnél... Ugy hiszem, hogy ma már lesz annyi bátorságuk a régi barátoknak, hogy befolyásukat erre érvényesítsék. Nyugtassák meg az aggodalmaskodókat, hogy itt fenn is már más a hangulat."

Erdei István jobboldali beállítottsága közismert Vásárhelyen. A Szociáldemokrata Pártból is ezért zárták ki az egyesülés előtt. Erdei maga is elismerte, hogy nem értett egyet a két munkáspárt egyesítésével, a proletárdiktatura győzelmével. 1956. június 18-án

^{/18/} Kiss Lajos rendőrhadnagy szóbeli közlései alapján. /Hódmezővásárhely, városi Rendőrkapitányság./

^{/19/} BM Csongrád megyei Főosztály iratai, 31-5634/1957.sz.dosz-szió, 88. old al, Kéthly Anna Erdei Istvánhoz írt levele.

Kéthly Annának a következőket írta: "Mi azért vagyunk demokratikus szocialisták, mert tagadjuk az erőszak alkalmazását és csak addig a vonalig vagyunk marxisták, míg ez a tétel áll." /20/ Véleménye szerint "Magyarországon 1948-tól nem a proletárdiktatura lett volna a politikai hatalom megnyerésének egyetlen útja" /21/ - jegyezte meg levelében. Arra a kérdésre, hogy ő milyen köztársaságot akar, azt válaszolta: "Mindaddig, amíg a szocialista pártok képviselői nem kerültek volna be többségbe a Parlamentbe, egy haladó, demokratikus köztársaság lett volna." /22/ Ez világos beszéd volt. Erdei maga megmondta, hogy "haladó demokratikus polgári köztársaságot" akartak a proletárdiktatura helyett, vagyis a szocialista vívmányok megszüntetését, népi demokratikus rendünk megszüntetését akarták. Márpedig proletárdiktatura nélkül nem lehet felépíteni a szocializmust, s a polgári köztársaság bármilyen demokratikus is, nem lehet más a dolgozók számára, mint a burzsoázia diktatúrája.

Erdi 1956 nyarán kapcsolatba lépett Nagy Imrével is. Az ellenforradalom idején azzal dicsekedett, hogy ő már jóval október 23 előtt tudta - éppen e kapcsolata révén - hogy a magyar politikai életben változások lesznek. Erdi személyesen is tárgyalt Nagy Imrével. Erdei többek között a következőket mondta: "Mezőgazdasági állásfoglalásomra vonatkozóan megkérdezte /mármost Nagy Imre/, hogy ez a Szociáldemokrata Párt állásfoglalása-e? Azt feleltem: Kéthly Anna helybenhagyta, nem emelt kifogást ellene Takács József sem, megmondtam, hogy törvényes keretek között létre kell jönnie a Szociáldemokrata Pártnak..." Majd így folytatta:

"...óvtam Nagy Imrét a félmegoldások vállalásától. Jól megértette álláspontomat. Rögtön közölte: félmegoldásokra nem vállalkozik.

/20/ Ugyanott, /mint /19/ - Erdi István Kéthly Annához írt levele.
/21/ Ugyanott.
/22/ A BM Csongrád megyei Főosztály iratai, 31-5634/1957.sz. dosszié.

Végül Nagy Imre megkérdezte tőlem, hogy milyen munkaterületen szeretném hasznosítani képességeimet. Így feleltem: Ha pártom erre a feladatra kijelölt, szívesen betölteném a Földművelésügyi Minisztériumban az államtitkári állást...^{/23/}

Utólag kiderült, hogy Erdei István ebből nem csinált titkot otthon sem. A Sallai Imre Termelőszövetkezet 1956. október 19-i közgyűlésén Hegedűs János volt tsz tag, aki kapcsolatot tartott fenn a szomszédban lakó Erdeivel, azt bizonygatta, hogy a Petőfi-köri tevékenysége alapján Erdei István nemsokára miniszter lesz.^{/24/}

Tehát ezek az elemek már 1956. nyarán szövetkeztek és osztozkodtak a munkásosztály, a dolgozók rovására. Nagy Imre szövetsége az Erdei Istvánokkal és hasonlókkal a párt vezetőszerének a feladását, a munkásegység szétszakítását, más pártok alakítását, a hatalom eljátszását, népi demokratikus rendünk megdöntését, s a kapitalizmus restaurációját jelentette volna. Nagy Imre egyetértett Erdeivel, ezért jelentette ki neki, hogy "félmegoldásokra" nem vállalkozik. Az "egész megoldáson" pedig a rendszerváltozást, azaz a munkás-paraszt hatalom megdöntését értette.^{/25/} E tények ismeretében világosabbá válik előttünk Erdei István későbbi szerepe az ellenforradalomban Hódmezővásárhelyen.

Az értelmiség körében az 1956 nyarán tartott Petőfi-köri viták hatására egyre határozottabban csoportosultak az egymással szembenálló erők. Az egyik csoport - 1956 nyarán még ez volt a többségben -

^{/23/} "Nagy Imre és bűntársai ellenforradalmi összeesküvése" című munka, 32-33. old. al.

^{/24/} A Sallai Imre termelőszövetkezetben felvett jegyzőkönyv alapján megtalálható az MSZMP városi Pártbizottság irattárában, 34/4. iktatószám alatt.

^{/25/} "Nagy Imre és bűntársai ellenforradalmi összeesküvése" című munka, 32-33. old. al.

elitélte Tardos, Háy és társainak népi demokráciánk elleni támadását és azt követelte, hogy a feltárt hibákat a magunk erejéből, a párt vezetésével javítsuk ki. Ennek a csoportnak álláspontját jellemzi Rácz Lajos újságíró "Vita és felelősség" című cikke. /26/ Rácz Lajos - helyesen - bírálja a hibákat, de egyben elítéli Tardosnak és társainak a népi demokráciánk elleni támadásait is. Mint utóbb kiderült, a "Vásárhelyi Szó" szerkesztőbizottságában dolgozó kommunis- táknak nagyobb harcába került a cikk közlése.

/27/ Az értelmiség jobboldali csoportját dr. Galyasi Miklós vezette. Ez a csoport teljesen egyetértett a budapesti revizionista írók nézeteivel. Sőt ezeket terjesztették s a budapestiek instrukciói alapján működtek. 1956. nyarától Moldvay Győző /28/ összekötő szerepet töltött be Vásárhely és Budapest között. Rendszeresen feljárt a budapesti írócsoport értekezleteire, vitáira és megszervezte, hogy a pestiek is lejárjanak Vásárhelyre. Moldvay Győző elragadtatással írt arról a szellemről, amit Budapesten tapasztalt: "Igen, ez történt még, írta, hogy az írástudók felelőtlenségét, szajkózó fecsegését felváltotta az írástudók felelőssége. Ez a felelősség csodálatos egységben és emocionális erővel nyilvánul meg az Írószövetség számo- ra mindig emlékeztetéssé vált szeptemberi közgyűlésén. S most is csak meghatottsággal tudok visszagondolni a pesti új városháza komor pompájú tanácstermében kivivott diadalra." /29/

-
- /26/ A "Vásárhelyi Szó" 1956. június-júliusi összevont számában.
- /27/ Dr. Galyasi Miklós 1903-ban született. Szüleinek a múlt rendszerben Hódmezővásárhelyen a legnagyobb kapacitású péküzemük volt. Állandóan 8-10 alkalmazottat tartottak. Dr. Galyasinak módja volt nemcsak az egyetemet elvégezni, hanem Párizsban is tanulni. 1957. októberig ő volt a vásárhelyi múzeum igazgatója. Bár a Szovjetunióknak és a népi demokratikus rendszernek köszönhető, hogy a fasiszta haláltáborból megszabadult, soha sem tudott megbékülni az új viszonyokkal és a Szovjetunióknak is ellensége maradt.
- /28/ Moldvay Győző, volt Kisgazdapárti újságíró. 1956. október előtt képesítés nélkül megbízott tanító volt.
- /29/ Vásárhelyi Szó, 1956. októberi sz. Moldvay Győző: "Szóvátesszük" című cikk, 64. oldal.

Nem éréktelen megvizsgálni, hogyan alakult ki a vásárhelyi író-csoporton belül e revizionista, jobboldali irányzat. Szellemi vezetőjeink dr. Galyasi Miklós azt mondta erről: "En régebben is nacionalista és liberális beállítottságú voltam, ami az ellenforradalmi időben még csak fokozódott." /30/ Csoportja kialakulásáról és tagjainak neveléséről így nyilatkozott: "Az ellenforradalom alatt hosszabb idő óta jártak hozzám úgy a fiatalok, mint az értelmiség egyes csoportjai... Az összejövetelek alkalmával politikával foglalkoztunk, amely főleg szabadelvű, liberális, illetve szerintem humanista, az utóbbi időben pedig az irodalmi újság és a Petőfi-köri viták nyomán, valamint a nyugati rádió magyarnyelvű adásai hatására egyre inkább nacionalista jellegű volt... Én elég sokat meséltem nekik a szabad nyugatról, az ott eltöltött diák-éveimről, politikai földrajzról, a nyugat és kelet közti területek helyesebb elosztásáról, romantikus dolgokról és a természettudományról általában... A múzeumba igen szerettek úgy a fiatalok, mint az értelmiség jönni, mert ott mindent lehetett csinálni, politizálni, tanulni, szórakozni és főleg lehetett mindenről beszélni, olyan véleményt nyilvánítani, amilyent csak akartak. Elmeséltem nekik, hogyan zajlott le Franciaországban egy forradalom". /31/ T

Természetesen az ide járó társaságnak tetszett ez a szellem és hogy egészen jól érezzék magukat, Miklós, Éva, Erzsébet stb. névnapok, továbbá születésnapok alkalmával hajnalig tartó mulatságokat csaptak. Dr. Galyasi tehát szívós, két-három éves munkával kiválogatta elváratait, kialakította azt a csoportot, amely üdvözölte, felkarolta és terjesztette a budapesti jobboldali, revizionista írócsoport által hirdetett nézeteket. E csoporthoz tartoztak többek között Moldvay Győző, Gyáni László, a fiugimnázium igazgatója, Feletár Béla, Dabis Margit, Nikolin Éva tanárok, B. Kovács Ferenc, Nikolin Klára,

/30/ Galyasi Miklós kihallgatása alkalmával készült jegyzőkönyvből.

/31/ Galyasi Miklós kihallgatása alkalmával készült jegyzőkönyvből
hódmezővásárhelyi rendőrkapitányság.

Balogh Erzsébet, Béres Mihály, Borsodi Ferenc diákok és Szemerédi Miklós festőművész. Béres és Borsodi miután az ellenforradalom idején disszidáltak levélben megkérdezték Galyasit, hogy hazajöjjenek-e? Azt a választ kapták, maradjanak csak kint. Megjegyzendő, hogy Galyasi a diákok közül azokat vonta maga köré, akik kiváló tanulók voltak. Sokszor munkás-paraszt szülők gyermekei. Ezekre nemcsak ő, hanem egész környezete is hatott. Így jártak pl. a Nikolin-lányok, vagy Balogh Erzsébet. /32/

Galyasi és társai nézeteiket a "Vásárhelyi szó" című folyóiratban, a "Viharsarok" című napilapban továbbá értekezleteken, ankétokon, vitaesteken fejtették ki. Bár a sajtó akkor még a párt irányítása alatt állt, ez az irányítás már egyre inkább formális volt csupán. A szerkesztőbizottságban kommunisták és revizionisták egyenlő félként birkóztak egymással. Eszmei egység és kellő tisztánlátás híján a kommunisták nem tudtak kellően fellépni a revizionizmus ellen. Sőt inkább védekezésre szorultak és engedelményeket tettek. Így például a "Vásárhelyi Szó" 1956. június-júliusi összevont számában megjelent Moldvay Győző tollából a "Mi dolgunk az országban" című cikk. A szerkesztőbizottság több tagja nem értett egyet a cikk tartalmával és szellemével. Moldvay végül mégis kieroszakolta a cikk leközlését, csupán lábjegyzetben jegyezték meg, hogy "a szerkesztőbizottság e rovatban közölt cikkel nem mindenben ért egyet". /33/ Ez az esemény is mutatja, hogy a revizionistáknak már volt elég erejük ahhoz, hogy akaratukat keresztül vigyék. A cikk szemléltető bizonyíték arra, hogyan támadták a népi hatalmat, a pártot a XX. kongresszus szellemét és tanításait meghamisítva. Nézzünk néhány gondolatot a cikkből:

"Glóriásan hősi a nagyvonalúnak, merésznek még a bukása is. Tízezerszer mulatságos a helyben topogó küsszerűség. Ám az utóbbit választották hosszú időn át sokan, akire rábízta valakit ebben az országban,

/32/ Galyasi Miklós kihallgatása alkalmával készült jegyzőkönyvből, hódmezővásárhelyi rendőrkapitányság iratai.

/33/ Vásárhelyi szó, 1956. június-júliusi összevont szám, 55 oldal, lábjegyzet.

mert anyagi, erkölcsi biztonságot jelentett. Gyakorlat szerint akik kiálltak a megrekedt élet falain, azok menthetetlenül elvesztek." Majd többek közt így ír: "... azért nem halad Vásárhelyen a zeneművészet szekere, mert zenei analfabéták, rosszindulatu dilettánsok kaparintották meg a sok irányító pozíciót...

"Dolgunk, hogy örökre kiirtsuk a tömegek tudatából, miszerint any-
nyit érsz, ahány funkcionárius szívébe férköztél." /34/

A város vezető posztjain lévő munkások, parasztek, értelmiségiek - Moldvay szerint - "rosszindulatu dilettánsok". Moldvay itt nem egyik, vagy másik vezetőről beszélt, hanem általában a vezetőkről. A "helybentopogás"-nak is a munkáshatalom az oka, mert aki "kiállt, az menthetetlenül elveszett." A budapesti jobboldali írócsoport támadását mint "friss levegőt" üdvözlí és kesereg, mert kevés támogatójuk van még vidéken. "Hazánkban Budapest közeli határánál mintha megrekedt volna ez a friss levegő". /37/ Moldvay és Galyasi

ugy léptek fel "Jut-e fedél a tudománynak és művészetnek Hódmező-
vásárhelyen" - Galyasi Miklós cikke, mint a vásárhelyi kulturális élet, a művészet felkent bajnokai. Vádolták a vezetőket, hogy nem törődnek e kérdésekkel, be akarták bizonyítani, hogy alkalmatlanok a vezetésre. Elfogult, rosszindulatu cikkeikben a munkásvezetők elleni gyűlölet tört nyilvánosság elé.

A "Vásárhelyi Szó" 1956. októberi számában jelent meg egy részlet Bibó Lajos "Ruth kisasszony" című regényéből. A regény főhőse, Ruth kisasszony, akiből az író szájalomra méltó mártírt csinál, akinek kedvesét állítólag politikai okokból megölték. Végül kiderül, hogy mégsem ölték meg, együtt szöknek külföldre. Ké Ebben az írásban félreérthetetlen ellenséges tendenciák nyilvánulnak meg.

Ugyanebben a számban jelent meg Csendes Tibor "Katicabogarak" című

/34/ Vásárhelyi Szó, 1956. októberi száma.

/35/ Ugyanott.

/36/ "

/37/ Vásárhelyi Szó, 1956. októberi száma.

írása is, amelyben az író lényegében a volt párttitkárt teszi felelőssé Kacsó Lajos kulák haláláért.

Azt hiszem, példának a prózai írásokból ennyi is elég.

A folyóirat már említett június-juliusi összevont számában jelent meg Erdélyi József "Fűrész" című verse:

"De a napszámos oda-oda nyonta

A fogához a fát, s ő újra sirt...

Rég hallotta a költő azt a sirást,

De nem feledte gyermekkora óta,

S öregkorában róla verset írt.

Fűrészelik, - mert irigylik őt is,

Gépűrészszel, mintha fa volna ő, nem ember,

Nem test-vér, az emberekkel

Rokon, hanem kivágott faderék, rönk,

Nem érzékeny szív, vese, csont, velő."

"Fejsze aprítja, fűrészelik-vágják,

S tűz lesz belőle, tüzes, tiszta dal,

Lánggal virágzó tűzfa és az irtott

Fűrészelt, vágott, aprított, alázott

Emberre lesz mégis a diadal..." /38/

Az allegória félreérthetetlen, az akkori politikai helyzetben hatása igen kártékony volt.

Hasonló allegorikus költemény jelent meg a "Vásárhelyi Szó" 1956.

októberi számában is, Eörsi István tollából "Farkas és a holló"

címmel. Ő egyébként az ellenforradalom idején több uszító verset, címet

ket írt, tevékeny résztvevője volt a budapesti Péterfy Sándor-utcai ellenforradalmi csoportosulásnak.

/38/ Vásárhelyi Szó 1956. június-juliusi szám, 11. oldal. Erdélyi József "Fűrész" című verséből.

"Hálás volt csikasz nagyon a hollónak,
a gyors nyomozónak, a jó besugónak,
juttatta is érte sok szemhez és kényes
merő jómodorból ki nem mondott részhez.

Meghízott a farkas, gömbölyű a holló,
nagyon jó cimberák, két élő koporsó." /39/

Vannak olyan versek is, amelyek a reménytelenséget, a kilátástalan
életet és a szocializmusból való teljes kiábrándulást éneklik meg.
Keseregnek a "fény nélküli élet" miatt. Például Tarján /Nikolin/
Éva "Egyedül" című versében így ír:

Most én sebeztam fel a homlokom.
Hol van hát a szív, mely szívemmel rokon?
Hol van a kéz, mely nem reneg, kemény?
Sötét van. Félek... Hol van hát a fény.
A karcos bornak már csak alja van,
Lassúd a láz... a homlokom lehül...
Felhőt takar az ég a csillagokra...
Csak én virrasztok ma is egyedül." /40/

Ugyanez a hang csendül ki a később ellenforradalmi cselekmények
miatt elítélt Németh Ferenc "Idegenül" című verséből is.

"Ez tehát az ígéret földje,
Melyet oly otthonosnak mondtak,
Idegenebbül érzem magam,
Mint fénye a csillagoknak." /41/

- /39/ Várhelyi Szó 1956. októberi szám, 2. oldal, Börsi István ver-
séből.
/40./ Tarján Éva verse, 20. oldal. Ugyanott.
/41/ Németh Ferenc "Idegenül" című verséből. Ellenforradalmi cselek-
ményért elítélték. Ugyanott.

Nem lenne helyes azt állítani, hogy a Vásárhelyi-Szóban csak revizionista, dákadens írárok jelentek volna meg, hiszen a folyóiratban Rácz Lajos, Gazdapusztai Gyula és mások is írtak szilárd kommunista szemléletű cikkeket, amilyen mértékben helyt adott azonban a folyóirat az említett és hasonló írásoknak, olyan mértékben vált az ellenforradalom helyi előkészítőjévé.

A Viharsarok a Magyar Dolgozók Pártja Csongrád megyei Bizottságának volt napilapja. A lapban 1956. nyarától a Petőfi-köri viták, a budapesti és vásárhelyi jobboldali írók és újságírók nyomására rendszer-ellenes, revizionista cikkek is megjelentek. Ezek is nagymértékben járultak hozzá az ellenforradalom száláscsinálásához.

A fordulat akkor következett be, midőn Kovács Mihály, a lap volt főszerkesztője és Kövesdi Lajos volt újságíró, - aki később disszidált - résztvettek Budapesten a Petőfi-kör által szervezett sajtóvitán. Ettől kezdve a Viharsarok szerkesztőségében is éles viták kezdődtek a revizionista és marxista elveket valló újságírók között. A vita itt is azzal az őszinte szándékkal indult, hogy a XX. Kongresszus szellemében követeljék az elkövetett hibák kijavítását. Az újságírók - egy-két ember kivételével - valóban csupán a hibákat bírálták és nem skartak ellenforradalmat. Akik megtévedtek, többnyire nem rendelkeztek elég élettapasztalattal, nem voltak politikailag elég képzettek, tehát nem is állhattak szilárdan a marxizmus-leninizmus talaján. De például Virágos Molnár Istvánnak 1956. november elején, a "Szabad Viharsarok"-ban írt beköszöntő cikkét nem tudjuk másként megítélni, mint hogy írója vagy már 1956 nyarától tudatosan segítette az ellenforradalmat, vagy pedig november 1-én vált árulóvá, hogy az ellenforradalom kegyeibe fogadja.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége, miután látta az alakuló helyzetet, veszélyeit, 1956 júniusán határozatában elítélte a Petőfi-körben folyó vita káros jelenségeit. A határozat rámutat arra, hogy "a legutóbbi Petőfi-köri vita egyes felszólalói /Déri,

Tardos/ már odáig mentek, hogy tagadták a párt, a munkásosztály /42/
vezetőszeropét és burzsoá ellenforradalmi nézeteket hirdettek."
Virágos Molnár István erről "Alkotó vitákat" címmel írt a Viharsa-
rok 1956. július 6-i számában. Cikke elején kötelességszerűen eli-
télte Tardosékat, majd így folytatta: "A Petőfi-körben lezajlott
legutóbbi vita más veszélyeket is rejt magában. Lovat ad azok alá,
akik addig is elleneztek a vitákat és jobban félnek az alkotó viták
szellemétől, mint öröög a tömjénfüsttől. Ezek a baloldali szektás
elemek igazolva látják most a maguk, 1953. június előtti nézeteiket
és a vitákban is kifejeződő szocialista demokratizmustól már a
proletárdiktatura lényegét féltik. Ezek az elvtársak hajlandók a
Központi Vezetőség határozatát úgy felfogni, mint amelyik hallga-
tást parancsol a vitázóknak, megállj-t diktál a társadalmi életünk
demokratizálódási folyamatának. Ezek a "Na ugye megmondtuk" és az
"Igazunk lett" elvtársak félremagyarázva a határozatot, különösen
az értelmiség körében, de a széles rétegekben is aggodalmat okoz-
nak. Minden vita végénékk, egyenesen következményének Poznant, vagy
a poznanihoz hasonló eseményeket tartják. Ebből logikusan követke-
zik, hogy aki nem akar Poznant, az ne vitatkozzék... Poznan valóban
figyelmeztető jel, amint azt a Központi Vezetőség határozata is
mondja, de ez nem azt jelenti, hogy egy-két megtévedt vitatkozó már
az ellenforradalmárok által háztetőkön felállított gépfegyverekkel
azonos." /43/

Mint látjuk, Virágos Molnár István a főveszélyt egyáltalában nem az
ellenforradalmi nézeteket valló Déri, Tardos és csoportja tevékeny-
ségében látta, - mint ahogy erre a Központi Vezetőség határozata
rámutat, - hanem a "szektásoknak", "dogmatikusoknak" kikiáltott sze-
mélyekben, Ezért a főcsapást is ezekre összpontosítja. Ezt a célt
szolgálja cikkének azon része is, amely a lengyelországi poznani
eseményeket ^x magyarázza. A poznani eseményekért lényegében teljes

/42/ Szabad Nép 1956. július 1-i száma.

/43/ Viharsarok 1956. július 6-i száma.

x Egy rövid jegyzet a poznani eseményekről!

egészében az illegális fegyveres fasiszta bandákat okolja, annak ideológiai előkészítéséről egy szót sem szolt. Sőt a Lengyelországban folyó viták szervezőit kivétel nélkül a szocialista demokráciáért küzdő hazafiaknak tünteti fel, ugyan így a magyar "vitatkozókat" is.

Virágos Molnár István így próbálta elhallgattatni azokat, akik felléptek a népi demokrácia ellenségeivel szemben. Így segítette az ugynevezett "vitatkozókat", akik később Vásárhelyen is "a háztetők-re állították a géppuskákat."

Ismerteseink ebből az időből azok a gazdasági nehézségek, amelyek az akkori helytelen gazdaságpolitikából származtak. Az ellenforradalmárok kihasználták ezt és terjesztették, hogy gazdasági nehézségeinket a "szovjet kizsákmányolás" okozza. Ezzel nemcsak a rendszerünket, hanem a Szovjetuniót is rágalmazták. Ilyen kutyaméregzés volt a Virágos Molnár által írt "Rossz ízek" című glossza is, amely 1956. október 12-én jelent meg a Viharsarokban. Virágos Molnár abba köt bele, hogy a Szovjetunióból állítólag öt vagon olajos hal-konzerv érkezett és ennek kapcsán tudatosan rágalmaz. Ezt november 1-i cikkében maga is elismeri. /lásd: 4. sz. függelék/ 1956. október 23-án ismét Virágos Molnár István írt "Szállásosinálás" címmel. Ez a címke akkor jelent meg, amikor Budapesten az ellenforradalom már fegyveresen támadott. Azért támadja e cikkében Kiss Károly elvtársat, mert az a Szabad Népből írt cikkében figyelmeztet, hogy a "sovinizmus, szovjetellenes rágalmak és az antiszemita mótely terjesztése megélénkült az utóbbi időben hazánkban. /44/ Virágos Molnár István nem ért egyet ezzel a véleménnyel, azt mondja, ha vannak restaurációs erők, "napjainkban nem a tőkés, hanem a baloldali szektás restauráció a főveszély". /45/ Cikkében fenyegetően felteszi a kérdést: "Őket támogatná Kiss Károly is?" /45/ Tudjuk, hogy Kiss Károlynak a fenti kér-

/44/ Viharsarok 1956. okt. 23.

/45/ Ugyanott.

désben teljesen igaza volt.

Mikor a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Nagy Imrét ismét visszavette a pártba, - Virágos Molnár István cikket ír erről "Egy és más Nagy Imre elvtársról" címmel. Az még ekkor^{meg} lehetne pusztán tévedés, hogy Nagy Imrét a szocializmus bajnokának tünteti fel. Azt azonban már rováására kell írni, hogy e cikket is a párt és a rendszer elleni támadásra használta fel. Ilyen hangokat üt meg. "Az elmúlt télen egy istenhátamögötti tanyában a gazda megkérdezte az agitátort: megvan-e még Nagy Imre? A csodálkozásra meg is okolta a kérdést. Már azért tudakolom, mert aki a népet szereti, nem sokáig hagyják létezni." /46/ Ezt akkor írta, amikor a párt és állami vezetés megszüntette a törvénytelenégeket és teljes erővel dolgozott azon, hogy a régi sebeket begyógyítsa. Ugyanebben a cikkében így ír: "Végül annyi hazudozás után meg kell érteni: Nagy Imre elvtárs helyesen látta a szocialista mezőgazdaság problémáit." /47/ Az igazság az, hogy Magyarországon senki sem ártott többet a mezőgazdaságban a szocializmus építésének, mint Nagy Imre. Hazugsággal vádolni a pártot ebben az időben viszont egyet jelentett a párt elleni támadással, a pártnak a tömegek előtti lejáratásával.

1956 közepén vita indult a Délmagyarország és a Viharsarok hasábjain a két szerkesztőség között. Ma már látjuk, hogy ez a vita az ellenforradalom erőinek használt. Látszólag csak kisebb kérdéseken folyt a vita, a valóságban elvi, politikai nézeteltérések voltak ezek. A Viharsarok kifogásolta, hogy a Délmagyarország hangot adott egy ankét kapcsán a munkások nemtetszésének, amiért az előadó kijelentette, hogy a "népi demokrácia ellenes izgatás a jövőben nem tartozik a politikai bűncselekmények sorába." /48/ A vitában a Viharsarok látszólag a törvényesség védelmében lépett fel, a valóságban az izgatók felelősségre

/46/ Viharsarok 1956. október 21-i szám, "Egy és más Nagy Imre elvtársról" című cikkből.

/47/ Ugyanott.

/48/ Csongrád megyei Hírlap 1958. április 13-i szám, "Revizionista újságírótól az ellenforradalommal való cimborálásig" c. cikk.

vonása ellen. Ezt olyan időben tette, amikor mind féltelenebbé vált a párt és a népi demokratikus rendszer elleni izgatás. ^{/49/} A lap ezzel akarva-akaratlanul is lovat adott az izgatók alá.

A Viharsarokban "Októberi szelek" címmel cikk jelent meg, amelyben Zelei Béla ugyan felszólal a termelőszövetkezeteket támadó Tárkány kulák ellen, az ellenforradalom által szervezett vitákat azonban ő is "októberi szeleknek" hívja. "Most is fujnak mardosó októberi-szelek: Szegeden, Debrecenben, meg Vásárhelyen is - írja. Legnagyobb erővel azonban Budapesten. Csipnek, meg mardosnak ezek a szelek, de az idegekre most mégis egészségesen hatnak. Üdítő, friss szelek ezek, amelyek falakat döngetnek és kapukat tárnak ki." ^{/50/} Lényegében ez a cikk is a "vitatkozókat", az ellenforradalom hangulatkeltőit biztatja.

Ha az ellenforradalom ideológiai előkészítését vizsgáljuk, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az 1956. október 23-a előtti sajtó nem tükrözi hiven a városban akkor uralkodó revizionista, reakciós nézeteket. Ennek több oka van. Egyrészt a revizionisták sem mertek mindent megírni, amit elmondtak élő szóval. Másrészt az ellenség nyílt ellenforradalmi hangot nem mert megütni, azért sem, mert a párt, ha nem is kielégítően, még ellenőrizte a lapot és a folyóiratot, a szerkesztőségekben dolgozó kommunisták fékeztek az ellenforradalom tevékenységét, ha megakadályozni nem is tudták. A városban erősödő revizionista nézetek letompítva kerültek a sajtóba október 23-a előtt. Sőt a párt lapja egészen 29-ig tartotta a frontot. Elég nehéz a városban uralkodó revizionista, ellenforradalmi nézetekről hű képet adni, mert a vita városszerte egyének között, ankétokon, megbeszéléseken, értekezleteken, összejöveteleken folyt. Ezekről jegyzőkönyvek nem készültek, illetve nem maradtak fenn, a sajtó legtöbbről semmit, vagy alig valamit írt. Éppen ezért az ellenforradalom szellemi előkészítésének vizsgálatánál - kellő körültekintéssel - figyelembe kell venni a szentanuk visszaemlékezéseit is.

^{/49/} Ugyanott.

^{/50/} Viharsarok 1956. október 20-i száma.

A budapesti események hatására már október 23-a előtt vitatták különösen értelmiségi körökben a munkáosztály vezetőszeropéről szoló marxi-lenini tétel helyességét. Voltak, akik azt vallották, hogy ez a tétel hamis, illetve elavult, mert a tudomány fejlesztésének mai fokán, az "atom-korszakban" nem a munkáosztály, hanem az értelmiség van hivatva vezetni. Mások tagadták a párt vezetőszeropének szükségességét. A XX. Kongresszus teteleit félremagyarázva, tagadták az osztályharc szükségességét, sürgették annak gyakorlati megszüntetését.

/51/ Ez nem is eredménytelenül. Például a termelőszövetkezetekbe kulákokat is fel lehetett venni. A DISZ-be ugyancsak tagok lehettek osztályidegen elemek gyermekei. Többen követelték, hogy az egyetemi felvételeknél a származást hagyják figyelmen kívül. E követelés az osztályidegen elemeknek volt hivatva helyet csinálni az egyetemen, a munkás és paraszt fiatalok rovására. A kulákok kezdtek visszakövetelni átadott földjeiket. A nacionalista irányzat is erősödött.

Bizonyos értelmiségi körökben már ekkor felvetődött Erdély, a Felvidék és a Délvidék kérdése, ami lényegében azt a célt szolgálta, hogy népünket szembeállítsa a környező baráti országok népeivel.

A Vásárhelyi Szó szerkesztőségében késhegyig menő vita folyt a kommunista és revizionista írók között. Amikor a kommunisták nemcsak saját hanem a párt nevében is tiltakoztak az ellen, hogy "Mi dolgozunk az országban" című cikk a folyóiratba, Moldvay és társai kijelentették, hogy "a pártnak nincs joga beleszólni az irodalmi életbe, a kulturális ügyek irányításába, az csak "rákosista" illúzió volt, hogy a kulturális ügyeket a kommunisták irányítsák".

/52/ Egyik ilyen nyílt ellenforradalmi megmozdulás volt október 23-a előtt a "Vásárhelyi Hét" műsorába megrendezett irodalmi est is. Ezen résztvettek Budapestről Sarkadi Imre, Sipos Gyula írók, Erdei Sándor, az Írószövetség volt főtitkára és mások. Ennek az "irodalmi estnek" nem sok, vagy semmi köze sem volt az irodalomhoz, inkább politikai ankét.

/51/ Gyáni Imre, Moldvay Győző, Galyasi Miklós és társainak nézeteiről e dolgozatnak vonatkozó részeiben.

/52/ Gazdapusztai Gyula szóbeli tájékoztatója alapján.

nak lehetett volna nevezni, amely nagyban gyorsította a vásárhelyi revizionisták jobbra tolódását. Sarkadi Imre beszéde - amely a Petőfi Művelődési Házban hangzott el, lényegében támadás volt a népi demokrácia ellen. Annyira tulment az addigi tág határokon is, hogy még közlésre sem tartották alkalmasnak. A gyűlésen Sipos Gyula elszavalta "Ballada" című versét. Ebből idézünk néhány versszakot:

Mindenki hős, ki látva lát,
Emberül élte ezt a kort,
Nem lett belőle bestia,
se reszkető élő-halott.

A tábornok a fotelban ül,
Az ór a napsütésben áll,
Számokat ír a könyvelő,
Áltséket olt ki a halál.

Az ór a napsütésben áll,
Kapuk előtt, falak előtt,
Az utcán fegyvereső kísér,
Fegyvertelen járókelőt.

A tábornok fotelban ül
Asztalán rózsák nyílnak,
Kapuk mögött, falak mögött,
Állnak a kinzott férfiak.

Hajánál kezdte: szálait,
Sorba, egyenként tépte ki,
Lábánál kezdte: kés nyomán
Cafattá váltak körmei.

- - - - -

Hányat vitték be a kapun?
És hirmondónak hány maradt?

Huhog az óramutató,

Hullnak agyonvert férfiak."

Mielőtt a verset Sipos Gyula elszavalta volna, megjegyezte: "Akit
a törvénytípró ávósok gyilkoltak meg." /53/

Az ünnepély után a Tisza étterembe vacsorát rendeztek, utána hajnalig tartó italozás és vita volt a muzeumban. Ezen a pestieken kívül résztvettek Galyasi Miklós, Moldvay Győző, Nikolin Éva, Szabó László, Kiss Ernő, Gyáni Imre és mások. Itt méginkább felszabadult a légkör, Sarkadi az asztal tetejéről szavalta rendszerellenes verseit. Nyíltan rágalmazta nemcsak népi demokratikus rendszerünket, hanem a Szovjetuniót is. Gyáni Imre az italtól nekibátorodva kijelentette: "Ugye te se tűröd, hogy a piszkos oroszok itt legyenek Magyarországon?" Mozgalmi dalokat is énekeltek és a "Fel vörösök proletárok" című dalnál, amikor ahhoz a részhez értek, hogy "éljenek a leninisták és a nemzetköziség", a pestiek a nemzeti parasztpártot éltették. Már ekkor követelték Nagy Imrét a vezetésbe.

Ilyen viták ezután a különböző értelmiségi csoportok körében tucat-számra voltak Vásárhelyen. Sőt még a hadseregben is megindult a bomlás. Kertész Dezső orvos főhadnagy azt követelte az ezredparancsnoktól, hogy hívják össze a tiszti gyűlést és vitassák meg, kik a "szektások" az ezrednél. Ugyanez a Kertész a pártfunkcionáriusokat és a politikai tiszteket tartotta szektásoknak, dogmatikusoknak. A támadás mint mindenütt, itt is elsősorban a párt ellen irányult.

A revizionista nézetek sajnos megtévesztettek sok kommunistát is. 1956. október 23-a előtt a Magyar Dolgozók Pártja megyei Végrehajtó Bizottsága összehívta a megye fontosabb beosztásában lévő vezetőit, a kialakult helyzet megvitatása céljából. A résztvevők túlnyomó többsége helyesen foglalt állást az események alakulását illetően, de itt

/53/ Gazdapusztai Gyula szóbeli tájékoztatója alapján.

is volt néhány olyan hozzászólás, különösen a résztvevő újságírók részéről, amelyek a revizionistáknak adtak igazat. Elhitték az ellenség uránérc-bányáinkról terjesztett rémhíreit. Azzal rágalmazták a Szovjetuniót, hogy majdnem ingyen viszi el tőlünk az uránércet. Azt állították, hogy ha a Nyugatnak adnánk azt el, Magyarország gazdag országgá válna. Az uránércről természetesen kiderült, hogy a Szovjetunió nem a világgiazi, hanem annál magasabb áron veszi meg tőlünk.

Október 23-án tehát nemcsak a központi vezetésben, hanem vidéken is hiányzott a pártegység. A forradalmi erők szilárd vezető nélkül álltak, az ellenforradalom belső és külső szervezői alkalmasnak tartották az időt a fegyveres lázadás kirobbantására.

II.

A forradalmi és az ellenforradalmi erők harca ahatalomért.

1956. okt. 23-30 között.

A budapesti eseményekről Hódmezővásárhely lakossága szinte órákon belül értesült. Nemcsak a rádió útján kapta a híreket, hanem a Budapestre utazott és az események miatt visszatérő egyénektől is. Természetesen mindenki saját szemléletének megfelelően magyarázta az eseményeket. Ezért már kezdetben megoszlottak a vélemények. Voltak, akik fasiszta akciónak tartották a budapesti eseményeket, voltak, akik "a hibák elleni fellépő nép jogos kritikájának", mások "hazafias nemzeti felkelésről" beszéltek és az ellenforradalmárokat pedig nemzeti hősöknek tartották. Ez utóbbi vélemények főleg a Galyasi, Holdvay, Gyáni és társai által befolyásolt értelmiségi körökben kaptak lábra.

Hasonló volt a véleményük azoknak is, akik ugyan nem tartoztak a fenti csoporthoz, de valamilyen oknál fogva nem voltak hívei a népi hatalomnak. Ekkor azonban még befolyással rendelkeztek azok az erők, amelyek nevén nevezték a gyereket, azaz ellenforradalomnak az ellenforradalmat. A párt egységének hiánya miatt azonban nem volt, aki

kielégítően összefogja a forradalmi erőket és harcba vigye az ellenforradalommal szemben. Az ellenforradalom táborára ezért egyre nőtt. Egyre nagyobb számban csatlakoztak hozzájuk a megtévesztett, félrevezetett vagy megfélemlített tömegek is. Az ellenforradalom erői a országos események hatására egyre bátrabban támadtak. Egyöntetű, központi vezetésre lett volna szükség, amely határozott intézkedéseket tett volna az ellenforradalom támadásával szemben. A megye vezetői igényelték, várták az ilyen intézkedéseket. Németh Károly elvtárs, a Megyei Pártbizottság első titkára, aki a Központi Vezetőség póttagja volt, amint értesült róla, hogy a Központi Vezetőség összeült, azonnal felment Budapestre, de ott a fegyveres ellenforradalmi bandák megakadályozták, hogy a Központi Vezetőség székházát elérje. Autóját az ellenforradalmárok golyói eltalálták, ő pedig kénytelen volt visszatérni Vásárhelyre. A Központi Vezetőséggel a kapcsolatot telefonon sem sikerült megteremtteni. A vezető elvtársakkal beszélni nem lehetett, a munkatársak pedig nem tudtak egyebet mondani, minthogy a megye intézkedjék saját belátása szerint.

A városi és megyei vezetők tehát mást nem tehettek, minthogy rádió és sajtótájékoztatás alapján figyelték a Központi Vezetőség tevékenységét és követkevényen igyekeztek azokhoz hasonló intézkedéseket tenni és a munkát valamennyire összhangba hozni a központi vezetéssel. Ez volt az oka, hogy a megye és a város párt- és állami szerveinek vezetésébe helyes forradalmi intézkedések keveredtek bizonytalan, engedékeny, hibás, kompromisszumos intézkedésekkel.

Október 23-án és azt követő napokban a párt, az állami és katonai karhatalmi vezetés még egyöntetűen ellenforradalomnak tartotta az eseményeket. A vezetésben résztvevő, ingadozó elemek még szintén ezt vallották. Ezért az első napokban, még néhány helyes, forradalmi intézkedést tettek. 1956. október 23-án éjjel a helyőrségnél riadót, a rendőrségnél összehatartást rendeltek el. A politikai tisztek, a

pártmunkások az ezred személyi állományát tájékoztatták az eseményekről. Elmondották, hogy az ellenforradalom meg akarja dönteni a munkások, parasztok hatalmát és vissza akarja állítani a tőkés rendet. A hadsereg feladata ezt megakadályozni.

A városban fekvő katonai és gazdasági szempontból jelentős objektumokhoz őrséget rendeltek ki, lezárták, illetve ellenőrizték az utakat. Ez is helyes intézkedés volt, mert az ellenforradalom akkor még különböző küldöttségek és megbízottak útján kezdte kiépíteni kapcsolatait.

Az ellenforradalom is igyekezett összhangba hozni tevékenységét. Például október 25-én az algyői hidat biztosító őrszolgálat három szegedi egyetemi hallgatót fogott el, akik a vásárhelyi diákoknak különböző utasításokat akartak továbbítani. Október 27-én már budapesti diákokat is elfogtak. Ezek lopott gépkocsin hasonló céllal jöttek Hódmezővásárhelyre. /54/

Október 24-én a Megyei Párt VB kezdeményezésére megszervezték a pártőrséget. A város kommunistái közül mintegy 150-et felfegyvereztek a megyei, a városi pártbizottság székházának és a megyei, városi tanács épületének védelmére. Ezek parancsnokai az ezredtől odavezényelt tisztek voltak. Egyidejűleg a MŰHOSZ megyei elnöksége szabadságharcos csoportot szervezett. Ennek létszáma mintegy 60 fő volt. Később a párt alapszervezetek kezdeményezésére néhány üzemben kommunisták által vezetett fegyveres őrséget hoztak létre munkásokból /például a Harisnyagyárban, a Gépjavító Vállalatnál, stb./ Ezek az intézkedések helyesek voltak, mert ekkor már a budapesti példa bizonyította: a harc a hatalomért folyik. Az ellenforradalmárokat okos szóval nem lehetett megfélemlíteni.

A hiba az volt, hogy a párt védelemre rendezkedett be, pedig támadni is

/54/ Pf/4283. alakulat eseménynaplójából. Megtalálható az alakulat irattárában.

kellett volna. A párt megyei és városi Végrehajtó Bizottsága ugyanakkor intézkedett, hogy október 24-én a kommunisták az üzemekben tájékoztassák a dolgozókat a kialakult helyzetről. E tájékoztatókon már sok helyen felszóltak azok, akik a budapesti események ellenforradalmi jellegét tagadták és a hibák elleni jogos népi fellépésnek nevezték. Az ilyen elemeket akkor még nem támogatta nagy tömeg. Még viszonylagos rend volt a városban. A termelés, a tanítás, tehát a munka, - ha nem is kielégítően - de folyt.

Az ellenforradalmárok azonban teljes erővel agitáltak. Az agitáció hatására a fiugimnáziumban október 24-én délelőtt letépték a köztársasági címereket, ki akartak vonulni az utcára. A tanárok azonban nem engedték őket, mivel ott megerősített karhatalmi járőrök, /katonák, rendőrök/ cirkáltak. Egy diákcsoport ennek ellenére tüntetően kivonult a Kossuth szoborhoz, de a katonák hazazavarták őket.

Október 25-e volt Hódmezővásárhelyen az ellenforradalom nyílt fellépése előtti terepszemle napja. Ezen a napon az ellenforradalmárok kitapogatták, hogyan reagál a karhatalom az ellenforradalmi akcióra. Délben a leánygimnáziumból két tanuló koszorút helyezett el a Kossuth szoborra. Előtte a Galyasi-féle csoportból Dabis Margit is virágot helyezett el oda. Délután Szarvas István fényképész, aki egykor fanatikus tagja volt a nyilaskeresztes pártnak, családjával együtt helyezett el ugyancsak virágot.

Ekkorra már felkerültek a gyászmezebe burkolt nemzeti színű szalagok a kabátokra. Sokan nyíltan is tanujelét adták, hogy egyetértenek a budapesti ellenforradalommal.

Október 25-én délután a TTIT helyiségében Galyasi és Moldvay vezetésével összejött a vásárhelyi írócsoport, hogy ők is megkoszorúzzák a Kossuth szobrot.

A megyei és városi Párt és DISZ Bizottságon az írócsoport e szándéká-

ról tudomást szereztek. Az értekezletre tőlük is mentek, azzal a céllal, hogy beszéljenek az írócsoport tagjaival és kérték őket arra, hogy álljanak el szándékuktól, mivel a koszoruzás a felcsigázott kedélyeket még jobban felkorbácsolja. Ezért a koszoruzást halasszák el olyan időre, amikor nyugodtabb lesz a légkör. Az írócsoport ekkori tagjai, elsősorban a koszoruzás szervezői, ragaszkodtak elhatározásukhoz és kb. másfél órai vita után Galyasi azt javasolta, hogy az írócsoport együtt koszoruzzon a párttal. Ezt a javaslatot hiba volt elfogadni, mert lényegében engedmény volt az ellenforradalomnak. Az írócsoport ezután táviratot küldött Nagy Imre kormányának, amelyben követelte a statárium felfüggesztését és az elfogott "felkelők" szabadonbocsátását. A távirat értelmi szerzője Moldvay Győző volt.

Este 8 óra körül Vizi Béla szigorló orvos és Feletár Béla tanár kezdeményezésével a leánygimnázium diákjai fekete és nemzeti zászlókkal vonultak ki. Most már nagyobb tömegben koszoruzták meg a Kossáth szobrot. E felvonulást már több felnőtt is kísérte. Hiba volt, hogy az állami és pártvezetés nem látta, hogy ezek a koszoruzások egyrészt kísérletezés és tapasztalatszerzés az ellenforradalom részéről. Arra voltak kíváncsiak, hogy az állami és pártvezetés hogyan reagál megmozdulásaikra. Másrészt a megmozdulások az erő, a tömeggyűjtés eszközei voltak az ellenforradalom számára. A párt és állami vezetésnek az volt a véleménye, hogy a koszoruzást, ha lehet, szép szóval meg kell akadályozni. Erővel azonban nem szabad fellépni ellenük. Ha a koszoruzást nem lehet megakadályozni, akkor biztosítani kell - ugyancsak a rábeszélés eszközeivel - hogy a koszoruzás viszonylag fegyelmezett legyen, azaz koszoruzáson kívül ne történjen más. Ez az oka annak, hogy 26-án a fiugimnázium is koszoruzott. Gyáni Imre és társai már nem akadályozták meg a tüntetést, sőt részben szervezték azt. Gyáni 26-án d.e. magához hívatta B. Kovács Ferencet - aki egyébként Galyasi neveltjei közé tartozott - valamint társait és megkezdtek a tüntetés szervezését. A párt és DISZ bizottságtól ott megjelent megbízottakat

Gyáni félrevezette mondván, hogy a diákokat már nem lehet visszatartani. A párt és a DISZ munkatársai itt is ugyanazt a hibát követték el, amit korábban az írócsoportnál. Mivel - ugymond - a koszorúzást megakadályozni nem lehet, el kell érni, hogy a felvonulás és a visszatérés fegyelmezett legyen. Erre Gyáni ígéretet is tett - mire résztvettek a felvonulásban.

A tüntetés is tovább fokozta a már felcsigázott kedélyeket, a koszorúások sorozata pedig mozgósította és aktivizálta az ellenforradalom tartalékait. Most már megállapítható, hogy a koszorúzásokat nem kellett volna megengedni, akkor még volt elegendő erő ezek megakadályozására. Számos kommunista, közülük is elsősorban a tapasztalt 19-es veteránok, követelték, hogy határozottabban lépjen fel a kormány az ellenforradalom ellen. A hónapokon keresztül kialakult légkör miatt erősebb volt az a vélemény, hogy "okos szóval kell az eseményeket levezetni, összetűzés nélkül." Közben Budapestről egyre több hír érkezett. A Budapestről hazatérő és a leküldött ellenforradalmárok már hozták a követeléseiket is. Ezek alapján több helyen már itt is kezdtek összeállítani a követeléseket; különböző vad hírek még jobban izgalomba hozták a várost. A szegedi eseményekről azt terjesztették, hogy az ottani karhatalmista szervek vérfürdőt rendeztek és több halott és sebezült volt Szegeden.

A párt Végrehajtó Bizottságok 25-én utasítást adtak a vörös csillagok és zászlók leszedésére és a szovjet emlékmű levételére, hogy azokat megóvják az atrocitásoktól. /Ma már világosan látjuk, hogy helyesebb lett volna azok megvédésére utasítást adni./ A vörös csillagokat és a zászlókat azonban az utasítás ellenére nem mindenütt szedték le. Az ellenforradalmárok az ilyen helyeken összetörték és megtaposták, meggyalázták a vörös zászlókat és a vörös csillagokat.

Az ellenforradalmárok a kialakult helyzetet már alkalmasnak tartották arra, hogy megszervezzék a szovjet emlékmű ledöntését is. Ezt az

akciót alaposan előkészítették. Mivel ekkor szesztilalom volt és a kocsnák be voltak zárva, a boltokból a pálinkát, a rumot vásárolták tucatszámra és olyasmiket sutogtak, hogy estére kell. ^{/55/} A szobor ledöntésében Vizi Béla szigorló orvos és barátai is résztvettek. A tüntetésen ott voltak a Galyasi által vezetett csoportból Moldvay Győző, Nikolin Éva, Gyáni Imre, stb. A tüntető tömegben a diákokon kívül nagy szerepe volt azoknak, akiket a város lakossága huligin néven ismer. A tömeghez természetesen nagy számban csatlakoztak kíváncsiak is. A Kossuth téren gyülekeztek. Amikor már vagy 400-an lehettek, elhangzottak az első szovjet és pártellenes jelzések. Előbb bizonytalanul, majd amikor látták, hogy a karhatalom nem lép fel ellenük, egyre határozottabban. Ezután követelni kezdték a szovjet emlékmű ledöntését. Az emlékmű ekkor még a helyén állt, mert a megállapítás szerint a honvédségnek ezen az éjszakán kellett volna azt leemelni talapzatáról és biztonságba helyezni. A tömeg ezután a Beloiannisz térre vonult. Ekkorra már közeledett az előre oda rendelt teherautó, amely vitte a drótkötelet is. A szobor mellől eldobálták a koszorukat, amelyeket a város felszabadulása alkalmával helyeztek az ünneplők a talapzatra, majd valami gyúlékony anyaggal lelocsolták és felgyújtották az elszáradt virágokat. A szobor ledöntéséhez a teherautó gyengébb bizonyult. Az ellenforradalmároknak segítségül ment a tűzoltóság autója, amely aztán csőrlővel ledöntötte az emlékművet. Ez hiba volt, az emlékmű ledöntését meg kellett volna akadályozni, hiszen ekkor még a honvédség, a rendőrség is a népi hatalom mellett állt. Rajtuk kívül kb. 200 kommunista is fegyverben állott. A fegyveres erők készek voltak szétverni minden ellenforradalmi megmozdulást, ha arra parancsot kaptak. S bár volt a hadseregben is néhány tiszt és katona, aki az ellenforradalomhoz huzott, a katonák tömege elítélte az ellenforradalmat. A felfegyverzett kommunisták is hiába követelték, hogy engedjék meg nekik a

/55/ Gazdapusztai Gyula feljegyzése, "Ahogy én láttam" címmel. Megtalálható a Hódmezővásárhelyi Városi Pártbizottság irattárában.

szobor megvédését. Ez az epizód szégyenfelt a vásárhelyi munkásmozgalom történetében. Ráadásul akkor a tény nagymértékben elkeserítette és tovább bomlasztotta a forradalmi erőket, az ellenforradalom alá pedig lovat adott. Az ellenforradalmárok olyan következtetést vonhattak le, hogy nekik mindent szabad, hiszen komoly ellenállást senki sem fejt ki.

Az emlékmű ledöntése után keresték, ki tudná elszavalni a Nemzeti dalt, de nem találtak megfelelő embert. Ekkor az emlékmű mellvédjén megjelent Avemaria Brunó, volt horthysta vezérkari százados és szónokolni kezdett. Előre elkészített követeléseket sorolt fel és minden követelést magyarázattal kísért. Ezután Vizi Béla és társai karonfogták Avemaria Brunót és kiadták a jelszót, ki kell nyomtatni a követeléseket. Az emlékművet vandál módon az autó mögé kötötték és végighúzták a város főútján, a Szétlin ut 22. szám alatti nyomdáig. Itt 10-15 főből álló küldöttséget jelöltek ki, betértek a nyomdába és a "sajtószabadságra" hivatkozással az Avemaria Brunó által felolvasott követeléseket egy-két változtatással kinyomtatták. /56/ Amikor a röplap első példányai elkészültek, az erkélyről ledobálták azokat, majd Vizi Béla egy-egy csomagot Kási Gyula /57/ és Veres István /57/ egyetemista barátainak adott, azzal az utasítással, hogy vigyék ki az üzemekbe és a munkások között osszák ki. A szobor ledöntésében ugyanis a munkások szervezetten nem vettek részt. Az ellenforradalom azonban célul tűzte ki megnyerésüket. Ennek megfelelően, a nyomdánál Vizi Béla és társai sürgették a tömeget, hogy vonuljon a Harisnyagyárhoz.

A tömeg egy részét teherautón szállították, másik része gyalog ment oda. A gyárnál követelték, hogy a munkások menjenek velük tüntetni, mert különben a gépeket, s a berendezést összetörik. A gyárat először csak az üzem munkásai védték H. Szabó Sándor párttitkár vezetésével.

/56/ Röplap teljes szövegét lásd I. sz. függelék.

/57/ Veres István és Kási Gyula orvostanhallgatók voltak. Vízivel együtt gyakorlati munkán vettek részt a Hódmezővásárhelyi Kórházban.

Később a gyár védelmére egy szakasz katona és egy szakasz szabadságharcos vonult ki Jánoska Gergely százados és Szabó József elvtárs a MÖHOSZ aktivistája vezetésével. Meg kell jegyezni, hogy a Belciansz téri és a nyomda előtt tüntető tömegnek csak egy része vonult a Harisnyagyárhoz, viszont ez volt az ellenforradalom szervezettebb csoportja. Ezeket csak riasztó lövésekkel, géppisztoly sorozatokkal lehetett észhezteríteni, miután betörték a gyár kapuját. Végül Vizi Béla vezetésével egy küldöttség ment a gyárba tárgyalni. Közben az utcán várakozó tömeget a katonák széteszlatták. Bár Vizi Béla az október 27-én tartott nagygyűlésen hangsúlyozta, hogy az új rendet kívánók nem azonosítják magukat azokkal a felelőtlen elemekkel, akik betörték a Harisnyagyár kapuját és össze akarták törni a gépeket, sokan tudták, hogy ez merő képmutatás, hogy százak hallották és látták, maga is sürgette a harisnyagyári felvonulást. A harisnyagyári események után az ellenforradalmárok neki láttak a röplapban is meghirdetett nagygyűlés megszervezéséhez.

A Városi Pártbizottság tagjai egy-két erőtlén intézkedést tettek az ellenforradalom megfékezésére. Egyrészt ezen az éjszakán leállították a nyomdában az ellenforradalmárok által megrendelt röplapok kinyomtatását, így valamivel kevesebbet sikerült kinyomtatniuk, mint amennyit terveztek. Másrészt a városi Párt és DISZ bizottság nevében ellenröplapot adtak ki, amelyben leleplezték az ellenforradalom szervezőit. A röplap tartalma ^{/59/} egyrészt mutatja, hogy a Pártbizottság szembe próbált szállni az ellenforradalom lavinájával, de kicsendül belőle a bizonytalanság, a tanácstalanság is. A röplapban arról is van többek között szó, hogy "Hamarosan teljesülnek egyéb megoldásra váró problémák is, köztük a magyar-szovjet viszonyoknak az egyenjogúság alapján való rendezése". Igaz, hogy e kijelentést a Pártbizottság az MDP Központi Vezetősége október 26-án kiadott nyilatkozatából vette, de ez mit

/58/ Viharsarok, 1956. október 29.
/59/ Lásd: 2. sz. függelék.

sem változtat az elkövetett hibán. Nemcsak mert a két ország kapcsolattal illetően nem voltak olyan lényeges megoldatlan problémák, amelyek tartalmában sértették volna az egyenjogúságot, hanem azért sem, mert a kijelentés az ellenségnek tett engedményként született meg.

Az akkori Központi Vezetőség és ennek nyomán a Városi Pártbizottság Végrehajtó Bizottsága, valamint a DISZ végrehajtóbizottság is, valószínűleg azért vetették fel így a kérdést, mert a tüntetőket ezzel akarták megnyerni, vagy legalább lecsillapítani. Természetesen nem érték el e célt. A bizonytalanságot mutatja az is, hogy a vezetés megelégedett azzal, hogy az ellenforradalom szervezőit a röplapban megbélyegezze. A helyes az lett volna, ha ugyanakkor le is tartóztatják az ellenforradalom szervezőit. Erre a fennálló törvények is módot adtak, erő is volt hozzá.

Nem volt helyes az üzemi tanácsok alakulása mellett sem állástfoglalni, hiszen mindenki látta, hogy a munkástanácsokat az ellenforradalom szervezi az üzemekben és hogy a munkástanácsokban itt-ott bekerült kommunisták véleménye nem érvényesülhet. Az ellenforradalomnak tett engedmények közé kell sorolni azt is, hogy 27-én a Városi Párt VB és a Megyei Tanács VB javaslatára leváltották Bereczki János elvtársat a Városi Tanács volt elnökét, azzal a furcsa indokkal, hogy ő nem városi. /Az ellenforradalom más kifogást nem tudott felhozni ellene./ Október 27-től Török Istvánt nevezték ki helyette tanácselnöknek, aki városi helyi volt és eddig a Megyei Tanács elnökhelyetteseként működött.

A párt VB tehát elítélte az ellenforradalmat, de nem lépett fel vele szemben határozottan. A bajból engedményekkel, lavírozással akart kijutni.

Eközben az ellenforradalom szervezői az üzemekben gyors ütemben alakították meg a munkástanácsokat, igyekeztek munkásokat is bevonni táborukba. Erre a ledöntött szobor előtti tömegdemonstrációt tartották legalkalmasabbnak. Vizi barátai kivitték az üzemekbe a röplapokat, felke-

resték a munkástanács elnökeit, vagy ahol nem volt munkástanács az ellenforradalom hangadói közül egy-két embert és megbeszéltek velük, hogy a kivonulást 27-én d.e. 10 órára szervezzék meg. Kérték, hogy már reggel 8 órára menjen valaki közülük a fiugimnáziumba a nagygyűlést előkészítő értekezletre. Ekkor nagy szolgálatot tettek az ellenforradalmároknak a deklasszált elemek, akik az üzemekben dolgoztak. Október 27-én reggel 8 órakor a fiugimnáziumba mintegy 50-en jöttek össze. A fiugimnázium ettől kezdve az ellenforradalom egyik helyi irányító központja lett. /jegyzet./ Az értekezletet Vizi Béla nyitotta meg. Kifejtette, hogy az értekezlet célja, hogy megvitassák a nagygyűlésre javasolt követeléseket, amelyeket már kinyomtak. Minden pontot külön tárgyaltak meg. Új megfogalmazásukat Gyáni Imre végezte, aki különben minden ponthoz hozzászólt. A küldöttek megbízták ezután Gyáni Imrét, hogy a nagygyűlésen ő ismertesse a követeléseket. Gyáni ezt készségesen el is vállalta. /60/

A megyei, a városi pártbizottság, miután értesült a nagygyűlés szervezéséről, kommunistákat küldött az üzemekbe, hogy beszéljenek a munkásokkal és akadályozzák meg az ellenforradalmi gyűlés megtartását. Ez az intézkedés helyes volt. Eredményként néhány gyár - például a Gépjavító Vállalat - munkásai egyáltalán nem vonultak ki, a többi üzemben pedig megoszlottak az erők. A gyűlésen mintegy két-két és fél ezer fő vett részt. Ha figyelembe vesszük, hogy a tömeg nagyobb része nem munkás, hanem hivatalnok, diák, kisiparos, vagy egyéb foglalkozású volt láthatjuk, hogy Vámrhelyen a munkások többsége még ekkor sem támogatta az ellenforradalmárokat.

A Beloiannisz-téren rendezett gyűlést okt. 27-én 10 óra után nyitották meg, először Vizi Béla dícsőítette a "forradalmi ifjúságot" és rágalmazta a Szovjetuniót, majd Gyáni Imre tartotta meg beszédét. Kifejtette, hogy a budapesti események békés tüntetésnek indultak és forradalmi szabadságharcra fejlődtek. A harc szerinte az elmúlt évek politikai hi-

bái és a hibák elkövetői ellen folyt. Dícsérte Nagy Imrét és kormányának intézkedéseit. ^{/61/} Végül felolvasta a gimnáziumba jóváhagyott 15 pontot, amelyet a gyűlés 19-re emelt. ^{/62/}

A követelések egy része az 1956 előtt valóban meglevő, az ellenforradalom által felnagyított hibákról szólt; reálbárek, az életszínvonal emelése, a törvényesség betartása, stb. További pontokban demagóg módon a demokráciáról, a szabadságról, a sztrájk és tüntetés jogáról, a 8 órás munkanapról, stb. beszéltek. Tanulságos számunkra, hogy a követelésekben sehol nem mondták ki nyíltan, hogy a kapitalista társadalmat akarják visszaállítani, hanem olyan követeléseket állítottak fel, amelyek teljesítése megnyitotta volna ehhez az utat. Például az általános titkos választás, az ugynevezett demokratikus pártok részvételével, abban a politikai légkörben szinte biztos ut lett volna a kapitalista restaurációhoz. Ezt szolgálta pl. a varsói egyezményből való kilépés, a szovjet csapatok kivonásának, Mindszenty hercegprímás szabadonbocsátásának követelése, stb.

Gyáni Imre beszéde után a gyűlésen felszólalt Török István is. Bejelentette, hogy Bereczki János volt tanácselnököt leváltották és helyette őt nevezték ki. Bejelentette továbbá, hogy engedélyezi a Vásárhelyi Nemzeti Ujság kiadását. Elhatározták ezután, hogy a város néhány utcájának, terének nevét megváltoztatják. A Sztálin utca Kossuth Lajos utca nevet kapta, a Vörös Lobogó-utca Szent István-utca, A Béke-utca Szent László, a Tolbuchin-utca Dáni, a Vorosilov-utca Teleki-, a Dimitrov-utca Károlyi-, a Vörös Csillag-utca Wlassich-utca, a Beloiannis tér Futó Mihály, a Zsáánov-tér Széchenyi-tér, a Béke szálló a Fekete Sas nevet kapta. Lényegében ez is engedmény volt az ellenforradalmárnak. Arra se volt jó, hogy leszerelje az ellenforradalmat és arra sen, hogy mérsékelje azt. Sőt a többi engedménnyel együtt ez is bátorította az ellenforradalom erőit, az ingadozókat pedig tovább sodorta az ellenforradalom táborába.

/61/ HM Csongrád megyei Főosztály irattára, 31/5634/1957. sz. irat
254-255. oldal.
/62/ Lásd: 3. sz. függelék.

A nagygyűlés utasította Török Istvánt, hogy a követeléseket küldje el Nagy Imrének és kérjen a kormánytól 48 órán belül választ rádió útján. Ezután a gyűlés feloszlott.

Vizi Béla, Török István és Rácz Ferenc a mérleggyári munkástanács elnöke a városi tanács elnöki szobájába mentek és a követeléseket végső szövegezésben lediktálták. Közben a tanácsházán megjelent a római katolikus egyház képviselőjében két pap. Követelték, hogy a pontok közé vegyék be Mindszenty hercegprímás kiszabadításának követelését is. Ezzel a jelenlévők egyetértettek és a "memorandumukat" még aznap postára adták.

Az ellenforradalom már elég erősnek érezte magát arra is, hogy a "szabadság" címén lapot adjon ki.

Mivel Vásárhelyen még ma is többen azt hiszik, hogy a Vásárhelyi Nemzeti Ujság megjelenését a Megyei Pártbizottság által létrehozott katonatanács engedélyezte /amely nem tévesztendő össze a később alakult "forradalmi", valójában pedig már ellenforradalmi katonatanáccsal/, szükségesnek látszik, hogy a valóságnak megfelelően szóljunk erről is. 1956-ban, még jóval október 23-a előtt, a pártbizottságon elhangzottak olyan vélemények, hogy a megye nagyobb városainak, köztük Hódmezővásárhelynek is önálló városi lapot kellene kiadnia. Erről viták folytak az értelmiség körében is. Mindenki tudta azonban, hogy a lap megjelenéséhez a Minisztertanács engedélye kell.

Október 27-én, miután a gyűlésen Török István kijelentette, hogy ilyen lap kiadását tervbe vették Moldvay Győző, Nikolin Éva és Hochhauser Mihály felkeresték az újdonsült tanácselnököket, s követelték, hogy adja ki az engedélyt az ujság megindításához. Támogatta őket az ott tartózkodó Vizi Béla is. Török István ideiglenes engedélyt adott ki, megjegyezve, hogy véglegesen majd a Minisztertanács ad. Aznap este a katonatanács is foglalkozott a lap ügyeivel. A katonatanács Gyáni Imrét akart felelőssé tenni a lap szerkesztéséért, hogy abba ne kerüljenek ellenforradalmi írások. Miután Gyáni ezt nem vállalta, a katonatanácsot kész tények elé állították. A lap első száma ekkor már kéziratban készen is

állott. Török István és Forgó László kimentek ugyan ellenőrizni a lap cikkeit, de hiába. Az újságban az ellenforradalom szájíze szerint megírt cikkek jelentek meg. A lap főszerkesztője a már ismert Moldva Győző lett, nem lehet csodálkozni tehát, hogy az újság az ellenforradalom szócsőve volt. Megjelenése idején egyetlen egyszer sem írták benne a szocializmus szót, de ujjongva számoltak be lapjain az emlékmű meggyalázóinak tetteiről. "A kidobált koszorúk magasra csapó lángjai mellett ledöntötték a szobrot", /63/ - írta a lap és teljes erővel uszított a kommunisták ellen és a proletárdiktatúrához hű vezetők elvolitását követelte. Rendszeresen tájékoztatott az ellenforradalom mozgulásairól, üdvözölt mindent, ami az ellenforradalmat szolgálta. Ekkor már arra sem volt mód, hogy a párt lapjában szembe szálljanak a "Vásárhelyi Nemzeti Újság" hazugságaival. 1956. október 24-én a Viharsarok ugyan még leközi a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségén határozatait, sőt ezen a napon a Hegyei Pártbizottság utasítására rendkívüli kiadást is megjelentetett, de ugyanakkor a lap már ujjongó örömmel ír a pesti eseményekről is. Október 30-a után végül a Viharsarok a vásárhelyi "Nemzeti Újság"-gal együtt az ellenforradalom sajtóorgánumává lett. Tehát egyre inkább jobbra tolódott, egyre többször és nyiltabban ellenforradalmi, szovjet-ellenes hangokat ütött meg. /Ilyen volt az október 30-i "Válasz a Pravdának" című cikk, amelyet a Szabad Népből vettek át, vagy az az írás, amelyben október 30-án örömmel üdvözölték a vásárhelyi "Nemzeti Újságot"./ Október 30-tól már címlapján a Kossuth címerrel jelenik meg a Viharsarok is. A "Világ proletárjai egyesüljete" jelszó helyett helyébe hazug demagógiával "Hazának rendületlenül, légy hűve óh magyar" verssor kerül. A Kossuth címer és Vörösmarty sorait az ellenforradalmárok megfosztották igazi tartalmuktól és a vad nacionalista, párt- és szovjet-ellenes propaganda eszközüvé süllyesztették.

/63/ Vásárhelyi Nemzeti Újság 1956. október 28-i száma, "Elég a vérből" című cikk.

Október 31-én a szerkesztőség munkástanácsának megbízásából Zelei Béla nagylelkűen felajánlotta a párt lapját az ellenforradalomnak. A Viharsarok most már az ellenforradalmi nemzeti bizottság lapja. A fejlécre a "Szabad Viharsarok" cím került és azt állította magáról, hogy "Csongrád megyei dolgozók lapja". Az álcázó köntös sem tudta eltakarni, hogy a lap nyíltan az ellenforradalom oldalára állt. A Viharsarok szerepét az ellenforradalom előkészítésében akkoriban Virágos Molnár István nem is tagadta, sőt dicsekedett vele. /64/

Az emlékmű ledöntése, az ellenforradalom támadásának fokozódása erőlyes, határozott fellépést kívánt. A Megyei Pártbizottság Végrehajtó Bizottságánál ezzel többen tisztában voltak. Németh Károly javaslatára október 27-én délelőtt létrehozták a katonatanácsot. Tagjai a párt, a hadsereg és rendőrség, az állami szervek és tömegszervezetek helyi vezetői, munkások és dolgozó parasztok voltak. A katonatanács feladata az volt, hogy a rendelkezésre álló erőkkel és eszközökkel megóvja a város rendjét és biztonságát. Egyben gondoskodott a város közellátásának fenntartásáról is. A katonatanács megalakítása helyes lépés volt, csak kissé megrészt. A tanácsra az volt a jellemző, hogy elvi kérdésekben egységes maradt az események ~~közvetlen~~ ellenforradalmi jellegét egyöntetűen felismerte, de gyakorlati kérdésekben már kevésbé volt egységes. Akadtak, akik határozott forradalmi intézkedéseket követeltek, voltak, akik lavirozással akartak kijutni a bajból. /Pl. Török, Király./

A katonatanács megalakulása után megtartotta első ülését és este 5 órá-tól reggel 6-ig kijárási tilalmat rendelt el. Megalakulásáról és határozatairól közleményben értesítette a lakosságot. /65/ Vizi Béla és társai a kijárási tilalmat semmibe véve ismét tüntetést szerveztek. A katonatanács utasításának megfelelően a honvédség és a MOHOSZ szabadságharcosok a tüntetést megakadályozták és érvényt szereztek a katonatanács rendeletének. A katonatanács másnap - hogy hasonló eseteknek elejét vegye

/64/ Lásd: 4. számú függelék.

/65/ Lásd: 5. számú függelék.

felhívást adott ki, amelyben elítélte a rendbontókat és kérte a város dolgozóit, hogy "ne csatlakozzanak felelőtlen politikai irányzatokhoz". Felszólította a munkásokat, parasztokat, értelmiségieket, hogy lássanak munkához".^{/66/}

Október 27-én este a katonatanács ismét ülésezett. Az általános helyzettel foglalkozott és olyan intézkedések végrehajtására tett kísérletet, amelyek megnyugtathák a felzaklatott kedélyeket és megindítanák a munkát, a termelést. Ennek érdekében összehívta az üzemek vezetőit. Intézkedett, hogy a tartalékok felhasználásával biztosítsák a legszükségesebb közszükségleti cikkekből az ellátást. Intézkedett, hogy október 31-én az iskolákban kezdjék el a tanítást. Elrendelte, hogy a városi tanács az 1956. évben végzett tagosítást érvénytelenítse, mivel ez az őszi munkák elvégzését gátolta.^{/67/}

A katonatanács kisebb kérdésekben is határozottan intézkedett. Például amikor október 27-én Mindszent községben az ellenforradalom lefegyverzete a rendőrséget, a katonatanács utasítására egy lövész szakasz ment ki és rendet teremtett. Október 28-án a Vásárhelyen szervezett tüntetést ugyancsak megakadályozták és fokozták a városban az ellenőrzést.

Közben a politikai viszonyok mindinkább romlottak és a katonatanácsban is egyre erősödött a lavirozás irányzata. Ez abban nyilvánult meg, hogy a katonatanács végül mégis eltúrta a Vásárhelyi Nemzeti Újság megjelenését. Vizi Béla 28-án már odáig merészkedett, hogy a helyőrségi parancsokkal tárgyalni kívánt, kijelentette, hogy ha a helyőrség nem áll át az ellenforradalom oldalára, a tömeg megtámadja a lakományt. Az ellenforradalom ekkor még csak azokkal a fegyverekkel rendelkeztek, amelyeket Budapestről hoztak. Ha az ezred egységes marad, nagy túlerővel szállhatott volna szembe az ellenforradalommal. Vizi a katonatanács szigorló orvos barátjaival együtt letartóztatta. Elhatározták, hogy Vizi nek el kell hagynia Vásárhely területét. Később, amikor a katonatanács

^{/66/} lásd: 6. sz. függelék.

^{/67/} Bővebben lásd: 7. sz. függelék.

tagjai közül többen hiányoztak, a döntést megváltoztatták azzal az indokkal, hogy Vízit a tömeg lecsillapítására kell felhasználni. Október 29-én a katonatanács feloszlott. /Erre az időre a központi vezetés is teljesen összeomlott. Október 29-én délután 3 órakor megalakult a városi nemzeti bizottság, ahol Török István hivatalosan bejelentette a katonatanács megszűnését. A katonatanács megszűnésével a nemzeti bizottság megalakulásával a párt vezetőszerpe mind a hadseregben, mind az egyéb állami szervnél megszűnt. A pártórséget, a MŰHOSZ kommunista fegyvereseit október 30-án leszerelték, tagjait szélnek eresztették. Az ellenforradalom megszerezte a hatalmat Vá-sárhelyen is.

III.

Az ellenforradalom hatalmon.

1956.okt.29-nov.5.

A rohamos jobbratolódás, az ellenforradalom szakadatlan támadása, a szocializmus erőinek bomlása katasztrofális helyzetet teremtett. A Szabad Nép október 28-i számában megjelent "Hajnalodik" című cikk a proletárdiktatúrához hi erőket teljesen megzavarta. A Kommunisták úgy vélték, hogy az újságban kifejtett álláspont a párt Központi Vezetőségének véleménye is. Vita folyt azon, hogy ha a fegyveres fasizista bandák tagjai "hazafiak", "nemzeti hősök", akkor kik az ellenforradalmárok? Mindez nagyban hozzájárult, ahhoz, hogy a katonatanács feloszlott, s a pártórséget és a MŰHOSZ-nál lévő kommunistákat lefegyverezték. A párt és állami vezetés, egyéb kapcsolat híján továbbra is csupán a rádión és az újságon keresztül kísérhette figyelemmel a budapesti eseményeket. A párt helyi vezetése igyekezett a különböző bizottságokban kommunista befolyást biztosítani. A városi és megyei nemzeti bizottságok megalakulásánál azt tűzték ki célul, hogy azokban minél több kommunista legyen, nem pedig azt, hogy megalakításukat megakadályozzák, vagy legalábbis nehezítsék. Ez hibás politika volt. Nem lett volna szabad az 1948 előtti és az 1956. október végén ala-

kult nemzeti bizottságok között párhuzamot vonni. Az 1948 előtti nemzeti bizottságok legtöbb esetben a kommunisták kezdeményezésére jöttek létre, olyan helyzetben, amikor olyan forradalmi hullám ivelt föl Magyarországon, amelynek szervezője, vezetője a Kommunista Párt volt. A nemzeti bizottságok akkor a haladás, a forradalmi átalakulás eszközei voltak. 1956. október végén ellenforradalom volt és nem a párt szervezte a nemzeti bizottságokat, hanem az ellenforradalom. Az így létrehozott nemzeti bizottságok az ellenforradalom hatalmi szervei lettek.

Október 29-én beválasztottak kommunistákat a városi nemzeti bizottságba, de azok semmit elfogadtatni nem tudtak, ami ellensúlyozhatta volna az ellenforradalom további növekedését. A nemzeti bizottságok megalakulását követő napokban a kommunisták nagy részét ki is szorították onnan, sokan nem tudták elviselni az ott kialakult légkört és egyszerűen nem jelentek meg a gyűléseken. Voltak olyanok, akiknek hamarosan illegalitásba kellett vonulniuk, mert különben letartóztatták volna őket. A nemzeti bizottságokban a részvétel helytelen volt.

A Városi Nemzeti Bizottság megalakítása és tevékenysége.

A városi nemzeti bizottságot Gyáni Imre kezdeményezésére hozták létre. Őt még 29-én felkereste Karácsonyi Ferenc, nyugalmazott főispán. Gyáni felvetette Karácsonyinak a nemzeti bizottság megalakításának gondolatát. Karácsonyi azt javasolta, hogy beszéljék meg a dolgot Török Istvánnal, a városi tanács VB elnökével és Fergő Lászlóval, a városi pártbizottság első titkárával. Fel is keresték Török Istvánt, odahívták Fergő Lászlót is. ^{/68/} Gyáni már kész névsorral ment. Javaslat alapján a következők kerültek be a nemzeti bizottságba: a Szociáldemokrata Párt részéről Erdei István és Kiss Pál, volt polgármester, a Független Kisgazda Párt részéről Kormány Lajos, Dékány

József kulákok, a Nemzeti Paraszt Párt részéről Gyáni Imre tanár és Dóda Sándor kisparaszt, a Magyar Dolgozók Pártja részéről Fergő László, városi VB titkár, Kovács Mihály, a Viharsarok főszerkesztője, továbbá Karácsonyi Ferenc nyugdíjas. Hivatalból tagja lett a nemzeti bizottságnak Török István, a munkástanácsok részéről Mucsi István, a Gépjavító Vállalat dolgozója, Rácz Ferenc alkalmazott, Török Bálint, a Mérleggyár dolgozója, Gyertyás Sándor, a Majolikagyár dolgozója, volt nyilas. Tagja lett a nemzeti bizottságnak Nagy György Sándor református lelkész, Blank József plébános, Vizi Béla szigorlatos orvos. A városi nemzeti bizottságba tehát kulákok, jobboldali szociáldemokraták, papok, s a nyilaskeresztes párt volt tagjai mellett néhány MDP tagot is jelöltek. Az MDP tagjai közül voltak azonban olyanok, akik csak érdekből lettek a párt tagjai és mihelyt lehetett elárulták a pártot, mint ahogyan később ezt Gyáni Imre maga is elismerte. /69/ Természetesen az áruló és lavírozó párttagokon kívül a párthoz há kommunisták is a bizottságba kerültek, őket azonban május 31-én kiszorították.

Október 29-én a.u.3-kor a nemzeti bizottság megtartotta alakuló ülését. Török bejelentette a katonatanács megszűnését, mivel a város politikai irányítását a nemzeti bizottság vette át. /70/ Az alakuló gyűlést Gyáni Imre nyitotta meg és ismét kifejtette, hogy az eseményeket nem ellenforradalomnak, hanem nemzeti forradalomnak kell tekinteni, amely - szerinte - az elkövetett hibák kijavításáért a "sztálinista", "rákosista" vezetők ellen folyt. Kijelentette, hogy sorsdöntő időket élünk és ezért nemzeti bizottságot kell alakítani. E szerv átveszi a város vezetését, /71/ a hatalmat. Gyáni megnyitó beszéde után megválasztották az elnökséget. Ennek Gyáni Imre lett az

/69/Gyáni Imre tagjelölt volt az MDP-ben. Később vallomásaiban beismer-
te, hogy nem meggyőződésből, hanem érdekből lépett be a pártba.
/70/Vásárhelyi Nemzeti Újság október 30-ai száma.
/71/BM Csongrád megyei Főosztály, 31/5634/1958.sz.irat, Kormány La-
jos vallomása.

elnöke, tagjai pedig Karácsonyi Ferenc, Forgó László, Gyertyás Sándor, Erdei István, Dékány József, Kormány Lajos. Török István hivatalból lett tagja az elnökségnek. A városi nemzeti bizottság folytatta ülését, amelyen határozatot hoztak a nemzetőrség felállításáról. Ennek megszervezésével Kiss Pált bízták meg, aki egyben a nemzetőrség politikai biztosa is lett. Kormány Lajost jelölték ki a karhatalmi egységek és a nemzeti bizottság közötti összekötőnek. Megszüntették a katonatanács által elrendelt kijárási tilalmat és elrendelték a városi tanács dolgozóinak politikai felülvizsgálatát. Csehó István VB titkár helyébe dr. Dömötör Jánost nevezték ki. /Ő azonban nem vállalta el a megbízást./ Elrendelték a lakosságnál lévő fegyverek beadását, összeszedését. Jóváhagyták a katonatanács határozatát, amely az 1956-os tagosítás érvénytelenítésére vonatkozott.

Másnap, október 30-án, a Vásárhelyi Nemzeti Ujság az alakuló gyűlésről, a hatalom átvételéről cikket közölt: "Nemzeti felkelés vívmányaként megalakult a vásárhelyi nemzeti bizottság és átvette az élet irányítását a katonatanácsól," ^{/72/} - címmel. Ugyanezen a napon a nemzeti bizottság a következő felhívással fordult a lakossághoz: "Hódmezővásárhely dolgozó népe! Tegnap napon megalakult a hódmezővásárhelyi nemzeti bizottság. A bizottság az új nemzeti kormány, Nagy Imre programját és a szombati nagygyűlésen elfogadott határozatot, a nemzeti szabadságharc célkitűzéseit teszi magáévá, feladatának tartja a szabad, független Magyarország ügyének teljes támogatását, a helyi közélet ennek megfelelő megújítását, egy kialakítandó demokratikus kormány irányításával.

A hódmezővásárhelyi nemzeti bizottság mindenekelőtt a rend és fegyelem megtestesítője. A nemzeti bizottság büszkén állapítja meg a múlt hét közepe óta lezajlott vásárhelyi eseményekről, hogy ezek a nemzet

/72/ Vásárhelyi Nemzeti Ujság 1956. október 30-i száma.

felkelés szerves részei voltak és büszkén állapítja meg, hogy Hódmezővásárhely ifjúsága, munkássága kivette és kiveszi részét az ország demokratizálódásáért folyó harcból, s vér nélkül meg tudta oldani feladatát.

A nemzeti bizottság első ülésén helyeslőleg vette tudomásul a katonatanács és a végrehajtó bizottság döntését az 1956-os tagosítások hatálytalansításáról. A kormányhoz fordult az előző évek tagosítása során elkövetett törvénytelenységek orvoslása végett. Felterjesztéssel fordult a kormányhoz, hogy a begyűjtési rendszert vizsgálja felül és ha lehet, törölje el. Amíg a felterjesztésre válasz nem érkezik, addig is a sertésvágások utáni dézsmaszir beadását, valamint a szerződéses kukorica beadás végrehajtását felfüggeszti. Felterjesztéssel fordul a kormányhoz, hogy a gyermekteleniségi adót törölje el, valamint a családi pótlékot lényegesen emelje fel. Helyesli a nemzeti bizottság a tanács végrehajtó bizottság elnöki tisztségébe történő változást. Javasolja dr. Dömötör János VB titkárrá történő emelését és megvizsgálja, milyen további személyi változások szükségesek.

Határozatot hozott a nemzeti bizottság a nemzetőrség felállításáról és ezzel Kiss Pált bízta meg. Felhívja a munkástanácsokat, az ifjúságot és a parasztságot, jelentkezzenek nemzetőrnek a városi tanács házában, a mai naptól kezdve.

Felhívjuk a város hazafias érzelmi lakosságát, hogy őrizze meg nyugalma, tanúsítsen rendet, fegyelmet nemzete és városa iránt érzett felelősséggel. Induljon meg mindenütt a felemelkedés alapját képező termelő munka. Ugy érezzük, a nemzeti bizottság megalakulásával a történelmi napok magasságára emelkedett s munkájához városunk lakossága minden rétegének bizalmát és munkáját kéri." /73/

/73/ Vásárhelyi Nemzeti Ujság 1956. október 30-i száma.

A felhívásból kitűnik, hogy a többségében a tőkés rendszert visszavetítő kulákokból, jobboldali szociáldemokratákból, stb. álló nemzeti bizottság bizott Nagy Imrében, mert látta, megértette, hogy a tőkés társadalom restaurációja került napirendre. A nyilatkozatból kiderül az is, hogy a kommunisták akarata itt nem érvényesülhet. Akár a nemzetőrség felállításáról, akár a kijárási tilalom megszüntetéséről, vagy a fegyverek beszedéséről szóló intézkedést nézzük, mind az elleforradalom érdekeinek felel meg.^x

Dr. Dömötör János VB titkárrá való kinevezése - annak ellenére, hogy nem fogadta el a kinevezést - előszele volt a nagyarányú személyesváltásoknak. Másnap, október 30-án délután ismét összeült a városi nemzeti bizottság. Résztvettek rajta Gyáni Imre, Kácz Ferenc, Gyertyás Sándor, Dékány József, Kormány Lajos, Erdei István és Török István. Török István előterjesztésére a következő tanácsai vezetőket váltották le: Vas Imre elnökhelyettest, Csatornai Antal elnökhelyettest, Erdős László pénzügyi osztályvezetőt, Csehó István titkárt, Lázár Teréz oktatási osztályvezetőt, Szalma László és Lévai Sándor kirendeltség vezetőket. Ezt az ülést megszakította, hogy a rendőrségtől küldöttség kereste fel a nemzeti bizottságot. A küldöttség vezetője Keller István rendőrszázados egy memorandumot olvasott fel, amelyben beszámolt arról, hogy "az ÁVH megszűnt Vásárhelyen is és hogy a "kompromittált" személyeket fegyelmi úton eltávolították".^{/74/} A rendőrséget is átvitték az ellenforradalom oldalára.

Október 31-én a nemzeti bizottság már a helyzet urának érezte magát. Gyáni Imre még attól sem riadt vissza, hogy a Megyei Pártbizottság

x /Ekkor még azoknak a fegyvereknek az összeszedéséről van szó, amelyeket a népi hatalom adott ki rendszerhű polgári egyéneknek./

/74/ Vásárhelyi Nemzeti Újság 1956.okt.31-i szám. "Újabb személyi változások a városban" című cikk.

/75/

egyszámláján lévő pénzt letiltta a banknál. Huske Mária, a bankfiók igazgatója tiltakozott, kifejtette, hogy az érvényben lévő utasítások szerint ehhez Gyárinak nincs joga. Gyáni így válaszolt: "Ervelése nem forradalmi stílusa."

A Megyei Pártbizottság nem tudta kifizetni munkatársainak felmondási bérét sem, ezért kérte Török Istvánt, hogy a pénz zárolását szüntesse meg. Ebből október 31-én délután megtartott nemzeti bizottsági ülésén nagy vita kerekedett. A Független Kisgazda Párt küldöttei kijelentették, hogy a pártmunkásoknak nem is kell fizetni. Török István azonban kitartott amellett, hogy a törvény szerint a fizetés akkor is jár a párt munkatársainak, ha azok hibás politika végrehajtói voltak is. Végül úgy döntöttek, hogy két heti felmondási fizetést folyósítsen a bank, de a zárlatot a továbbiakban tartsa fenn.

Erre az időre megalakult a városban a Független Kisgazda Párt, a Nemzeti Parasztpárt és a Szociáldemokrata Párt ideiglenes intéző bizottsága. E pártok a nemzeti bizottság ülésén osztozkodtak a Magyar Dolgozók Pártjának vagyona felett. Kovács Mihály, aki a Városi Pártbizottság ideiglenes titkára lett Forgó László helyett - ezen az ülésen felajánlotta a Magyar Dolgozók Pártja vagyonát. A pártiskola helyiségét a Független Kisgazda Pártnak, a pártoktatók házát a Szociáldemokrata Pártnak, a Károlyi-féle ház egyes helyiségeit a Nemzeti Parasztpártnak adta át. Ugyancsak felosztásra került a párt ingó vagyona, gépkocsik, buterek, stb. Erdei István szerint Kovács Mihály kijelentette: a párt vagyonát "azért ajánljuk fel Önként, mert ezzel kívánjuk bizonyítani koalíciós együttműködésünket."

/76/

/75/ Lásd: 8. sz. függelék.

/76/ Csongrád megyei Főosztály, 31/5634/1957.sz. irat, I.kötet, Erdei vallomásából.

Az ülésen megjelent dr. Kertész Dezső orvos főhadnagy és György Béla főhadnagy is, akik az éppen megalakult "forradalmi katonai tanács" megbízásából jöttek. ^x Kijelentették, hogy a "forradalmi katonai tanács" Jánoska Gergely századost visszahívta a nemzeti bizottságból, mert sztálinista volt. Bejelentették, hogy a hadsereget ezután ők képviselik a nemzeti bizottságban, továbbá azt is, hogy a nemzetőrség irányítását is átveszik. Tehát a hadseregben is felülkerekedtek az ellenforradalom erői és a helyőrség kész volt mindenben együttműködni a nemzeti bizottsággal. A katonaság áruló képviselőinek álláspontját megerősítette egy másik küldöttség, amelyet Bakos Kálmán, volt ezredparancsnok helyettes vezetett.

Vizi Béla ekkor időszerűnek tartotta annak bejelentését, hogy a főleg diákokból álló nemzetőrséget fegyverezzék fel, mert tagjai nem akarnak fegyver nélkül szolgálatot teljesíteni.

Ezen az ülésen a Független Kisgazda Párt már többségben volt a többi pártokkal szemben. A Nemzeti Bizottság alakuló ülésén Dékány József méltatlankodott, hogy kevés a paraszt a bizottságban. Ezért olyan elvdöntést hoztak, hogy pártonkívüli parasztokat kell még bevonni a bizottság munkájába. Gyáni Imre szerint a Független Kisgazda Párt vezetői ezt úgy értelmezték, hogy ők gondoskodnak a végrehajtásról és valóban október 31-én bejelentés nélkül megjelent még kb. 10 kisgazda-párti tag. Ezzel a nemzeti bizottságban többségbe kerültek a kisgazdák. A következő napokban kiderült, hogy a Független Kisgazda Párt vezetői pártként akar éltörni. ^{/77/} Déda Sándor dolgozó paraszt elmondta, hogy amikor meglátta mennyi kulák jelent meg a nemzeti bizottságban, lemondott és otthagyta őket. ^{/78/}

November 1-én az ellenforradalom megszervezte a Kossuth szobor megkoszoruzását. Ezzel más összefüggésben még találkozunk. A "forradalmi

^{/77/} BM Csongrád megyei Főosztály, fenti szám, 266. oldal.
^{/78/} Ugyanott, 286. oldal.

katonatanács" a nemzeti bizottság elnökét, Gyáni Imrét kérte fel, hogy mondjon ünnepi beszédet a gyűlésen. Gyáni el is vállalta azt. Az események jobbratolódását mutatja, hogy a Beloiannisz téren október 27-én még megtapsolták Gyánit, november 1-én már Gyáni sem volt jó, ünnepi beszédét nem engedték megtartani, lehurrogták, köpönyegforgatónak nevezték őt. Gyáнинak nem volt mit tennie, visszament a tanácsházára és beadta lemondását. A nemzeti bizottság elfogadta ezt és helyette Nagy György Sándor református papot távollétében nevezte ki.

Közben - a rohamos jobbratolódást látva - Török István lemondott tanácselnöki tisztségről. Elhatározását siettette az is, hogy Szegedről - ahol még gyorsabb volt az ellenforradalom kibontakozása - a helyi nemzeti bizottság küldöttel Vásárhelyre érkeztek ellenőrizni a dolgok állását. Ezek kifogásolták, hogy Vásárhelyen még nem osztottak ki fegyvereket és hogy még mindig "kommunista" a tanácselnök. Kifogásolták, hogy itt pártok szervezésével foglalkoznak. Azt mondták, hogy nem szabad a pártokat szervezni, mert ez leköti és megosztja az erőket. /79/ A szegedi küldöttek megfenyegették Török István, hogy egy zászlóalj nemzetőrrel mennek vissza. "Rendet teremtenek" és "forradalmasítják Vásárhelyt". Török István úgy vélte, hogy ez már fasizmusra emlékeztet és lemondott. Helytelen volt azonban, hogy november 3-án mégis visszament, holott november 2-án a szeme láttára osztottak ki a fegyvereket gyerekeknek, huligánoknak, mindenkinek aki jelentkezett.

Török lemondása után Kiss Pált nevezték ki VB elnöknek. Kiss Pál azonban nem értett a közigazgatáshoz, az ellenforradalom vezetői sem voltak vele megelégedve. Vizi Béla ezért november 2-án felkereste Török

/79/ Az ellenforradalom erői sem voltak egységesek. Voltak, akik a régi polgári pártokat akarták hatalomra juttatni és így restaurálni a kapitalizmust. Mások nem akartak többpártrendszert, ezek totális fasizma diktatura bevezetését kívánták.

Istvánt, Szegedre hívta tapasztalatoserére Perbiró József professzorhoz, aki a szegedi nemzeti bizottság elnöke volt. Ezután felkérte, hogy foglalja el ismét az elnöki tisztséget. A vásárhelyi Nemzeti Ujság a következőképpen számol be erről: A nemzeti bizottság november 3-i ülésén megtárgyalta Török István felterjesztését, amelyben visszavonja lemondását és kéri előző beosztásába való visszahelyezését. Kijelenti, azért mondott le, mert Szegedről itt jártak a szegedi forradalmi bizottság tagjai, akik kijelentették, hogy nem állnak a Nagy Imre kormány talaján, ellene minden eszközzel harcolni fognak. A városban olyan hangulatról hallott, hogy visszaállítják a nagytőkések és nagybirtokosok világát. Ezzel ő nem értett egyet, úgy érezte, hogy nem tud ura lenni a helyzetnek, ezért mondott le. /80/

Az ülésen Török István kijelentette, hogy lemondása óta a helyzet változott, ezért kéri, hogy állítsák vissza tisztségébe. Ismét ő lett tehát a VB elnöke. Kiss Kálmán elnökhelyettesként került mellé. Török megnyugvásának egyébként semmi alapja nem volt. Kormány Lajos véleménye szerint éppen ezen az ülésen az egyik katonatiszt kijelentette: "fegyveres csapatokat kell alakítani a szovjet csapatok ellen, a forradalom megvédésére". /81/ Vizi Béla kifejtette, hogy "mindenkit fel kell fegyverezni, aki a forradalom mellett van." /82/

Vizi és társai nem voltak megelégedve a nemzeti bizottság aktivitásával az volt a véleményük, hogy a nemzeti bizottság nagy létszáma miatt lassú, nem elég "forradalmi", ezért javaslatára a folyó ügyek intézésére négy tagú operatív bizottságot választottak. Ennek tagjai: Dura Lajos, Garamvölgyi János fegy, Vizi Béla, Gyertyás Sándor és hivatalból Török István lettek. Ezen az ülésen megválasztották a végleges megyei nemzeti bizottság alakuló ülésére a küldötteket, Kormány Lajost, Török Bálintot Vizi Bélát és Erdei Istvánt. A nemzeti bizottság ezzel be is fejezte pályafutását. A november 4-én bekövetkezett fordulat után többé nem ült

/80/ Vásárhelyi Nemzeti Ujság november 4-i száma.

/81/ Csongrád m. Főosztály 31/5634/1957. sz. irat. I. kötet, 52. oldal.

/82/ Ugyanott.

Az első naptól kezdve az ellenforradalom szerve volt. Intézkedései a kapitalizmus restaurációját segítették elő.

A megyei munkástanács és az ideiglenes nemzeti bizottság megalakulása

és működése

Hódmezővásárhely megyei székhely volt 1956-ban is. A város életének fontos eseményei játszódtak le a megyei szerveknél is. Mint mindenütt, itt is a hatalomért folyt a harc. Röviden vázoljuk, hogyan vette át - ha rövid időre is - a megyei tanácsnál a hatalmat az ellenforradalom. Itt az ellenforradalmárok először október 29-én a Megyei Tanács munkástanácsát választották meg. A "munkástanács" szervező munkájának eredményeként jött létre az ideiglenes megyei nemzeti bizottság október 31-én. E két szerv november 4-ig az ellenforradalom megyei irányító központja volt.

Október 29-én a Megyei Tanács Szakszervezeti Bizottsága helyiségében összejöttek Eke Károly, Eke Ferenc és társaik. Elhatározták, hogy létrehozzák a megyei tanács munkástanácsát. Vita folyt azon, hogyan hajtsák ezt végre. Végül úgy döntöttek, hogy a Megyei Tanács minden tíz dolgozója egy küldöttet választ a munkástanácsba. A küldötteket osztályonkénti értekezleten választották meg a dolgozók. A megválasztott 45 küldött a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának tanácsstermében ült össze. Ekkor a megyei tanács munkástanácsába beválasztottak még kommunistákat is, köztük Papp Sándor vb elnököt, Bozó Sándor vb titkárt, stb. Az első értekezleten mindjárt vita kezdődött azon, hogy miként működjék a munkástanács. Voltak, akik már ekkor azt követelték, hogy a munkástanácsnak irányító szerepet kell adni. Ugyanakkor mások, így Bozó Sándor, Birling József, stb. ezt nem helyeselték, azzal érveltek, hogy a munkástanácsot csak a megyei tanács dolgozói választották, a megyei tanácsot viszont az egész megye dolgozói. Eke Ferenc erre felszólalt Bozó Sándor ellen. Rákosiistánnak nevezte és azt kiabálta, hogy nincs közöttük a helye. Bozó Sándor erre otthagytta őket, kiment a gyűlésről, de ekkor még a többiek elítélték Eke

magatartását, visszahívták Bozót. Ezen az értekezleten a munkástanács elhatározta, hogy 9 tagú elnökséget választ. Erre azért volt szükség, mert így lehetett a kommunistákat a vezetésből kihagyni.

Sor került az elnökség megválasztására. A 41 tagú tanács névsorát sokszorosítva kiosztották a tanács dolgozói között, akik a 41 tagból választották meg az ugynevezett forradalmi bizottságot. Ekkor Ferenc, a megyei tanács dolgozója már a sokszorosításnál azt javasolta Győrkinék, aki ugyancsak a megyei tanácsnál dolgozott, hogy Papp Sándort és Bozó Sándort hagyják ki a névsorból, mert ugysem kerülhetnek be a vezetőségbe, 10 kell váltani őket. Ekkor félt, hogy ezek a kommunisták még ekkor is többségi szavazatot kapnak. A szavazás október 29-én délután történt meg, de az eredményt csak 30-án hirdette ki Vad Ferenc a megyei tanács épületének előcsarnokában. A megyei tanács munkástanácsa elnökségébe 9 helyett a következő 11 személyt választották meg: Szilágyi Károlyt elnöknek, Vad Ferencet elnökhelyettesnek, Papi Sándort elnökhelyettesnek, Ekk Ferencet titkárnak, Szegedi Károlyt, Mucsi Lajost, Eke Károlyt, Halász Miklóst, Pataki Antalt, dr. Borda Józsefet és Forján Sándort elnökségi tagoknak.

Az ellenforradalom időszerűnek tartotta, hogy még ezen a gyűlésen tovább haladjon egy lépéssel. Kiss Sándor kiabálni kezdett, hogy gyűlésezés helyett jobb lenne, ha löszert és fegyvereket szednének össze és az ÁVH besugóit távolítanák el a megyei tanácstól. Hogy szavainak nagyobb nyomatékot adjon, egy tölténydobozt vágott Vad Ferenchez. A gyűlésen felszóllt dr. Völgyei János, a szegedi járási tisztiorvosa is és szidta a megyei tanács dolgozóit, amiért ingadoznak és nem tudnak élni "a forradalom nyújtotta szabadsággal". Követelte a törvényesen megválasztott vezetők azonnali eltávolítását.

Október 30-án a 11 tagú elnökség értekezletet tartott, hogy döntsön a megyei tanács vezetőiről. Szatmári N. Lajos, a megyei tanács dolgozója és néhány társa nem voltak ugyan tagjai az elnökségnek, de beültek abba
/83/ A felsorolt személyek a megyei tanács dolgozói voltak.

a terembe, ahol az elnökség tanácskozott, azzal a céllal, hogy az elnökséget befolyásolják. Követelték a régi vezetők eltávolítását. Az elnökség leváltotta funkciójából Papp Sándor vb elnököt, Kovács Imre, Jegyinek János vb elnökhelyetteseket, Bozó Sándor vb titkárt. Ezzel a megyei tanács végrehajtó bizottsága lényegében megszűnt működni, szerepét átvette a megyei tanács munkástanácsának elnöksége. Szilágyi Károly lett az elnök, Vad Ferenc és Papi Sándor elnökhelyettesek, dr. Molnár Józsefet pedig megbízták a titkári teendők végzésével. Ezután az elnökség javaslatot tett az osztályvezetők eltávolítására. Felmentették Darabos György pénzügyi osztályvezetőt, Sinkó Ferenc tervosztály vezetőt, Tóth Mihály igazgatási osztályvezetőt, Bognár József mezőgazdasági osztályvezetőt, Holik Jánost a gépállomások megyei igazgatósága vezetőjét, dr. László György egészségügyi osztály vezetőt és Vörös Mihályt, az oktatási osztály vezetőjét. Ezen a gyűlésen vetődött fel a megyei ideiglenes nemzeti bizottság megalakításának gondolata is. A munkástanács elnöksége megbízta Eke Károlyt, Veszprémi Lászlót és Gyömrei Sándort, hogy a megyei népfronttal készítsék elő a nemzeti bizottság megalakítását. A népfront megyei bizottságon közölték velük, hogy az ideiglenes megyei népfront bizottság megalakítása céljából már küldtek ki munkatársakat a megyébe. Eke Károly szervezési tanácsokkal látta el a népfront munkatársait, majd megszerkesztette a nemzeti bizottság kiáltványnak szövegét. Még aznap, /október 31-én/ kora délután összeült kb. 25 személy a megyei tanács tanácstermében a nemzeti bizottság megalakítása céljából. Az alakuló ülésen majdnem mindenki hozzászólt. A hozzászólásokból kitűnt, hogy az ellenforradalom már a hatalom birtokosának vélte magát. Itt már Erdő István vitte a primet, nagy hangon bejelentette, hogy a Marosán György nevéhez fűződő pártegyesülés érvényét veszítette, mert - mint mondotta - a fúzió az erőszak szülte. Bejelentette, hogy a pártjának országos vezére Kéthly Anna. /84/ Erdei állást foglalt a Nagy Imre-féle "semlegességi" politika mellett, egyetértett az ideiglenes nemzeti bizottság megalakításával és kifejezte

/84/ BM Csongrád m. Főosztály 31/5634/1957. II. köt. Csongrád m. népfront alakulásáról szóló jegyzőkönyvből.

tette, hogy a koalíció alapján a járásokban is alakuljanak meg a nemzeti bizottságok és vegyék át a vezetést.

Erdeivel ellentétes állásponton volt dr. Völgyesi János, a Szeged járás már ismert küldötte, aki a nemzeti egység szükségességét hangoztatta. Ezért elítélte a pártok szervezését, és azt, hogy a nemzeti bizottságok ezen az alapon szerveződjenek. Szerinte ez a módszer az erők szétforgácsolását jelenti. /85/ Az alakuló ülésre a megyei tanács ellenforradalmárai is felkészültek. Szilágyi Károly a munkástanács elnökségének elnöke ismertette a megyei tanács kommunista vezetőinek leváltásáról szóló határozatot. Ezt a nemzeti bizottság megerősítette, majd megbízta a megyei tanács munkástanácsának elnökségét, hogy a megszűnt végrehajtó bizottság feladatkörét ideiglenesen vegye át Erdei István felügyeletével, aki az ideiglenes nemzeti bizottság elnöke lett. A választott vezetők helyébe került Szilágyi Károly, Vad Ferenc, Papi Sándor és dr. Molnár József. Az osztályvezetők helyének betöltését az ő hatáskörükbe utalták. A megyei tanács vezetése is az ellenforradalom kezébe került. Az ülésen felszólt Eke Károly is. Javaslataira kevés módosítással az ideiglenes nemzeti bizottság kiáltványt fogadott el. Ebben kifejezte egyetértését a többpártrendszerre épülő ideiglenes kormánnyal, felszólítja az üzemi munkásokat, hogy folytassanak üléssztrájkot mindaddig, amíg a szovjet csapatok ki nem vonulnak az országból. Közölte, hogy a megyei tanács VB vezetőit leváltották és a megye vezetését az ugynevezett megyei tanács "forradalmi bizottsága" elnökségére bízták. /86/

Ezután a Nemzeti bizottság kimondta ideiglenes jellegét és célul tűzte ki, hogy november 4-én megválasszák a végleges nemzeti bizottságot.

/85/ Ugyanott, mint a 84-es, II. kötet, 77-78 oldal.
/86/ Lásd: 9. sz. függelék.

Ettől kezdve az ideiglenes megyei nemzeti bizottság és a megyei tanács munkástanácsa elnökségének tevékenysége összeferrott. Az ülés után a leváltott személyektől azonnal átvették a vezetést. A megyei tanács törvényes vezetői kénytelenek voltak hazamenni. Sőt nagyrészüket otthonról is kénytelen volt elmenni, azaz illegalitásba vonulni. A megyei tanács munkástanácsának elnöksége azzal a váddal kezdte üldözni a kommunista vezetőket, hogy azoknál fegyver van. A fegyverek felkutatására 10 tagú különítményt hoztak létre, amely két csoportra oszlott. Az egyik csoportnak parancsnoka Kiss Sándor lett, a másiké Szatmári N. Lajos. Mindkettő a megyei tanács dolgozója volt. Az egyik csoport feladata az volt, hogy az állítólagos ÁVH besugókat felderítse, a másiké a fegyverek összeszedése. Az utóbbi csoportot november 2-án felfegyverezték és még aznap megkezdte munkáját. Bozó Sándornak, a megyei tanács VB titkárának lakásán kétszer is jártak és mivel őt nem találták otthon, feleségétől követelték a fegyvereket. Ifju Huszár Lajos, aki résztvett ezekben az akciókban, kijelentette, hogy Bozó Sándorné szerint férjének soha nem volt fegyvere. Mint ávós besugót akarták lefegyverezni Varga Dezső légós századost is. Megszervezték a telefonügyeletet, hogy a kommunista vezetők ne tudjanak telefonálni. Elemezték a rendőrségre, ahol tájékoztatták őket, hogy ki-nek van engedélyezett fegyvere. Így vették el Holik János lőfegyverét is. Az ott uralkodó szellemet jellemzően mutatja a levél, melyet november 2-án Vad Ferenc asztalára tettek. "A rendőrség átszervezésébe is szől-junk bele, ne legyenek ott nem kívánatos elemek, azokat vonják felelő-ségre, mert azokban sok báránybőrbe bujtatott farkas van. A Kommunista Párt tagságát szüntessék meg, mert abba belép, aki akar." ^{/88/} - írják a levélben.

November 1-én Erdei István megbeszélést tartott a megyei tanács munkástanácsának elnökségével. Először beszámoltatta a tanács tagjait, tájéko-zóott a vezetés új módszereiről, azután ismét kifejtette, hogy a régi

/87/ Csongrád megyei Főosztály 31-5634/1957.sz. irat, II.kötet,
288.lap.

/88/ Ugyanott, II. kötet, 271. oldal.

főispáni közigazgatási rendszert kell majd visszaállítani. Javasolta, hogy a végleges nemzeti bizottsági ülés elé javaslatot vigyenek a funkciók elosztásáról. Természetesen saját személyét javasolta megyei vezetőnek. /89/

Ugy látszik, Erdei be akarta magát biztosítani, hogy ha Nagy Imre nem állja szavát, hát legalább főispán, vagy megyei tanácselnök legyen. Elnökhelyetteseknek a Független Kisgazda Párt részéről Dékány Józsefet, a Nemzeti Paraszt Párt részéről Szilágyi Károlyt javasolta. A titkárság vezetésére dr. Molnár Józsefet ajánlotta. Javasolta, hogy az osztályvezetők ügyében a pártok megalakulása után döntsenek. Azt viszont leszögezte, hogy a Szociáldemokrata Párt három osztályvezetői funkcióra tart igényt. /Pénzügyi osztály, a kereskedelmi osztály és az ipari osztály./ Az értekezlet végén utasítást adott, hogy meghívókat készítsenek a végleges megyei nemzeti bizottság november 4-i alakuló gyűlésére. Ezután a gépkocsikból egyet lefoglalt saját részére és utasítást adott ki, hogy a többi felett egy ember rendelkezzen. A gyűlés után Erdei István, Szilágyi Károly és dr. Molnár József Budapestre utaztak. Erdei Nagy Imrével akart tárgyalni, de hozzá bejutni nem tudott, ezért elmentek az Országos Nemzeti Bizottsághoz, ahol tárgyaltak Kuczka Péterrel és más írókkal. Erdei ezeknek beszámolt a megyében folyó eseményekről, dicsekedett, hogy az országban elsőnek alakította meg a nemzeti bizottságot, amely a megye többi részét irányítja. /90/

Erdei járt a Szociáldemokrata Párt központjában is, ahol tárgyalt Kelemen Gyulával, a Szociáldemokrata Párt egyik vezetőjével. Kelemen azt az utasítást adta Erdeinek, hogy egyelőre dolgozzon központi vezetés nélkül és a független Kisgazda Párttal működjen együtt. Ha módjában áll tevékenysége területét terjessze ki a Duna-Tisza közére. Erdei Budapesten beszélt B. Szabó Istvánnal, a Független Kisgazda Párt reakciós vezetőjével is, aki az úzente a Független Kisgazda Párt helyi vezetőjének, hogy mindenben

/89/ Ugyanott, II. kötet 157. oldal.

/90/ Csongrád megyei Főosztály, 31-5634/1957.sz. irat, II.kötet, 180. oldal.

igazodjanak a Szociáldemokrata Párthoz. Budapestről visszatérve Erdei az utasításnak megfelelően Szegedre és Makóra ment. Egyrészt a november 4-i végleges nemzeti bizottsági választógyűlést szervezte, másrészt a Szociáldemokrata Pártot. Természetesen kapcsolatokat épített ki más városokban működő ellenforradalmárokkal.

Ekkor már az ellenforradalmárok is egyre inkább igyekeztek összehangolni tevékenységüket. Pl. Vizi Béla minden nap átjárt Szegedre és tárgyalt Ferbird József professzorral, Szegedről viszont többen jártak Vásárhelyen. November 2-án a megyei tanács munkástanácsának ülésén egy szegedi ellenforradalmár tájékoztatta a vásárhelyieket a szegedi helyzetről. Elmondta, hogy ott az ÁVH tagjait a Csillag börtönbe csukták és hogy a honvédség, rendőrség, ott is hűségesküt tett a nemzeti bizottságnak. Ezután felkérte a munkástanácsot, hogy jelöljön ki két embert, aki a szegediekkel együtt Miskolcra utazik, a keletmagyarországi forradalmi bizottság választására. A megyei munkástanács Eck Ferencet és Papi Sándort jelölte ki erre a feladatra. Ezen kívül a kapcsolatot tartották telefonon is. Eck Ferenc két-három esetben is beszélt a debreceni, a békéscsabai és a miskolci ellenforradalmárokkal. Nemcsak munkamódszerükről tájékozódott, hanem a szovjet csapatok hadmozdulatairól is.

Mint látjuk, Hódmezővásárhelyen az ellenforradalom elemei mindent megtettek azért, hogy a hatalmat biztosító vezető fórumokat átalakítsák, ezekben a többséget biztosítsák, mivel innen az eseményeket központilag lehetett befolyásolni, irányítani.

Számunkra tanulságos az is, hogy 1956-ban a nemzeti bizottságokat nem a különböző pártok hozták létre Vásárhelyen, hanem fordítva. Az ellenforradalom létrehozta a nemzeti bizottságokat és a nemzeti bizottságok segítségével hozták létre a pártokat és a nemzeti bizottság segítségével látták el azokat felszereléssel és helyiségekkel. Mielőtt a pártok megalakulásának konkrét tárgyalására térnénk, nézzük meg milyen fő változások történtek az MDP-ben ebben az időben.

A kommunisták helyzete október 30 - november 4 között.

Arról már beszéltünk, hogy a forradalmi erők egységének megbontása nélkül az ellenforradalom nem vehette volna át a hatalmat. Október végén a már említett okokból a párt elvi és szervezeti egysége felbomlott, a párt vásárhelyen sem tudta rendezni sorait. Október 30-a után Nagy Imrének és a koalíciós pártok vezetőinek beszédei nyomán a pártban még jobban előtérbe kerültek azok az erők, amelyek az 1948 előtti munkástilust akarták meghonosítani. Ezek nem vették figyelembe, hogy a két történelmi korszakot nem lehet azonosítani, a két történelmi helyzet teljesen ellentétes.

Október 30-án a Megyei Pártbizottság feloszlott és hét tagu intéző bizottságra bonta a megye vezetését. Ennek az intéző bizottságnak elnöke Török István lett. Az elnökség nyilatkozatot tett közzé a Viharsarok október 31-i számában. Ez betetőzése volt a megyei Pártbizottság jobbratolódásának. Többek között egyetértett a "magyar szabadságharc" alapvető követeléseivel, együttműködésben kívánt dolgozni a többi "demokratikus" párttal, felkérte a pártszervezeteket, hogy vegyenek részt minden olyan demokratikus szervezetben - munkástanácsok, nemzeti bizottságok, nemzetőrség, stb. - amelyek segítik a demokratizmus kibontakozását. /91/ Az élt aztán gyorsan megcáfolta azokat, akik 1948 előtti koalíciós tapasztalatokat akartak felhasználni. A nyilatkozat kiadása éppolyan hiba volt, mint amilyen nagy taktikai hiba volt az ellenforradalom alatt létrehozott szervekkel megkísérelni az együttműködést. Hiszen ezek az ellenforradalom szervei voltak, eleve nem lehettek a szocialista kibontakozás eszközei.

Október 31-én a Megyei Pártbizottság intéző bizottságának egyes tagjai még résztvettek a megyei ideiglenes nemzeti bizottság alakuló ülésén, de a párt politikáját már nem képviselhették. November 1-én, másodikán nagyrésztüknek illegalitásba, vagy félillegalitásba kellett vonulnia,

/91/ Viharsarok 1956. október 30-i száma.

mert különben letartóztatták volna őket.

Október 30-án szervezték át a városipártbizottságot is. Vezetését 9 tagú intéző bizottságra bízták. Az új intézőbizottság álláspontjára jellemző kiadott nyilatkozata, amelyben kifejtette, hogy az MDP vásárhelyi bizottsága és végrehajtó bizottsága lemondott, s a párt ügyeinek intézését ideiglenes intézőbizottság vette át. Ennek tagjai Deák Lajos, Matók István, Molnár Sámuel tanító, Nucsai István, Karácsonyi Ferenc, Kovács Imre, Kovács Mihály, Rácz Lajos, Török István.

Az intéző bizottság kimondta, hogy a városi pártbizottság apparátusában dolgozó elvtársakat felmenti munkája alól. Az intéző bizottság a vásárhelyi Nemzeti Újságban állást foglalt, megállapította, hogy a vásárhelyi pártbizottság az 1956-ban zajló történelmi eseményeknek nem tudott élére állni. Nem is tudhatott, mert magával hordta a bürokratikus pártszervezés gyakorlatát. "Hazánkban, a városunkban is, történelmi napoknak vagyunk tanui. A független demokratikus szocialista Magyarorszáért küzdünk. Ebben a harcban vásárhelyi kommunisták és a párttal együttműködő dolgozók - munkások, egyéni és tsz parasztok, értelmiségiek, kisemberek és az ifjúság - a jövőben egy úton haladnak, mert törekvésünk a múlt hibáival, itt Hódmezővásárhelyen is következetesen leszámolni, s Nagy Imre vezette Nemzeti Kormány programjának alapján állva a vásárhelyi nép érzésvilágát, történelmi hagyományait, gazdag munkásmozgalmi múltját figyelembe véve új szellemben küzdeni a szocializmusért.

Az intéző bizottság felhívja a párt tagjait, hogy szívvel, lélekkel támogassák a nép demokratikus mozgalmát. Vegyék ki részüket a megújodásért folyó harcból. Szilárdítsák meg soraikat a most megválasztott intéző bizottság mögött. Legfontosabb tennivalónk most a rend fenntartása, a békés termelőmunka.

/92/ Vásárhelyi Nemzeti Újság, 1956. október 30-i száma.

A nyilatkozat ugyan a szocializmus mellett foglal állást, de egyetlen szóval sem ítéli el az ellenforradalmat, sőt felhívja a párttagokat, hogy szívvel lélekkel támogassák a "nép demokratikus mozgalmát" és "megújulásnak" nevezi az ellenforradalmat. A városi pártbizottság feloszlása igen súlyos hiba volt, mert nemcsak szervezeti változást jelentett a pártban, hanem azt is, hogy a párt vezetése kiesett a legtapasztaltabb kommunisták kezéből. A régi kommunistákat Kovács Mihály és Karácsonyi Ferenc szinte ellenségnek tartották, mint "rákosistákat, sztálinistákat" igyekeztek őket lejáratni nemcsak a közvélemény előtt, hanem a többi kommunista előtt is.

Ezzel természetesen tovább gyengítették a pártot. Kovács Mihály különböző engedményekkel igyekezett bebizonyítani, hogy az ellenforradalom pártjaival együtt akar dolgozni. E szellemnek megfelelően nemcsak a párt vagyonát ajánlotta fel a többi pártoknak, hanem október 31-én a párt lapját is átadta a nemzeti bizottságnak. Ezeket az intézkedéseket a becsületes kommunisták, akik közül sokan fegyvert fogtak október 24-én a munkáshatalomért, nem értették. Százával jöttek össze a városban 4-5 főből álló kis csoportok, akik tanácskoztak, hogy mit tegyenek. A fenti nyilatkozattal nem értettek egyet, de addig, amíg nem volt vezető erő, nem voltak képesek egyesülni.

Kovács Mihály méltán dicsőkedett akkoriban azzal, hogy a létrejött pártot őt ismerték el tárgyaló félnek, a pártok vezérei és Kovács Mihály sok kérdésben azonos véleményen voltak az ellenforradalom vezetőivel. Kovács november 2-án felkereste Németh Károly, Lövé Ferenc és Papp Sándor lakásait, ők azonban ekkor már illegalitásban voltak. Kovács a biztató, megnyugtató szó helyett a kommunista vezetők feleségeit azzal zaklatta, hogy költözzenek össze, mert Némethék lakását ő akarja elfoglalni. Amik Németh Károlyné felajánlotta neki lakása egy részét, kijelentette, hogy először megbeszéli az ellenforradalom alatt létrejött pártok vezetőivel, helyes-e, hogy az MDP megyei titkárával együtt lakjon.

október 30 és november 5-e között a párt nem képes összefogni a kommunisták erejét sem. Ennek oka, hogy nincs vezető erő, a vezetőség egy része illegalitásba kerül, más része pedig lavirozik. A proletár diktatúrához hi kommunisták nem értenek egyet az ingadozó politikával és a megalkuvó vezetést nem támogatják. Igaz, hogy az akkori vezetők nem is igénylik ezt a támogatást. E politikai vezetés képviselői teljesen tömegbázis nélkül maradtak.

A Független Kisgazda Párt megalakítása és tevékenysége.

Az ellenferradalom által létrehozott pártok közül a legerősebb és a legszervezettebb a Független Kisgazda Párt volt. Október 29-én - mint tudjuk -, megalakult a városi nemzeti bizottság. Október 30-án Karácsonyi Sándor kulák lakásán összejött 20-25 egykori kisgazda és megválasztották a Független Kisgazda Párt ideiglenes intéző bizottságát. Ennek tagjai: Karácsonyi Sándor elnök, Bartók Zoltán jegyzőkönyvvezető, Asztalos Imre házigondnok, Csáky István szervező, Fejes János, Kardos Ferenc, Dékány József vezetőségi tagok.

Fenti személyek egytől egyig kulákok. Dékány Józsefet és KormányLajost ezen az ülésen delegálták a Nemzeti Bizottságba. Mint látjuk, a Kisgazda Párti kulákok azonnal szervezkedni kezdtek. Ez a titka annak, hogy később a nemzeti bizottságba olyan gyorsan tudtak újabb 10 tagot mozgósítani. Megalakulásuk után másnap lefoglalták a pártiskola helyiségeit, és dr. Szatmári Dezsőt és Bánfi Imrét bízták meg a leltározással, Csáky Istvánt pedig utasították, hogy az MDP megyei bizottságától egy autót szerezzon a Kisgazda Párt részére. A Független Kisgazdapárt székháza ettől fogva az ellenferradalmárok egyik főhadiszállása volt. Főleg azért keresték fel a kisgazdapárt vezetőségét, hogy az gondoskodjon az államosított házak és földek visszaadásáról.

Az ellenforradalom szervezeten, gyorsan mozgósította erejét. Oláh Sándor, a volt Kisgazda Párt titkára pl. november 1-én már Vásárhelyen volt. Tildy azzal bizta meg, hogy hozza létre a Független Kisgazda Pártot. A megbízatásnak megfelelően Oláh Sándor és Csáki István november 4-én gyűlést akart szervezni. A kisgazdapártból minél hamarabb tömegpártot kívántak szervezni, továbbá a parasztságot mozgósítani akarták az ellenforradalom oldalán, mivel a parasztság nagy tömegei nem támogatták az ellenforradalmat. A Független Kisgazda Párt tömegbefolyásának gyengeségét mutatja a november 2-án tartott gyűlés is, melyet a Független Kisgazda Párt székházában tartottak. Ide mintegy 120 fő jött össze, a föld és államosított házak visszaadását követelték. Itt ismét felszólalt Avemaria Brunó is, aki követelte kb. 10-15 kommunista vezető leváltását és letartóztatását.

A párt programját illetően Bartók Zoltán meg is mondta nyíltan, hogy a Független Kisgazdapárt célja "vezetőszerephez jutni és a továbbiakban a koalíciós kormány utasításához igazodni." Kormány Lajos pedig kijelentette: "Nem akartunk népi demokráciát, hanem egy koalíción alapult kormányformát." A termelőszövetkezeteket természetesen meg akarták szüntetni. /94/

A Forradalmi Munkás-paraszt Kormány megalakulása után, a november 4-re tervezett gyűlésből semmi sem lett. A Független Kisgazdapárt gyorsan beszüntette működését. A parasztek egyébként nem támogatták a Független Kisgazda Pártot, mert a szervezők és vezetők szinte mind kulákok voltak.

A Nemzeti Parasztpárt vásárhelyi szervezetének létrehozása és

tevékenysége.

A Nemzeti Parasztpárt október 31-én alakult meg Gyáni Imre és Szilágyi Károly kezdeményezésére. Gyáni Imre a fiugimnáziumba hívta össze

/94/ Ugyanott, mint a 93. sz.

a Nemzeti Parasztpárt volt vezetőségi tagjait. Ott Gyárin kívül megjelent Szilágyi Károly, Biró József, Láng István pedagógusok, Antal János, Dóda Sándor, Illés Péter dolgozó parasztek. Gyáni elmondotta, hogy a Kossuth Lajos-u. 13.sz. alatti épületet kapták meg székhelyül. Az értekezleten kimondták a Nemzeti Parasztpárt ideiglenes intéző bizottságának megalakulását és megbízták Láng István és Biró Józsefet, hogy a Magyar Dolgozók Pártjától szerezzenek autót. Ezután megvitatták az programtervezetet, melyben többek között az állt:

"Általában az 1947 évi mezőügyi parasztpárti program alapján állunk a mostani nagyszerű nemzeti forradalom továbbfejlesztésével.

"Programunk:

- 1./ Szabad, független és semleges Magyarország.
- 2./ A parasztság, munkásság, értelmiség és dolgozó kisemberek érdekeit legmesszebbmenően figyelembe vevő nemzeti és demokratikus politika.
- 3./ Az alapvető emberi és politikai jogok teljes biztosítása.
- 4./ A magyar gazdasági élet kulcskérdésének a mezőgazdaságot tartjuk és az a programunk, hogy a parasztság és az egész nemzet érdekeinek megfelelően rendezzük a mezőgazdaság ügyét. Biztosítsuk a kis magántulajdonon alapuló szabad, önálló mezőgazdaság, amely megfelel a magyar paraszti hagyományoknak és a magyar föld adottságainak...

Az ideiglenes szervező bizottság felhívja a Nemzeti Parasztpárt valamennyi helyi szervezetének vezetőit és tagjait, hogy azonnal alakítsák meg a megye területén az alapszervezetet. A belépési nyilatkozatokat a következő napokban eljuttatjuk.

Hódmezővásárhelyen az ideiglenes megyei és városi párthelyiség: Kossuth Lajos-u.13.sz. /Károlyi ház/. November 1-én itt a párt működését megkezdte." /95/

Mint látjuk, sem a Független Kisgazdapárt, sem a Nemzeti Parasztpárt programjában szó sincs a szocializmus építéséről. "A kis magántulajdonon alapuló szabad, önálló mezőgazdaság" és "a nemzeti forradalom továbbfejlesztése" lényegében a kapitalizmus győzelmét jelentette volna. A program a kisembereket a kis magántulajdon védelmével kecsegtette, de ugyanakkor olyan társadalmi rendet támogatott, amelyben a kis magántulajdonnal rendelkezők tömegével mentek tönkre.

A Szociáldemokrata Párt megalakulása és tevékenysége.

A Szociáldemokrata Pártot Erdei István szervezte. A párt ideiglenes intéző bizottsága november 1-én alakult meg a Zrínyi utcai pártoktatók házában. Tagjai: Bangó János kisiparos, Juhász Pál tisztviselő és Kiss Pál ny. polgármester voltak. Maga Erdei a városi intéző bizottságnak nem volt tagja, nyilván megyei vagy országos vezetésben kívánt funkciót kapni. Összefogó programot a Szociáldemokrata Párt nem tett közzé, de Erdei István véleménye alapján már láttuk, hogy a jobboldali szociáldemokrácia utját kívánták járni. A "haladó polgári demokrácia", tehát a kapitalizmus viszonyai között, parlamenti módszerekkel akartak dolgozni. Láttuk, hogy Erdei a nemzeti bizottságban végzett munkáját összekötötte a párt szervezésével. Nemcsak a budapesti, a makói, a szegedi, szentesi utja tanuskodik erről, hanem vásárhelyi tevékenysége is. Erdei október 31-én, mint a nemzeti bizottság egyik tagja és mint a Szociáldemokrata Párt egyik képviselője, gyűlésen lépett föl a Mórleggyárban, a Harisnyagyárban és a Gépjavító Vállalatnál. Ezeket a gyűléseket mindenütt a munkástanácsok szervezték meg. Erdei és társai az üzembe érve, először tájékoztatók, s ezután az összehívott gyűlésen Erdei szónokolt. Mind a három üzemben kb. ugyanazt mondta el. Erdei beszédének lényege az volt, hogy a fordulat évével nem ért egyet, annak egy másodperonyi bizalmát nem előlegezett. Kijelentette, hogy a szociáldemokrácia újjáéledt, hogy az egyesülést semmisnek tekinti, mert szerinte a Szociáldemokrata Párt

nem végezhette el történelemformáló feladatát az országban. A párt vezetőjének Kéthly Annát ismerte el, a kommunistákkal szemben durva kirohásai voltak, patkányoknak nevezte és megfenyegette őket. Többek között ezt mondta: "Aki ... a tiszta lappal taktikázni próbál, azt figyelmeztetjük, hogy korábbi cselekményeit a tábláról vegytintaként töröltük le és ha korábbi álláspontjához visszakanyarodik, a letörölt anyagot előhívjuk és ezekért is felelni fog." /96/

Erdei hozzájárult annak a légkörnek kialakításához, hogy ha valaki a munkás-paraszt hatalom, a proletárdiktatura mellett mert szólni, azt rákosistának bélyegezték és megfenyegették.

Az ellenforradalom egyéb szerveinek tevékenysége.

A fentiekből látható, hogy a különböző pártok nem alulról, hanem felülről szerveződnek ujja. A városi ideiglenes intéző bizottságokat létrehozták, de alapszervezeteik még nem voltak. Ezért arra sem voltak képesek, hogy nagy tömeget mozgósítsanak. Éppen ezért, az ellenforradalom a tömegek mozgósítása céljából elsősorban más szervekre támaszkodott. Olyanokra, amelyek már tömegbefolyást szereztek. Így az értelmiség és a diákifjúság között, főképpen a Galyasi és Moldvay által szervezett és vezetett csoport, továbbá a diákparlament működött.

Az értelmiségiek közül egyes pedagógusok már október 26-án ostromolták a pedagógus szakszervezet vezetőjét, hogy a nevelők külön koszoruzzák meg a Kossuth szobrot, de tervüket a megyei tanács oktatási osztály a még nem helyeselte és így a koszoruzás elmaradt. Az ellenforradalmárok azonban egyre bátrabban léptek fel itt is. Október végén eltávolították a kommunista pedagógusokat, a kommunista igazgatókat leváltották és nem akarták befogadni maguk közé a párt és DISZ apparátusából kikerült kommunista pedagógusokat sem. Október 31-én az ellenforradalom újabb vezető

/96/ BM Csongrád megyei Főosztály, idézett irat I.kötet, 52. oldal.

szerve jött létre és megalakult a pedagógusok un. forradalmi bizottsága. Ennek vezetője Belovai Sándor, Györfly Béla és Albert Zoltán pedagógusok voltak.

A gyűlésen, ahol a forradalmi bizottságot megválasztották, már nyíltan és szervezetten állástfoglaltak a kommunista pedagógiával és pedagógusokkal szemben. Az előadó kijelentette, hogy a volt funkcionárius pedagógusok előzölötték a pedagógus állásokat, mire közbekiabáltak: /97/
Nincs szükség kommunista pedagógusokra!"

Zoltán Gábor általános iskolai igazgatót és Gazdapusztai Gyuláné tanárnőt azért utasították ki erről az értekezletről, mert kommunisták. Követelték továbbá "a szabad vallásgyakorlás" bevezetését, /ennek lényege a kötelező hitoktatás volt/, az orosz nyelvtanítás kötelező megszüntetését, néhány tantárgy anyagának módosítását és a kommunista igazgatók leváltását.

Néhány pedagógus szakhamar nyíltan szervezte az ellenforradalmi diák zászlóaljat, amelyet november 2-án fel is fegyvereztek. November 3-án Belovai Sándor összehívta a tartalékos tiszt pedagógusokat, mintegy 80-100-an jelentek meg. Belovai kifejtette előttük, hogy már előzőleg tárgyalta I katonai parancsnoksággal a felfegyverkezésről és kollegáit a gyakorlati teendők végrehajtására hívta össze. A részletkérdések tisztázására mégis kénytelenek voltak ismét egy 5 tagú bizottságot küldeni a laktanyába. A gyűlés közben Nikolin Éva telefonon üzent Belovainak, hogy nem tudja mit kezdjen az összejött ifjúsággal, ezért katonaviselt pedagógusokat kért maga mellé, akik vállalják az ifjúság kiképzését és irányítását. Kiss Lajos pedagógus vállalkozott a feladatra. Elmondta, hogy ő tartalékos főhadnagy, 16 hónapot volt az orosz fronton, ismeri a szovjet hadsereget. Azonnal el is ment Nikolin Évához. A szemtanúk visszaemlékezése szerint a gyűlés résztvevőinek nagy része nem értett egyet a

szovjet katonák elleni támadás gondolatával. Tóth Károly kishomoki pedagógus ezt meg is mondta. A jobboldali érzelmi pedagógusok félték, hogy ez a hangulat lesz urrá ezen a gyűlésen, ezért Machor Lajos szónokolni kezdett a budapesti ifjúság hősiességéről, harckészségéről. Kijelentette, hogy ő még saját és gyermeke életét is képes feláldozni az ügyért. Ezután Aranyossy Ágoston szólalt fel, aki kifejtette, hogy a katonai parancsnokokban nem bizik és az ellenállás vezetőjének Avemaria Brunó volt horthysta vezérkari századost javasolta.

A gyűlés végén ívet köröztek, amelyet azok irtak alá, akik vállalták a fegyveres szolgálatot. Mivel az ötös bizottság a katonai parancsnokságtól addig nem jött vissza, mindenki hazament. Megállapodtak azonban, hogy a felszerelés időpontjáról értesíteni fogják őket.

Moldvay Győző és Nikolin Éva példája azt mutatja, hogy azok az értelmiségiek, akik az ellenforradalom eszmei előkészítői voltak, most társaikkal együtt bekapcsolódtak az ellenforradalom szervezésébe, gyakorlati irányításába is. Utólag sokan azt állították, hogy az ifjúság kiképzésére azért volt szükség, mert az illető pedagógusok aggódtak a gyerekekért, féltették őket. Attól tartottak, hogy tudatlanságból a fegyverekkel kárt tesznek magukban. A gyűlés lefolyása, mint láttuk, ennek az ellenkezőjét bizonyítja. Ha valóban aggódtak volna a gyerekekért, a diákok egészségének, épségük megóvásának legjobb módja nem azok katonai kiképzése volt, hanem egyszerűen el kellett volna tőlük venni a fegyvereket.

A munkástanácsok tevékenysége.

A munkások körében az ellenforradalom fő szervezői az akkori munkástanácsok voltak. A munkástanácsok létrehozásáról már október 23-a előtt is viták folytak Vásárhelyen. A munkástanácsok létrehozásának gondolata önmagában helyes lehetett volna, mert a munkásokat jobban be lehetett volna vonni az üzem vezetésébe. Az ellenforradalom alatt létrejött munkástanácsok azonban korántsem ezt a célt tűzték ki maguk elé. A munkástanácsok nem álltak a szocializmus talaján, hanem az ellenforradalom eszközei voltak. A munkástaná-

csoport az ellenforradalom a revizionizmus talaján saját szolgálatába állította. Ez nem csupán a munkástanácsok tagjainak összetételében mutatkozik meg, hanem főleg azok tevékenységében.

A munkástanácsokban eleinte az ellenforradalom hívei mellett kommunisták is résztvettek. A párt igyekezett a munkástanácsokban pozíciókat szerezni hogy az eseményeket befolyásolni tudja. Az ellenforradalomnak ekkor még nem volt elég ereje ahhoz, hogy a kommunistákat onnan teljesen kiszorítsa. Ezért az ellenforradalmárok kezdetben arra törekedtek, hogy a munkástanácsok vezetését biztosítsák a maguk számára. Később a legtöbb üzemben újjáalakították a munkástanácsokat és azokat, akik nem voltak hajlandók együttműködni az ellenforradalommal, leváltották mint "rákosistákat". A kommunisták közül sokan ezt be sem várták, hanem látva, hogy kommunista szándékokat egyáltalán nem tudnak érvényre juttatni, otthagyták a munkástanácsot. A munkástanácsok vezetése az esetek túlnyomó többségében azok kezében volt, akik támogatták az ellenforradalmat; Vásárhelyen is kezdettől fogva az ellenforradalom szervei voltak. Az első munkástanácsok már október 26-án létrejöttek. /Malom, Tejipari Vállalat, Harisnyagyár, Gépjavító Vállalat stb./ November 1-ére és 2-ára pedig már az üzemek többségében megalakultak. Nem szükséges, hogy minden munkástanács tevékenységével külön foglalkozzunk mert csekély eltéréssel minden munkástanácsról ugyanazt kellene elmondani. A következőkben lehet tevékenységüket összefoglalni:

A munkástanácsok eltávolították az üzemek és hivatalok kommunista vezetőit. Erre példát szinte minden üzemről lehetne idézni. De nemcsak vezetőket, hanem több helyen egyszerű munkásokat is eltávolítottak. Pl. A vágóhidról Kopasz Istvánt azért bocsátották el, mert előzőleg a Kutasi-uti Állami Gazdaságban párttitkár volt. Takács Sándort azzal az "indokkal", hogy "a Rákosi-rezsim hű kiszolgálója volt". A munkástanácsok megszüntették a darabbérezést és időbért vezettek be. Szociális demagógiát üzve emelték a béreket és csökkentették a munkaruha kihordási idejét. Ezzel is igyekeztek megnyerni azokat a munkásokat, akik az események alakulásának további következményeit, az ellenforradalom céljait nem látták. A munkástanácsok megszervezték a vörös

csillagok, a népköztársasági címerak levételét és megsemmisítését, a vörös zászlók elégetését. Egy-két üzemben, mint pl. a Gépjavító Vállalatnál is odáig mentek, hogy a Lenin kis szobrokat is összetörték, Lenin, Sztálin, Marx és Engels műveit pedig elégették. A munkástanácsok szervezték a tömeget - sokszor fenyegetésekkel is - a különböző felvonulásokra, tüntetésekre. /Pl. október 27-én, november 1-én, december 19-én stb./ November elején a munkástanácsok is szervezték az ugynevezett munkászászlóaljokat a szovjet csapatok ellen. A tagokat részben ők toborozták, a jelentkezőket ők vizsgálták meg politikai alkalmasság szempontjából. Néhány helyen ismételten követeléseket fogadtak el, amelyek lényegében azonosak voltak az október 27-én elfogadott követelésekkel.

1956. október 30-ra összehívták a munkástanácsok elnökeit a mérleggyárba és kimondták a városi munkástanács elnöki tanácsának megalakulását, tagjai első sorban a munkástanácsok elnökei voltak. Megválasztották a városi munkástanács elnöki tanácsának négytagú elnökségét, Rácz Ferenc lett az elnök, a tagok között Gyertyás Sándor volt nyilas is szerepelt.

Ez a központi szerv a különböző megmozdulásokat irányította. Kapcsolatot tartott a szegedi, sőt a budapesti munkástanáccsal is és útmutatásai alapján szervezte a sztrájkokat, tüntetéseket. Ezzel magyarázható első sorban, hogy a sztrájkok heteken keresztül tartottak Vásárhelyen is. Amíg az ellenforradalom terrorját meg nem törték, addig azok a munkások sem mertek dolgozni, akik nem értettek egyet a sztrájkokkal. Az üzemek kívül október 30-a után kevesebb munkást tudtak mozgósítani, mint az üzemek belül, mert a munkások egy része, ha csak tehette, otthagyta a tüntetést és hazament.

A parasztság tevékenysége.

A dolgozó parasztek körében az ellenforradalomnak jóval kisebb bázisa volt, mint amire szervezői számítottak. A parasztek szántottak, vetettek, bár a városból érkező fegyveres ellenforradalmárok sokszor megfenyegették őket. A parasztek - amíg a fegyveres bandák garázdálkodtak - abbahagyták a munkát, utána azonban újra folytatták. A kormány a parasztság fő sérelmeit

orvosolta. Megszüntette a beadást, az 1956-os tagosítást érvénytelenítette. Véget vetett a termelőszövetkezeti mozgalomban elkövetett hibáknak. A parasztság lényegében nem is akart többet és főleg a nagybirtokrendszer visszaállításától tartott. Mindez higgadságra, nyugalomra készítette a parasztságot. Ugyanakkor nem lehet azt állítani, hogy az ellenforradalomnak nem volt semmilyen hatása a dolgozó parasztságra, hogy a parasztek között nem akadtak, akik támogatták az ellenforradalmat. A parasztek közül szervezetten a Független Kisgazdapártba tömörült kulákok támogattak. A független Kisgazdapártban, mint említettük, gyorsan igyekezett rendezni sorait és aktivizálni tagságát. Parasztpárt lényegében nem tudott továbbjutni az ideiglenes intéző bizottság megalakulásánál és a Gyáni által megfogalmazott program meghirdetésénél.

Az ellenforradalom - érthetően - legerősebben a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok ellen támadt. Az állami gazdaságokban most érezhető vált, hogy korábban sok osztályidegen elemet vettek fel "mint jó szakembert". Ezek október végén itt is létrehozták a munkástanácsokat. E munkástanácsok tevékenysége nagyjában azonos volt az ipari üzemi munkástanácskéval. Annál is inkább így volt, mert ezeket is a városi munkástanács elnöksége irányította.

A Kutasi-uti Állami Gazdaság munkástanácsának elnöksége október 31-én alakult. Első dolga az volt, hogy az igazgatót, főagronómust, párttitkárt elbocsássák. A leváltott kommunistáknak 15 napon belül el kellett hagyni a gazdaság területét. Még a mezőőrt is elküldték, mert kommunista volt. November 4-én pedig a huligánok életveszélyes fenyegetésére félelmében öngyilkos lett. Érsek Sándor fogatos elégette a gazdaságban lévő vörös zászlókat, Gyovai Sándor az építő csoport egyik dolgozója pedig leverte a vörös csillagokat és megszervezte a nyugati rádiók magyar nyelvű adásainak hallgatását. A szakszervezeti elnököt ugyan nem váltották le, de figyelmeztették, hogy "politika mentesen" működjen. November 3-án ott is kiosztották a fegyvereket. Kevés eltéréssel, szinte ugyan ez történt a többi állami gazdaságokban is. Ebben az időben tehát az ellenforradalom erőteljesen szervezkedett az állami gazdaságokban.

A termelőszövetkezetekben az erők jobban megoszlottak. Voltak olyan termelőszövetkezetek, amelyek állták az ostromot és nem engedték, hogy az ellenforradalom megbontsa soraikat. Ezekon a helyeken nem szerveztek munkástanácsot, vagy ha szerveztek is, az csak névleges maradt. A vezetést megtartották a régi vezetők. Sztrájkok itt nem voltak. A tagok szántottak, vetettek, mindössze annyi történt, hogy az ilyen termelőszövetkezetekből néhányan kiléptek, néhány hangoskodót pedig a tagság zárt ki. Ilyen termelőszövetkezet volt pl. a Dózsa.

A termelőszövetkezetek másik részében a munkástanácsok megalakultak a választott vezetőség mellé, ez megerősítette a tagságot. Egyik része fel akarta osztani a közös gazdaságot, a másik része ragaszkodott a termelőszövetkezethez. November 2-én pl. a Petőfi termelőszövetkezetben közgyűlést hívtak össze Nagy Sándor kulák származású tisztag és Katona János volt kupec kezdeményezésére. Ezek követelték a termelőszövetkezet vagyonának szétesztését. A résztvevők elhatározták, hogy a közös gazdaság csak addig marad együtt, amig betakarítják és szétesztják a terményt. Hogy a termelőszövetkezet addig ne maradjon vezetőség nélkül, munkástanácsot választottak, amelynek feladata a munka irányítása lett volna. A munkástanácsba természetesen bekerült Nagy Sándor és Katona János is, sőt Davidházi Sándor kivételével a többi munkástanács tag is a kilépni szándékozók közül került ki. A szerződött állatokat kiosztották és készültek az egész közös vagyon szétesztására. Azok a tagok azonban, akik ragaszkodtak a termelőszövetkezethez, nem akarták a közös vagyon szétesztani. Erre a kilépők sztrájkot szerveztek, a munka megbénult. A termelőszövetkezethez ragaszkodó tagok megfeszített munkával dolgoztak, hogy az állatállományt megmentse. A harc vége az lett, hogy a termelőszövetkezetek tagjainak száma és földterülete csökkent, de a termelőszövetkezet fennmaradt.

A Sallai Imre termelőszövetkezet felosztását a közel lakó Erdei István biztatására Hegedűs János tag követelte. Hegedűs azt a valótlan hírt terjesztette, hogy a Petőfi termelőszövetkezet elnökét azért lötték agyon, mert nem

engedte a közös vagyont felosztani. Amikor az elnök azzal érvelt, hogy nem lehet a közös állatállományt felosztani, mert azt az állami bank hitelből vették és a hitelt még nem fizették vissza, Hegedüs azt válaszolta neki: "Elment Rákosi, oda az adósság." A harc vége az lett, hogy 24-en 90 hold földdel kiléptek a termelészövetkezetből, 27-en pedig tovább dolgoztak a közösben.

Több helyen az ellenforradalom elérte célját és zavarkeltéssel, terrorral, bomlasztással sikerült egyes termelészövetkezetek feloszlását elérni.

A legtöbb példa azonban a termelészövetkezeti mozgalom életképességét bizonyítja. A termelészövetkezeteket még az ellenforradalom vihara sem tudta elsöpörni.

A dolgozó parasztság magatartását kétségtelenül befolyásolta természetesen az egyházi birtokokat visszakövetelő Mindszenty ismert beszéde is, továbbá az a körülmény is, hogy a termelészövetkezetekben és az állami gazdaságokban mind sűrűbben megjelentek a földjüket, tanyájukat visszakövetelő kulákok, volt földbirtokosok. Kőteles János a városi tanács mezőgazdasági osztályának vezetője egymás után adta ki az utasításokat, amelyben a termelészövetkezeteket felszólította a betagosított egykori kuláktanyák és földek visszaadására. Ilyen mentesítést kapott pl. Dékány József is, aki a mártélyi Fürst Sándor Termelészövetkezettől két hold gyümölcsöst, 1.000 db támaszrudat és egy permetező garnitúrát követelt vissza. Dékány József a három termelészövetkezeti tag és három kívülálló előtt felolvasta a Kőtelestől kapott papírt. Pikali Sándor termelészövetkezeti tag közölte Dékánnyal, hogy meg kell várnia a közgyűlés döntését. Erre Dékány megkérte Pikalit, hogy a fákat kötsze be, ha végül visszaadják a gyümölcsöst, a munkadíját megfizeti. Tehát Dékány máris magáénak érezte a gyümölcsöst és dolgoztatni akart benne.

Mindebből kitűnik, hogy az ellenforradalom október 31-ére a hatalom birtokosának érezte magát. A megyei és városi nemzeti bizottságok az ellenforradalom céljainak elérése érdekében mozgósítani tudták a munkástanácsok és a „forradalmi” bizottságok, valamint a diákparlament útján a munkásság, az értelmiség és az ifjúság jelentős részét, sőt a parasztek bizonyos csoportjait is, elsősorban természetesen a kulákokat.

Ebben az időben már a fegyveres erők is az ellenforradalmat támogatták. Az ellenforradalom vásárhelyi vezetői is jól tudták, hogy a hatalmat átvenni és megtartani nem lehet, míg a fegyveres erők a proletárhatalom mellett állnak. Célul tűzték ki ezért a honvédség és a rendőrség meggye-
rését is. A párt megyei bizottsága által létrehozott katonatanács fel-
oszlásáig, október 29-ig a fegyveres alakulatok becsülettel helytáll-
tak, készek voltak a katonatanács minden parancsát teljesíteni. De a katonatanács megszűnésével itt is meggyorsult a jobbratelődés folyamata és egy-két napon belül sokan áttértek az ellenforradalom oldalára.

A helyőrségnél és a rendőrségnél az ellenforradalmárok átveszik a

hatalmat.

Nem érdektelen megvizsgálni, hogyan folyt le mindez. A nemzeti bizottság-
ellenforradalmárai nem bíztak abban, hogy a rendőrséget meg tudják nyer-
ni. Október 30-án Kiss Pál, aki mint már említettük, az u.n. nemzetőr-
ségnek lett a parancsnoka, javasolta a rendőrség átszervezését. Javasla-
tát azzal indokolta, hogy a nemzetőr diákok nem akarnak szolgálatot tel-
jesíteni a régi rendőrséggel együtt. Kiss Pál és Török István csakhamar
behívták a tanácshoz Török Bálint volt horthysta rendőrtisztet és fel-
kérték, hogy a rendőrségnél vállaljon vezetős szerepet. E tanácskozássra
Török Bálint így emlékezik vissza: "Török István és Kiss Pál volt pol-
gármester engem visszahívtak és egymást váltogatva beszélve arra akartak
rábírní, hogy ugymond "megbízható emberekből", a régi rendőrökből, első-
sorban tisztekből és polgári személyekből új összetételű rendőrséget
állítsak fel. Mindketten annak a nézetnek adtak kifejezést, hogy a jelen-

legi rendőrség nem megbízható, s mivel nekem a régi időkből tapasztalatom van, nem okoz túl nagy problémát megfelelő összetételű rendőrség megszervezése." /98/

Kiss Pál és Török István terve az volt, hogy a gyenge kezű Gercsa főhadnagy meghagyása mellett - aki akkor a városi rendőrpáncsnok helyettes volt - Török Bálintra bizzák a rendőrséget.

Ugyanakkor a mérleggyáriak Mónus Istvánt akarták megtenni rendőrpáncsnoknak. Kiss Pállal történt előzetes megbeszélés alapján november 1-én dr. Mónus István, dr. Török Bálint, dr. Körtvélyesi Dezső, dr. Vörös András és dr. Dobó Zoltán volt horthysta rendőrtisztek felmentek a tanácsházára. Mivel Kiss Pál sokáig váratott magára, csak dr. Mónus István és dr. Török Bálint maradt ott, akivel a többiek sértődötten megüzenték Kiss Pálnak, hogy nem vállalnak semmi szerepet a rendőrség kötelékében.

Kiss Pál egyetértett ezzel és közölte velük, hogy majd később értesíti őket. Ez azonban nem vált szükségessé, mivel a városi kapitányságon október 30-án megalakult a rendőrség "forradalmi bizottsága". Első tevékenysége az volt, hogy az ÁVH-s tiszteket elbocsátotta, majd később - együttműködve a honvédségnél lévő ellenforradalmárokkal - letartóztatta. A rendőrség kötelékéből elbocsátották a kommunista tiszteket és tiszthelyetteseket. Elküldték Földesi Ferenc hadnagyot, Matuz István főhadnagyot, Miskolci Lajos hadnagyot, Kiss Sándor törzsőrmestert, Kiss György törzsőrmestert, Kovács István törzsőrmestert és Mészáros Lajos törzsőrmestert.

A rendőrség "forradalmi" bizottságának megalakulása után Keller István százados vezetésével küldöttség ment a városi nemzeti bizottsághoz, közölte vele az átállás tényét és látette a fogadalmat. November 2-án a nemzet-

Őrség parancsnokságát Máthés István főhadnagy és Vaskó András vették át. Ettől kezdve a Gorcsa-féle vezetés csak névleges volt.

A rendőrséggel majdnem egyidejűleg állt át a helyi honvédség is. Ezt szívtette, hogy a honvédség felső vezetése is átállt. A vásárhelyi vezetőket megzavarta, hogy az utasításokat Janza Károly akkori honvédelmi minisztertől kapták, akiről azt gondolták, hogy a párt utasításai szerint jár el. Intézkedéseit - ha kétkedéssel is - elfogadták. A budapesti események szintén hozzájárultak az ezred jobbratolódásához, végül átállásához.

A vásárhelyi ezrednél ingadozást, lavirozást láthattunk már akkor is, amikor a katonatanács munkájáról volt szó. Ez az irányzat egyre inkább érvényesült az ezred egész vezetésében is. A Jánoska Gergely százados által képviselt csoport az ellenforradalommal szemben határozott, kemény fellépést követelte. Ugyanakkor Király József őrnagy a békítgetési, lavirozási politika híve volt. Ezt több tény igazolja. Jánoska százados követelte pl. Vizi Béla letartóztatását. Király őrnagy azonban még akkor is tárgyalt Vizivel, amikor az október 28-án arra szólította fel Királyt, hogy az ezred álljon át az ellenforradalom oldalára. Október végén az ezred Király vezetésével hátrálni kezdett és végül behátrált az ellenforradalom karjaiba. Ahogyan lazult a Király őrnagy kapcsolata a valóban kommunista tisztekkel, úgy erősödött az ellenforradalom szervezőivel, Makóval, Kertésszel, Bakossal stb.

Tudjuk, hogy október 29-én a megalakult nemzeti bizottságon Török István bejelentette a katonatanács megszűnését. Ezután már csak egy lépés volt hátra az ellenforradalmi katonatanács megalakulásáig.

A katonatanács megszüntetése egyébként önkényes intézkedés volt, mert tagjainak többsége nem döntött e kérdésben. Többen újságból, vagy éppen telefonon értesültek arról, hogy a katonatanács nem ül össze többé, azaz megszűnt.

A katonatanács megszüntetése az ellenforradalom szervezőit bátorította, tevékenységre sarkalta. 29-én Kertész Dezső orvos főhadnagy, aki addig csak intrikált, megkísérelte fegyveres úton a hatalom átvételét a helyőrségben. Cseh István őrzetővel beszólta meg tervét, aki vállalta, hogy 20-25 embert toboroz a terv végrehajtására. Kertész e fegyveres csoporttal fel akart menni a parancsnokságra, hogy az ezred parancsnokait letartóztassa. Át akarta venni az ezred vezetését, illetve meg akarta szervezni, hogy a kommunista parancsnokok helyett másokat válasszanak. Szándéka azért nem sikerült, mert 29-én még Cseh István őrzető nem tudott e célra elegendő embert megnyerni. Később már nem is volt erre szükség, mert Király őrnagy átállt és a kommunista tisztek nagyrészt fegyveres zendülés nélkül is eltávolíthatta.

Október 30-án délután a Honvédelmi Minisztériumból megérkezett a parancs az u.n. forradalmi katonai tanács megválasztására. A parancsról a személyi állomány igen gyorsan tudomást szerzett. A szakadás a honvédségnél ekkor már teljes volt. Kemény harc kezdődött a közvélemény megnyeréséért. A kommunisták itt is azt a célt tűzték ki, hogy a forradalmi katonai tanácsba szilárd jellemű kommunista tiszteket és katonákat válasszanak be. Ezen fáradozott Jánoska Gergely százados, Illyés Imre százados és Szathmári Gyula főhadnagy vezetésével több kommunista tiszt.

Kertész és Makó viszont azon dolgoztak, hogy a "forradalmi" katonatanácsba az ellenforradalmat támogató tisztek kerüljenek be. Egész éjjel folyt a névsorok összeállítása. Makó két névsort is ismertetett Király őrnaggyal. Király ekkor már nem Jánoskáékkal, hanem Makóval és Kertésszel tárgyalt, bár tőlük is félt. Makó Márton százados a törzs főnöke volt, így természetesen fel tudott lépni parancsnoki tekintélyével is. Amikor Bán János főhadnagy egy másik listát állított össze, Makó először figyelmeztette őt, majd amikor látta, hogy az ragaszkodik álláspontjához, parancsot adott neki, hogy menjen ki és vegye át a nyomda őrségét. Így Bán nem vehetett részt a katonatanács megválasztásának előkészítésében.

Makó ezután saját névsorát terjesztette a tiszthelyettesek és legénység körében.

Mielőtt rátérnénk az ellenforradalmi katonatanács tevékenységének ismertetésére, ki kell térni a tiszthelyettesek által szervezett gyűlésre, amely előkészítette és eldöntötte a "forradalmi" katonatanács megválasztását is. A gyűlésnek az volt a célja, hogy a tiszthelyettesek zömét még a katonatanács megválasztása előtt megnyerjék az ellenforradalom számára. Ennek érdekében Bodor Ferenc, Csúrka, Kerti és Unyadtincki törzsőrmesterek megkezdték szervezni a gyűlést. Ekkor már nagyban vitatták a Makó százados által küldött névsort is. Még aznap, október 30-án Bodor, Unyadtincki és Schmit törzsőrmesterek felkeresték a városban Vizi Bélát. Erre azért volt szükségük, mert tartottak attól, hogy egyrészt rendszerellenes szervezkedésért, másrészt Horváth Lajos törzsőrmester ellenforradalmi beszéde miatt letartóztatják őket. Vízitől azt kérték, hogy ha ez bekövetkezne, szervezzen mozgalmat kiszabadításukra. Azt is kérték, hogy vegyen részt a tiszthelyettesi gyűlésen és a forradalmi katonatanács választó gyűlésen, mert félték, hogy a forradalmi erők kerülnek többségbe. Vizi természetesen megígérte a segítséget. A tiszthelyettesek ezután kétszer is felkeresték Király Örnagyot és felkérték, hogy vegyen részt gyűlésükön. A parancsnok eleget tett kérésüknek.

Az október 31-én reggel 7 órakor megkezdett gyűlésen Horváth Lajos törzsőrmester beszédében biztosította Királyt, hogy ha átáll, támogatni fogják. Ezután támadta a pártot, követelte Jánoska százados, politikai helyettes leváltását és a politikai tisztek eltávolítását. Az ezreden belül ez volt az ellenforradalom első nyílt támadása a politikai tisztek, a párt és a proletárhatalom ellen. A gyűlés végére odaérkezett Jánoska százados is. Király közölte Jánoskával, hogy a gyűlés az ő elbocsátásával foglalkozik és ki akarta küldeni. Jánoska hozzá akart szólni, de nem hallgatták meg. Király a politikai helyettesek eltávolítását nem utasította vissza, mindössze azzal érvelt, hogy ehhez neki nincs joga.

Viselkedése a "forradalmi" katonatanács választó gyűlésének irányt szabott. Az ellenforradalom oldalán álló tisztek és tiszthelyettesek látták, hogy a pártmárgalmazásért, szidásért senkinek bántódása nem lehet.

A forradalmi katonatanács választására október 31-én reggel 8 órakor került sor. A gyűlésen megjelentek Vizi Béla és társai. Király őrnagy Vizi-t úgy üdvözölte, mint a forradalmi ifjúság képviselőjét. Beválasztották az elnökségbe is, pedig három nappal ezelőtt még megtámadással fenyegette az ezredet. Ladics hadnagy most a nyakába borult Vizinak és csókolgatta. Mindez lelkesítette az ellenforradalmárokat. A legénység nagy része meghökkent először, de a felszólalások már jelezték mindenkinek számára, hogy az ezred-parancsnokával együtt - állt az ellenforradalom oldalára. Kertész Dezső aki egész éjjel készült beszédére, felszólalásában tagadta, hogy 1956-ig Magyarországon népi hatalom lett volna és kijelentette, hogy "most tesszük az első lépéseket, hogy néphatalom legyen". Követelte az ezred csatlakozását az ellenforradalomhoz. Követelte, hogy Jánoskát és a politikai tiszteket távolítsák el a hadseregtől, mivel - ugymond - azok "rákosisták, sztálinisták." Kifejtette, hogy Magyarországon októberben nem ellenforradalom, hanem forradalom kezdődött. Ezrede október 23-a és 30-a közötti tevékenységét elítélte. Nagy Imre kormányáról az volt a véleménye, hogy ha ígéretét nem teljesítene, fegyverrel is szembeszállnak vele, addig viszont támogatják. A szovjet csapatok elleni fegyveres harc mellett is állást foglalt. Kertész tehát köntörfalazás nélkül ismertette áruló ellenforradalmi terveit. Hozzászólása megszabta az egész gyűlés menetét, hangulatát, tevékenységét. A többi felszólaló tiszt hozzászólásában lényegében megismételte az elmondottakat. Ez a gyűlés szomorú színhelyévé vált annak, hogyan tagadták meg egyes tisztek ^{osztályukat} ~~ammarágukat~~, pártjukat és hazájukat, hogyan váltak árulóvá. Ezen a gyűlésen Gulydár Sándor őrnagy, a szentesi műszaki ezred parancsnoka már horthysta rendfokozattal ellátott egyenruhában jelent meg. Az érdeklődőknek kijelentette, hogy ez a rendfokozati jelző:

lesz ezután érvényben. Vizi Béla hozzászólásában figyelmeztette az egybegyűlteket, hogy a forradalmi katonatanácsba "megbízható tiszteket" válasszanak be. Azokat javasolta, akikkel neki korábban kapcsolata volt.

Cs. Kovács István főhadnagy elszavalta József Attila "Testvér, segítsd a lebukottakat" c. verést, hogy József Attila emlékének meggyalázása teljes legyen, ismertette az Országos Légoltalmi Parancsnokság követelését, mely szerint a szovjet csapatokat megtámadják, ha ki nem vonulnak az országból. Követelte a politikai és elhárító tisztek eltávolítását is a hadseregből.

Király őrnagy hozzászólásában azt fejtette ki, hogy ő is a "nemzeti szabadságharc mellett áll és aláveti magát a forradalmi katonatanács határozatának, Jánoskát illetően pedig elmondta, hogy Jánoska azért "sztálinista", mert hároméves Sztálin akadémiát végzett." A gyűlésen György Béla főhadnagy elnökölt, aki ugyancsak szervezője volt az ellenforradalomnak. György főhadnagy eleinte egyáltalán, később is csak elvétve adott szót olyan tiszteknek, akiről tudta, hogy nem értenek velük egyet. Jánoska százados is csak akkor kapott szót, amikor a hangulatot megváltoztatni már nem tudta. Ennek ellenére határozottan állástfoglalt az ellenforradalmi állással szemben, kijelentette a gyűlés résztvevőinek, hogy még találkozni fognak a néphatalom megvédésében. Ezzel elhagyta a gyűlést. Egy kivétellel a többi politikai tiszt is hasonlóan szólalt fel. A kommunisták ama törekvése tehát, hogy a forradalmi katonai tanácsban többséget érjenek el és az eseményeket heljes irányba tereljék, itt is kudarcba fulladt. Bár úgy látszott, hogy Jánoska százados, Szathmári főhadnagy és Illyés százados munkájának eredményeként az ezred tiszt-helyettesi iskola százada a kommunistákat fogja támogatni, ezt azonban Makó hazugsággal és provokációval megakadályozta. Az történt, hogy a gyűlés közben Makó, Király őrnagytól engedélyt kért arra, hogy az ezred zenekarát átvigyük Szegedre, ahol - mint mondotta - Hein szakaszvezető, az iskolaszázad DISZ titkárának öccsét a Jánoskához hasonló sztálinistát

agyonlőtték. A zenekar a temetéshez kell. Mindez hazugság volt, mégis elérték, hogy az iskolaszázad ezután nem támogatta a kommunistákat.

Ilyen körülmények között került sor a forradalmi katonatanács megválasztására. Tagjai a következők lettek: Kertész Dezső főhadnagy, Cs. Kovács István hadnagy, Bakos Kálmán őrnagy, Makó Márton százados, György Béla főhadnagy, Ladics Pál hadnagy, Tóth János főhadnagy, Szentder Géza főhadnagy, Csaba István főhadnagy, Magdics Kálmán törzsőrmester, Pál Imre őrzvezető. A helyőrség tehát nyíltan állt. ^{/99/} A megválasztott "forradalmi" katonatanács még aznap megkezdte működését, ^{/100/} megtartották első ülésüket. Első intézkedéseik a következők voltak. Határozatot hoztak arra, hogy a politikai tiszteket eltávolítják. Ennek megfelelően másnap Kertész, Bakos őrnagy és Magdics törzsőrmester összehívták a politikai tiszteket. Kertész megkérdezte őket, hajlandók-e fegyverrel harcolni a szovjet csapatok ellen. Amikor ezek egyöntetűen kijelentették, hogy nem hajlandók, elszedték fegyvereiket és illetmény nélkül szabadságolták őket.

31-én leváltották a nemzeti bizottságból Jánoskét és összekötőnek dr. Kertész Dezső főhadnagyt és Cs. Kovács István hadnagyt neveztek ki. November 1-én eltávolították a lakanyából az elhárító tiszteket is. A titkos anyagot meg akarták kaparintani. A végrehajtással Bakos őrnagyot és Magdics törzsőrmestert bízták meg. Az iratokat azonban nem találták meg.

A "forradalmi" katonai bizottságon belül az ügyek gyors, operatív intézésére csucsbizottságot választottak. Ennek tagjai: Kertész Dezső, Bakos Kálmán és Makó Márton voltak. A legtöbb megbeszélésen résztvett Király őrnagy is, mint ezredparancsnok. Határozatot hoztak arról, hogy novemb. 1-én megkoszorúzzák a Kossuth szobrot.

^{/99/} Lásd: 11. sz. függelék.

^{/100/} Vigyázni kell arra, hogy a párt által szervezett katonatanácsot nem szabad összekeverni az ellenforradalmi által szervezett "forradalmi" katonatanáccsal.

Október 31-én alakult meg a megyei honvéd kiegészítő parancsnokságon a "forradalmi" katonai tanács. Ennek fő szervezője Varga István főhadnagy volt. A kiegészítő parancsnokság kommunista parancsnokát mindjárt leváltották. Még aznap megalakították a városi honvéd kiegészítő parancsnokságon is a "forradalmi" katonai bizottságot. A légvédelmi tüzér osztály "forradalmi" katonatanácsát ugyancsak október 31-én alakították meg. Először itt is a követelések összeállítására jöttek össze Futó Árpád hadnagy, Garamszegi Miklós főhadnagy, Lecsuk László törzsőrmester, Fehérvári János hadnagy és a kisgazdapárt, valamint a városi nemzeti bizottság katonai összekötője Kormány Lajos. Kormány Lajos a Független Kisgazda Párt pénzéből 2.000 forintot adott Futó Árpádnak, hogy ezen a pénzen a személyi állományt vásárolja meg az ellenforradalom számára. Futó igyekezett leitatni az embereket és megparancsolta az egységek, hogy a katonatanács választó ülésére fegyverrel menjenek el és akkor szavazzanak, ha ő is szavaz.

/101/

Futó hadnagy egyébként felkészült arra az eshetőségre is, hogy a forradalmi katonatanácsban kommunistákat is beválasztanak. Ebben az esetben le akarta tartóztatni a parancsnoki kart. Sőt elérte, hogy a lőszerraktárt saját emberei őrizték és parancsot adott ki, hogy ha civil ellenforradalmárok támadnék meg a laktanyát, a lőszert és a fegyvereket adják át nekik. Erre az akcióra az ismert okok miatt nem volt szükség.

A gyűlés megnyitása előtt az osztály politikai tisztje, Licácsányi főhadnagy fel akart olvasni egy parancsot, azonban őt ekkor már nem hallgatták meg. Azután megválasztották a forradalmi katonatanács tagjait. Ezek a következők voltak: Garamszegi Miklós főhadnagy, a tanács elnöke, Makai Imre főhadnagy, Lecsik László törzsőrmester, Drilnyovszki Pál szakaszvezető, Hajdu Béla őrzővezető, Némédi Sándor hadnagy, Hajdu Lajos honvéd.

/101/ 2278.Pf.alakulat parancsnokságán felvett felülvizsgálati jegyzőkönyvből, Buruzs Béla vallomása alapján. Eredeti példány megtalálható a Pf. 4228. irattárában.

A megválasztott tanács elhatározta a rendőrség lefegyvezését. Kijelöltek kb. 30 főt Krisár főhadnagy az egységet a városi tanács elé vezette, és tárgyalni kezdett a nemzeti bizottsággal és a nemzetőrség vezetőivel. Végül abban állapodtak meg, hogy a katonák Krisák parancsnoksága alatt ottmaradnak a rendőrségen. Ugyanis ekkor már a rendőrség is átállt, tehát nem volt szükség fegyveres beavatkozásra, sőt együttműködés alakult ki közöttük.

A katonatanács első ülésén hozott határozatot arról is, hogy a politikai tisztakat eltávolítják a tüzérségtől. Lefegyverezésükre és lakásuk felkutatására különítmény alakult, melynek vezetője Putó Árpád hadnagy lett. Ez a különítmény feldulta a politikai tisztok lakását. Pl. Tóth Mihály hadnagy otthonát teljesen feldúlták. A katonák Putó hadnagytól azt a parancsot kapták, hogy ha a politikai tisztok ellenállnak, le kell lőni őket.

A különböző katonai tanácsok ezután együttműködtek, majd szinte eggyé olvadtak. A Kossuth szobor november 1-i megkoszoruzását is együtt hajtották végre. Ennek célja az volt, hogy az ellenforradalmi erőknek megmutassák, hogy ők is átálltak, másrészt, hogy a még ingadozókat is megnyerjék. Eppen ezért a koszoruzás és a díszment után az alakulatoknak szét kellett oszlanie a tömegben, hogy a katonák személyes beszélgetés útján is meggyőzzék az embereket a katonaság "forradalmi" lépéseiről. ^{A RENDELESEI} Makó századost bízták meg. Makó a Vásárhelyi Nemzeti Újságban közölte a koszoruzás idejét.

Az ellenforradalmi demonstrációt délelőtt 11 órakor kezdték meg. A felsorakozott díszegységet Király őrnagy a következő szavakkal üdvözölte: "Üdvözlöm a bajtársakat, mint a népforradalomnak katonáit". Kovács József főhadnagy elszavalta Petőfi Nemzeti Dal-át, majd Kertész Dezső főhadnagy mondott beszédet. Ebben kifejtette, hogy a hadsereg a "forradalom" mellé állt és az átállás akadályozóit eltávolították, továbbá hogy támogatják a kormányt, de abban a pillanatban megvonják a támogatást, ha

netán arra kerülne a sor, hogy a kormány ígéretét nem teljesíti."

Izgatott a szovjet csapatok elleni fegyveres harc érdekében, ha azok nem tesznek eleget követeléseiknek, azaz nem vonulnak ki az országból. Kertész uszító beszédjének hatására az összegyűlt tömeg még az ellenforradalom szervezésében vezetőszerepet játszó Gyáni Imrét sem hallgatta meg, aki a Nemzeti Bizottság nevében akart szónokolni. A disznómet után az egység egy része bevonult a laktanyába, másik része elvegyült a tömegben.

Mindezek után nem meglepő, hogy a helyőrség parancsnoka Király minden további nélkül riadóztatta az egységet a hadosztályparancsnok népelles utasítására, mivel Füzessgyarmat felől szovjet páncélos csapatok követeléről kaptak értesítést. Kiténik az is, hogy az ellenforradalom október végén a katonaságnál is átvette a hatalmat és minden erővel igyekezett az eseményeket az ellenforradalom teljes győzelme irányában befolyásolni. A nemzetőrség, amely október 30-án alakult, november 2-ig Szabó János százados és Kiss Pál parancsnoksága alatt fegyver nélkül teljesített szolgálatot. Miután azonban a forradalmi katonai tanács megbízásából Máthés István főhadnagy és Vaskó András vette át a parancsnokságot, fegyvert kapott. Ezután a forradalmi katonatanács, a nemzetőrség parancsnoksága, s a rendőrség katonatanácsa közösen letartóztatták a kommunista tiszteket. Így került börtönbe Kincses János százados, Kiss

Lajos hadnagy, Kiss Sándor hadnagy, Halász János hadnagy, Buruzs János főhadnagy, Hecsi Sándor már korábban leszerelt főhadnagy. Ezeket egy ideig a laktanya fogdájaiba zárták, később egy részüket a szegedi Csillag börtönbe zárták, más részét pedig a rendőrségre vitték be, és csak 5-én bocsátották szabadon.

Ugyancsak letartóztatták és laktanyai fogdába vitték Molnár Jánost, a Gépjavitó Vállalat párttitkárát, Nyárádi Gábort, a Gépjavitó Vállalat igazgatóját és Kovács Mihályt, a vállalat főmérnökét, akiket azzal vádolták, hogy ÁVH tisztek voltak. Csak egy feljelentésre volt szükség, hogy valaki ÁVH

tiszt volt, az illetőt máris letartóztatták és börtönbe hurcolták.

Ebben az időben már különböző listák készültek a kommunista vezetők tartóztatására. Lakásaikat fegyverkeresés címén dúlták fel. A nemzetbizottság egyébként még 29-én elrendelte a lőfegyverek összeszedését, november elején György Béla főhadnagynak hét tsz tag nevét adták át, hogy Máthás a fegyvereket szedje el tőlük.

Az ellenforradalom mozgósított, hatalmas propaganda hadjáratot folytat a kommunisták és a szovjet csapatok ellen. November 1-e és 4-e között a nacionalista-fasiszta uszítás eszeveszetten tombolt.

November 2-án összevont katonai tanácsot hívtak össze. Ezen a gyűlésen több kérdésben döntöttek. Először felvetődött a szovjet csapatokhoz való viszony kérdése. Szerder Géza főhadnagy véleménye az volt, hogy a szovjet csapatok nagy erővel rendelkeznek és nincs értelme az ellenállásnak. Garamszegi Miklós főhadnagy azt ajánlotta, hogy menjenek át Szegedre, a hidat robbantsák fel és ott szervezzék meg az ellenállást. A hid felrobbantása itt vetődött fel először. A többségnek azonban az volt a véleménye, hogy Hódmezővásárhely védelmét kell megszervezni és itt kell kifejteni ellenállást. Ehhez azonban az ezred létszámát kicsinynek tartották. Ezért az ezred megerősítése érdekében elhatározták, hogy behívás útján feltöltik az ezred személyi állományát és önkéntes toborzással felállítanak egy diák és egy munkás zászlóaljat. Ennek megfelelően Király őrnagy november 2-án az illetékes parancsnokok részére eligazítást tartott. Utasította őket, hogy vételezzenek fel anyagot és a bevonult legénységet és tiszteket ruhával és fegyverrel lássák el. Ugyancsak utasítást adott egyhetes kiképzési terv előkészítésére.

A kiegészítő parancsnokság részéről a megbeszélésen Varga István főhadnagy vett részt, aki parancsot adott a beosztott tiszteknek, hogy 60 tartalékos tisztet és kb. 1460 fő legénységet és tiszthelyetteset hívjanak be. A tiszteket valóban behívták, a legénységből is kb. 800 főt. A behívott tisztek közül 13 fő horthysta tiszt volt. Parancsba adták, hogy vezető beosztású kommunistát nem szabad behívni. Közben rájöttek
/104/
Csongrád m. Főosztály, 31-5634/1957. sz. irat. I. kötet. 89. oldal.

arra, hogy a Honvédelmi Minisztérium engedélye nélkül nincs jogukban mozgósítani. Felhívták hát a Honvédelmi Minisztériumot, de egy Papp nevű alezredes erre engedélyt nem adott. Ezért a mozgósított tiszteket és részben a legénységi állományt is hazaküldték meghagyva, hogy megadott riadójelre gyülekezzenek a laktanyában. Másokat pedig átirányítottak az önkéntes zászlóaljakhoz, behívójukat eltépték és a továbbiakban úgy szerepeltek, mint önkéntesek. Az ezred tiszti állományában számos tiszt volt, aki nem értett egyet az ellenforradalmárokkal. E tisztek ha tehették hazaküldték a behívott legénységet és tiszteket.

Ezzel egyidőben teljes erővel szervezni kezdték a diák- és munkászászlóaljakat. Még november 2-én röplapot adtak ki, amelyben felszólították a lakosságot, hogy aki fegyverrel akar a szovjet csapatok ellen harcolni, jelentkezék. /105/

Másnap a Nemzeti Újságban a következő közlemény jelent meg: "A vásárhelyi 2778 alakulat katonai forradalmi tanácsa felhívja azokat a 17-es sz. szakmai számmal rendelkező tartalékosokat, akiknek szent a forradalom ügye, hogy szombaton, 3-án d.e. 10 órakor az öreg laktanyában jelentkezzenek. További eligazítás ott." /106/ Király őrnagy utasította az ezred hírfőnökét, hogy egy gépkocsit hangszóróval szereljenek fel és ezzel is segítsék az önkéntes zászlóaljak szervezését. Közreműködtek az ellenforradalmi munkástanácsok is, amelyek több üzemben kiválogatták a munkászászlóaljba jelentkező tagokat. A "munkászászlóalj" parancsnoka Törteli István százados lett, őt és beosztott tisztjeit a "forradalmi katonai tanács 3-as bizottsága és Király őrnagy jelölték ki. A munkászászlóalj tartózkodási helye a fiugimnáziumban volt. A zászlóalj kisebb alegységekre oszlott. Pl. a Mélyfuró Vállalatnál és a Kertészeti Tangazdaságnál kiosztottak 110 fegyvert, alakulatuk parancsnoka Kun Balogh András hadnagy lett. A Gépjavitó Vállalatnál 50 fegyver volt, a fegyveresek parancsnoka Simon József hadnagy lett. Kopáncsi Állami Gazdaságnál 130

/105/ lásd: 12. sz. függelék.

/106 Nemzeti Újság november 3-1 száma.

fegyver volt, a parancsnok Süle hadnagy. Kutasi uti Állami Gazdaságnál 51 fegyver volt, parancsnokuk Kovács Gyula hadnagy. A Mérleggyárnál fegyver volt kint, parancsnokuk Buza János hadnagy. A Harisnyagyárnál 57 szálfegyver, parancsnokuk Kovács István főhadnagy. A Majolikagyárban 19, a Kertészeti Vállalatba 11 szálfegyver került, ez utóbbiak parancsnoka Katona István lett. A Gorzai Állami Gazdaságban 30 fegyver volt, parancsnokuk Bagi Pál. /107/

A diákzászlóalj parancsnokságát Bán János főhadnagy vállalta. Az egység a Kossuth Lajos utcai általános iskolában székelte. A zászlóalj létszáma először 30-40 fő volt, később 260-ra emelkedett. Ekkor a zászlóaljnál 350 puská, 9 golyószóró, 14 géppisztoly volt.

Összesen mintegy 2.600 fegyver került illetéktelen kézbe a városban. A fegyvereket egy-két esetben átvételi elismervény ellenében adták ki, később azonban elismervény nélkül osztogatták, az kapott fegyvert, aki akart.

A józanabb gondolkodású emberek megbotránkoztak, amikor látták, hogy 13-14 éves gyerekek fegyverrel sétáltak, sőt még az ellenforradalom hívei is kénytelenek voltak elismerni ennek képtelenségét és veszélyeit. Nagy György Sándor, a nemzeti bizottság elnöke a nemzeti bizottság ülésén elmondta, hogy 13-14 éves gyerekek háborusdit játszottak és egymásra fogták a lövegyvert. Máthé István elmondta, hogy neki, mint a nemzeti őrség parancsnokának, jelentették, hogy egy részeg ember golyószóróval garázdálkodik a kocsmában. A kiküldött rendőrök a garázdálkodónál 10 töltényt és egy tár helyett hat betöltött tárt találtak, kb. 200 tölténnyel. Megtörtént, hogy a városháza előtti téren a 48-as lovasszobor nyakába géppisztolyt akasztottak és otthagyták. /108/ Egyébként az ifjúság igen hálás anyag volt az ellenforradalmároknak, kihasználták fiatalos

/107/ A Szegedi Katonai Ügyészség 15-53/1957. sz. irat, 194. lap.
/108/ A Szegedi Katonai Ügyészség 15-53/1957. sz. irat, 71 old.

lobbanékonyágát, naivságát, tapasztalatlanságát, kalandvágyát és hang-
gatos nacionalista frázisokkal az ellenforradalom szekerébe fogták
őket.

A megyei tanácsnál működő ellenforradalmárok Erre Károlyal az élen, no-
vember 2-án összehívták az ifjúságot, mivel valami ifjúsági tanácsot
akartak alakítani. Ezen a gyűlésen megjelent 30-40 fiatal, köztük
volt Kovács István főhadnagy is a honvédségtől. Gyűlésezés közben sze-
gedi küldöttek is érkeztek, dr. Mónus István vezetésével. Dr. Mónus
leszidta a fiatalokat, amiért csak gyűléseznek és kijelentette, ha ő
olyan fiatal lenne, mint azok, már régen fegyvert fogott volna. Erre
a fiatalok, Kovács István főhadnagy vezetésével elmentek a laktanyába,
ott egy 5 tagú bizottságot választottak, akik felmentek Király őrnagy-
hoz és fegyvereket követeltek. Király a gimnáziumba küldte őket és utá-
sította Törteli századost, hogy adjon nekik fegyvert.

A fegyverek kiosztása a polgári lakosság között november 2-án kezdődött
meg, folytatódott 3-án, sőt még 4-én is.

Kommunista tisztek szervezkedése.

Közben a kommunisták szervezkedése is tovább folyt a hadseregben belül
is, csak hogy most már illegálisan, titokban. Az ezrednél maradt kommunis-
ta tisztek a politikai tiszteket fegyverrel látták el. A kommunisták te-
hát azonnal fegyverkezni kezdtek. November 3-án Unyi István hadnagy laká-
sán megalakították az illegális pártszervezetet. Ebben résztvett Jánoska
Gergely százados, Széll Sándor főhadnagy, Kiszela István százados, Szem-
ka János főhadnagy és mások, kb. 15-en. Ezen a taggyűlésen vették fel
Balázs Dezső főhadnagyt a pártba. Elhatározták, hogy kapcsolatot terem-
tenek a szovjet csapatokkal, kiszabadítják a letartóztatott kommunistákat.
A pártszervezet megbízta Csúrka Máttyás hadnagyt, hogy végezzen a volt
MDP tagok között szervezőmunkát az egységnél a párt erősítése céljából.

Király őrnagy erről tudomást szerzett és nemcsak arra figyelmeztette Csú-
rka hadnagyt, hogy ne politizáljon, hanem a laktanya elhagyására is utasí-

totta. Ezután a politikai tiszteket kitiltották a tiszti klubból is.

Kertész Dezső és társai jól tudták, hogy a kommunisták egyik vezetője Jánoska százados, ezért november 2-án letartóztatták őt. Ekkor még nem merték börtönbe csukni, hanem utasították, hogy a lakását nem hagyhatja el. Közben tudomásukra jutott, hogy Jánoska megbízta Kovács Imre őrzetöt, hogy ha az ezred támadni készül a szovjet csapatok ellen, tegyen a járművek benzinébe sót és cukrot. Dr. Kertész Dezső Kovács őrzetöt vallatásra fogta, majd megverte, mire az a megbízatást elismerte. Ekkor Jánoskát ismét bevitték a laktanyába s néhány órát ott fogva tartották. Letartóztatni most sem merték, azonban azzal küldték vissza lakására, hogy félóránként telefonon köteles jelentkezni az ezrednél. Egyidejűleg Bodor őrmester vezetésével négy főt bíztak meg azzal, hogy figyeljék Jánoska lakását.

Tehát a honvédség sorai között is jelentős forradalmi erő szerveződött október 30-a és november 3-e között. Ahhoz azonban gyenge volt, hogy az országos események ellenére megakadályozza, hogy az ellenforradalom átvegye a hatalmat. Annál is inkább így volt ez, mert Király őrnagy, az ezred parancsnoka, nemcsak nem támaszkodott a kommunistákra, hanem akadályozta azok munkáját s egyre inkább erősítette kapcsolatait az ellenforradalommal.

Az ellenforradalom készül a szovjet csapatok elleni harcra.

Király és társai komolyan vették a szovjet csapatok elleni harcot. Erre mutatnak nemcsak az ezred feltöltésére és az önkéntes ellenforradalmi zászlóaljok megszervezésére tett intézkedései, hanem az ellenforradalom oldalára állt környékbeli alakulatok összevonását célzó erőfeszítései is.

Erről november 2-án Makó százados és Vizi Béla tárgyalt Szegeden Ferbirtó Józseffel, a szegedi ellenforradalmi nemzeti bizottság elnökével. Makóék, miután visszajöttek Hódmezővásárhelyre, megvitatták a kérdést, majd Bakos

Kálmán őrnagyot és Kovács István főhadnagyot elküldték Szentesre és Csongrádra, hogy az ott állomásozó egységekkel megbeszéljék az egyesülést. Mivel a terv végrehajtásához üzemanyagra volt szükségük, lefoglalták a vásárhelyi gépállomás készletét. Ezen kívül Ladics Pál hadnagyot arra utasította Király őrnagy, hogy derítse fel az AVH benzin készletét. Ladics ezt végre is hajtotta és mintegy kétezer kg. benzint foglaltak le és vitték el.

Az ellenforradalom tevékenységének összehangolása céljából telefonon kapcsolatot tartottak a környező megyékkel, sőt kapcsolatot építettek ki a győri ellenforradalmi "kormánnyal" is. November 2-án a kisgazdapárt által lefoglalt gépkocsin Győrbe ment Kormány Lajos, a független kisgazda párt, Lecsuk László pedig a honvédség képviselőjeként. Győrbe a dunántúli forradalmi bizottság választására mentek. De mivel este 10 órakor érkeztek oda, a gyűlésen már nem vehettek részt. Tárgyaltak azonban a győri ellenforradalom egyik vezetőjével, Szigeti Attilával, akinek beszámoltak a vásárhelyi eseményekről. Megszerezték a gyűlés határozatát is és másnap hazaindultak. Lecsuk László a határozatról be akart számolni Garamszegi főhadnagynak, de az közölte vele, hogy a határozatot már ismerik, mert azt géptávirón megkapták. November 2-án ugyanis Makó százados utasítására elkobozták a begyűjtési hivatal géptáviróját és azt a lakatnyában felállították. Vizi Béla és Makó százados Szegeden Perbirótól megkérdezte, hogy a győri ellenforradalmárokkal milyen számon lehet kapcsolatot teremteni. Ettől kezdve távirón rendszeresen tájékoztatták egymást. Elsősorban a szovjet csapatok mozdulatairól és a politikai hangulatról tájékoztódtak. Többek között a következőket írták: "D.u. folyamán 8 orosz harcokocsi haladt át Győrtől nyugat felé, céljuk ismeretlen, megfigyelés alatt állnak". "A mai nap folyamán az oroszok lezárták a nyugati határt, Hegyeshalomnál".

"Ebben a pillanatban haladt át Győr városán 12 szovjet páncélos a Budapest-Hegyeshalom műuton, nyugati irányban távoztak, egyelőre ismeretlen végéből". "Kérem a hódmezővásárhelyi Csongrád megyei forradalmi bizottságot,

adjon tájékoztató helyzetjelentést. Tájékoztatásában külön foglalkozzon a szovjet erőkkel, /létszám, fegyverzet, utirány/ továbbá milyen híreik vannak az erdélyi felkelésről. Mi éjjel-nappal ügyeletet tartunk a 24-28-as géptávirónál..."

Vásárhelyről erre azt válaszolták: "A szovjet csapatok Békéscsaba alatt vannak, úgy tudjuk, ellenséges szándék nélkül. Az erdélyi felkelésről határozott értesítéseink nincsenek".

Ilyen jelentést Kertész Dezső is készített és utasította az illetékeseket, hogy azt géptávirón közöljék a győri ellenforradalmárokkal. Arról tájékoztatják a győrieket, hogy a szovjet páncélos és páncéltörő egységek Békéscsaba határában beásták magukat. "Vásárhely egész népe és az itt állomásozó egységek magukévá tették a forradalom vivmányait és mellette kitartanak... - írta -. Kérem adjanak felvilágosítást, mi igaz abból, hogy az osztrák határon a Szent László hadosztály alakulatai átlépték a határt, melyek a nyugati övezetből jöttek". /109/

A szovjet csapatok elleni felderítés egy másik módja az volt, hogy behívták a lakományába az általunk már ismert Gyertyás Sándor nyilast, aki mint tudjuk a városi munkástanács elnökségének is tagja volt. Gyertyás jól tud oroszul, ezért Makó utasítást adott a rádió kezelőjének, hogy fogjon Gyertyásnak szovjet adókat. Így Gyertyás két ízben is feljegyzéseket készített Makó számára. /November 3-án és 4-én./

November 4-e tehát az ellenforradalom vezetőit a szovjet alakulatok és a kommunisták elleni fegyveres harcra készülődés jegyében érte. Az ellenforradalom megkezdte a kommunisták letartóztatását és azt folytatni kívánta. Ehhez a politikai és fegyveres erők fendelkezésére álltak. A szovjet csapatok elleni harc céljából pedig lázasan építették kapcsolataikat a környező ellenforradalmi erőkkel, osztogatták a fegyvereket, szervezték a különböző "felkelő" zászlóaljokat. Ez volt tehát a helyzet Hódmezővá-

sárhelyen, amikor november 4-én a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány kérésére a szovjet hadsereg egységei ismét a magyar nép segítségére siettek.

A város lakossága november 4-én a hajnali órákban értesült a szovjet csapatok ellentámadásáról, először Nagy Imre rádiónyilatkozatából, később pedig a szolnoki rádió adásában, Kádár elvtárs beszédéből.

A hír hallatára a közvélemény erősen megmozgott a városban. A munkás-paraszt hatalomhoz hű erők fellélegeztek, örömmel fogadták a fordulatot. Látták, hogy a proletárhatalom megmentése biztosítódott. Ugyanakkor bőven akadtak ekkor még megtévedt emberek is, különösen az értelmiségiek és az ifjúság között, de jelentős volt a számuk a munkások és a parasztok körében is. Közülük sokan a munkás-paraszt hatalom hívei voltak alapjában, de a vad nacionalista propaganda hatására akkor még elhitték az ellenforradalom által terjesztett szovjetellenes rágalmakat. Voltak, akik nem értették egyet a Kádár kormánnyal.

Az ellenforradalom erői pedig fogcsikorgatva elhatározták, hogy harcolnak a szovjet csapatok ellen. November 4-én sebtében összehívta a "forradalmi" katonai tanács és az "ellenállás" mellett foglalt állást. Ennek megfelelően reggel 7 és 8 óra között riadót rendeltek el és az egységeket a Makó, Király és társai által elkészített terv alapján ^{/110/} kivezényelték a város "körkörös védelmére". November 4-én reggel ugyancsak riadóztatták az ugynevezett munkás és diák zászlóaljokat is. Ezek a Népkertben gyülekeztek és a kijelölt körletekben. A tervszerint e zászlóaljak részben a harcoló egységek^{et} voltak hivatva felváltani, részben a második lépcsőben dobták volna be őket, mivel személyi állományuk még kiképzetlen volt. Egyidejűleg arra törekedtek, hogy minél több fegyvert osszanak szét a polgári lakosság között. A várost hangszóróval felszerelt autó járta be és a kiegészítő parancsnokság nevében azokat, akik behívót kaptak, de ideiglenesen elbocsátották őket, vagy még be sem vonultak, azonnali bevonulásra szőlították fel. Egyben felhívták a lakosságot

/110/ Lásd a terv másolatát a függelékben.

figyelmét, hogy akik harcolni akarnak a szovjet csapatok ellen, jelentkezzenek a fiugimnáziumnál és két napi élelmet vigyenek magukkal. Vizi Béla, aki egyébként akkor már katonaruhában, géppisztollyal sétálgatott, utasításokat osztogatott a katonáknak. November 4-én d.e. 10-12 óra között telefonon utasította az algyői hídőrséget, hogy az első szovjet harokocsi megjelenik a hídon, a hidat robbantsák fel. /111/

A déli órákban Kertész Dezső és Bakos Kálmán őrnagy körüljárták az alegységeket, ellenőrizték, elfoglalták-e a védőkörletet és berendezkedtek-e. A 3-ik zászlóalj parancsnoknak azt az utasítást adták, hogy ha megjelennek a szovjet erők, azokat fehér zászlóval fogadják, megbizottaikat kísérjék be az ellenforradalmi parancsnokságra, ahol majd egyenlő félként fognak tárgyalni. Hasonló utasításokat kaptak a többi alegységek is. Közben Király Vizi Bélát elküldte a nemzeti bizottsághoz, hogy tájékoztassa azt a riadó elrendeléséről, majd számoljon be a nemzeti bizottság állásfoglalásáról Királynak. Mint tudjuk, november 4-re hívták össze a megyei küldöttgyűlést, ahol a végleges nemzeti bizottságot akarták megválasztani. A szovjet csapatok támadásának hírére azonban az értekezleten csak néhány fő jelent meg, így a gyűlést nem lehetett megtartani. Vizi a nemzeti bizottság tagjaiból csak néhányat talált a helyén. /Török Istvánt, Erdeit stb./ Ezeknek kezdetben az volt a véleményük, hogy meg kell várni, merre fejlődnek az események. Később olyan álláspontot foglaltak el, hogy helytelen a szovjet csapatokkal való összeütközés, mivel felesleges vérontást idéznénk elő, a szovjet csapatok ugyanis fegyverzetben és számban erősebbek. Ekkor már nem helyeselték a polgári lakosság felfegyverzését. /Új formulát találtak ki, javasolták, hogy a város legyen "semleges". Ennek a "semlegességi" politikának lényege az volt, hogy a szovjet csapatok Hódmezővásárhelyt kerüljék el, ne avatkozzanak a város dolgába, azaz hagyják békén az ellenforradalmárokat. Később Török István tervüket úgy magyarázta, hogy az tulajdonképpen a

lakosság leszereelését célozta. El akarták kerülni a szovjet csapatok elleni harcot. Valójában ez állásfoglalás volt a Kádár kormánnyal, a forradalmi erőkkel szemben is. Naiv terv, hogy a szovjet csapatok ne nyújthassanak segítséget a szorongatott forradalmi erőknek.

Ennek szellemében született meg az elhatározás, hogy küldöttséget menteszenek Békéscsabára, hogy a szovjet egységek ne vonuljanak Vásárhely felé, mert ott az ellenállást megszervezték. E küldöttség tagjai: Kertész Dezső, Vizi Béla, Szeder Lajos és Horváth Lajos voltak. /112/

A küldöttség megállt Orosházán, tájékozódni kívánt. A lakományában megtudták, hogy Békéscsabán az ellenforradalmat leverték és az ezredparancsnokokat, vagy azok megbízottjait berendelték Békéscsabára.

Ezért motoros járőrt küldtek, hogy Királlyal közöljék az eseményeket. Ismételten felvetődött az a terv, hogy az orosházi, szentesi, csongrádi alakulatokat össze kell vonni és meg kell szervezni a védelmet a szovjet csapatok ellen. Szó esett arról is, hogyha az egység nem tudná tartani magát, átmegy Dunántúlra és ott bevárja a nyugatról segítségül érkező "Szent László" hadosztályt. E tervek ábrándok maradtak csupán. A szegedieket Orosházáról telefonon felhívták, de ők ekkor már nem csatlakoztak. Erre azt süttették ki, hogy az egységek parancsnokai nem erjenek Békéscsabára, mert hátha letartóztatják őket. Egy küldöttséget választottak, s a vásárhelyiek részéről Kertész Dezső és Vizi Béla ment el Békéscsabára. Ott azonban nem kaptak őket kielégítő választ. A szovjet katonai parancsnok megerőltette nekik, hogy addig nem mennek Vásárhelyre, amíg erre parancsot nem kapnak. A küldöttség visszatért Orosházára, beszámolt a tapasztalatairól és megállapította, hogy a harc felvétele a szovjet csapatok ellen teljesen reménytelen lenne. Ekkor Király őrnagy még Orosházáról telefonon parancsot adott az egységek bevonására és a fegyverek összeszedésére. A kiadott fegyverek nagy része

azonban nem került nyilvántartásba, ezért összeszedésüket nem lehetett ellenőrizni. Sokan örültek, hogy megszabadultak fegyverüktől, de akadtak olyanok is, akik nem akartak leszeregni, árulással vádolták a parancsnokokat. Ilyen vádak miatt Törteli százados, hogy meggyőzze a hangoskodókat, megengedte nekik, hogy felhívják Makó századost. Makó közölte velük, hogy a fegyvereket valóban felső parancsra kell leadni, de aki el akarja vinni a magáét, megteheti. Erre még azok közül is többen elvitték a fegyvereket, akik először leadták.

Végetért az a rövid, de nehéz időszak, amikor az ellenforradalom volt hatalmon Vásárhelyen is és bár nem egy csapásra foglalták el helyüket a proletárhatalom szervei, de a szovjet csapatok segítségével a marxizmus-leninizmussal felvértezett Munkás-Paraszt Kormány utmutatásai nyomán egyre inkább erősödött pozíciójuk. A forradalom erői a vártnál sokkal rövidebb idő alatt rendezték soraikat. November 4-e után megkezdődött a harc a munkáshatalom megszilárdításáért.

IV.

A munkáshatalom konszolidációja Hódmezővásárhelyen az ellenforradalom
elleni
fegyveres és politikai harcban.

November 4-e után a városi nemzeti bizottság nem ült többé össze. A megyei ideiglenes nemzeti bizottság követte példáját. Mint láttuk, a végleges megyei nemzeti bizottság alakuló ülése is elmaradt. Az ellenforradalom által életrehívott pártok anélkül, hogy formálisan kimondták volna megszűnésüket, feloszlottak, tagságuk és vezetőik riadtan szétfuttak. A kisgazdapárt kulák vezetői visszasiettek birtokaikra. November 4-e után még Erdei István sem volt hajlandó maradni Török István marasztaló agitációjára sem. Vizi Béla 6-án Török Istvántól olyan igazolványt kapott, hogy Pestre megye a Kádár kormánnyal tárgyalni, s ezen kívül megkapta a megyei pártbizottság gépkocsiját is, amelyen szökni tudott. Makó százados disszidált.

November 5-én Szilágyi Károly és társai is lemondtak, így a megyei és városi tanács VB vezetését néhány napig Török István látta el.

November 6-án visszaérkeztek az illegalitásból a megyei tanács vezetői. November 8-án ült össze ismét a megyei tanács végrehajtó bizottsága Jegyinek János elnökhelyettesnek kivételével visszavették az eltávolított vezetőket. Határozatot hoztak, hogy a Kádár kormány mellé állnak és erre a járási, városi tanácsokat is utasították. A megyei tanács munkástanácsa úgy döntött, hogy nem oszlik fel, hanem a megyei tanács dolgozóinak érdekvédelmi szerve lesz, s mint ilyen, alárendelt viszonyba kerül a végrehajtó bizottsággal. Az ellenforradalom tehát szemmel láthatóan megkezdte a visszavonulását.

November 9-én összeült a városi végrehajtó bizottság is. Miután kinyilvánították csatlakozásukat a Kádár kormányhoz, személyi ügyekkel foglalkoztak. Határozatuk alapján Török István lett az elnök, Vas Imre és Csatornai Antal az elnökhelyettesek, Kiss Pált tették meg igazgatási osztály vezetőnek, Dömötör Jánost akarták megtenni VB titkárnak. Tehát a megyei, valamint a városi államhatalmi és közigazgatási szervekben a proletárhatalomhoz hű erők kerültek többségbe. De a városi VB-ben még az ellenforradalom és képviselést nyert. A forradalmi intézkedések mellett itt továbbra is érvényesült az ingadozó, lavirozó politikai vonal.

A nemzeti bizottságok és az ellenforradalmi pártok feloszlatása és a tanács végrehajtó bizottságok visszaállítása nem jelentette, hogy az ellenforradalom egy csapásra lemondott volna befolyásáról. Az ellenforradalom más vezető szervei ezután is tovább működtek, s ezeket csak további kemény harc útján lehetett felszámolni, vagy kivonni az ellenforradalom befolyása alól. Így pl. a forradalmi katonai tanácsok csak azután szűntek meg, miután a Honvédelmi miniszter erre parancsot adott. Kartész Dezső a lövészezred "forradalmi" katonai tanácsának elnöke november 6-án amikor a szovjet csapatok Hódmezővásárhelyre érkeztek, tárgyalni akart

parancsnokukkal. A szovjet katonai parancsnok nyilván nem vele tárgyal, annál is inkább, mert Kertész még akkor is kifogásolta, hogy miért nem az ENSZ csapatok jöttek be Magyarországra. Máthés István főhadnagy vonakodott a felfegyverzett nemzetőrséget leszerelni és csak erélyes felszólításra volt hajlandó ezt megtenni. Tovább működtek az ellenforradalom által létrehozott munkástanácsok és a városi munkástanács elnöksége is. Igaz, volt olyan rendelkezés, hogy a munkástanácsokat újra kell választani, de a célt, hogy a munkástanácsok az ellenforradalmárokat szorítsák ki soraik közül, ekkor még nem lehetett elérni. November 10-e körül kormányrendelet szabályozta a munkástanácsok működését. E rendelkezés szerint a munkástanács az üzem vezetését illetően csak javaslatot tehetett és nem utasíthatta az üzem igazgatóját, vagy más vezetőit. A munkástanács nem válthatta le az üzemvezetőket és nem is nevezhette ki őket. Ennek ellenére a legtöbb helyen a kommunista vezetőket nem akarták visszavenni, sőt további elbocsátásokat hajtottak végre mindaddig, amíg ez ellen fel nem tudtak határozottan lépni az erősödő pártszervezetek.

Jellemző, míg az ellenforradalmárok november 2-án, 3-án úgy látták, hogy a hatalom birtokosai, lépéseket tettek a sztrájk megszüntetésére. November 4-e után azonban ismét szervezik a sztrájkokat, ismét teljesíthetetlen követeléseket állítanak fel. Minél nagyobb kárt akartak okozni az országnak, demagóg követeléseikkel a dolgozókat szembe kívánták állítani a munkásparaszt hatalommal.

A munkástanácsokban uralkodó szellemet mutatja, hogy vagy egyáltalán nem értettek egyet a Kádár kormány politikájával, vagy feltételekhez kötötték annak elismerését, támogatását. A városi munkástanácsok elnöksége pl. röplapot adott ki, amelyben a harc folytatására, sztrájkra hívta fel a munkásokat.

A mérleggyári munkástanács szavakban a "forradalmi vívmányok megőrzése

/113/ Lásd: 13.sz.függelék

mellett" foglalt állást ugyan, de a Kádár kormány elismerését többek között olyan feltételekhez kötötte, mint a gyár munkásigazgatása, a mezőgazdaság revíziója, a kiskereskedelem létjogosultságának biztosítása, a beszolgáltatás megszüntetése, stb.

A Kádár kormány megtartotta szavát s az általa meghirdetett célokhoz hű maradt. De ez egyáltalán nem gátolta a mérleggyári munkástanácsot abban, hogy néhány nappal később ismét megszervezze és irányítsa a sztrájkot. Hasonló volt a helyzet a többi munkástanácsoknál is. November 4-e után az életet a sztrájkok és tüntetések bénították tartósan.

November 8-ig akik sztrájkoltak, fizetést kaptak, akik dolgoztak, dupla fizetés járt nekik. Igaz, hogy ez központi intézkedésre történt, de igen sokat értett, megnyújtotta a sztrájkokat. A munkabeszüntetések és anyagihiány miatt a termelés leállt. Közben vásárlási láz lett urrá a lakosság körében. Nem volt ritka olyan vásárló, aki 25-30 ezer forintot költött el egyszerre. November 5-én pl. az Állami Áruházban az áruforgalom ötszöröse volt a normálisnak. Hosszu sorokban álltak a boltok előtt. A 32-es vasárnap forgalma megháromszorozódott. A vásárhelyi Nemzeti Újság november 10-i száma írja, hogy a műszaki áruházban minden rádió, kérekpár, varrógép elkelt. Az infláció csak az állami tartalékok felhasználásával és a Szovjetunió, a népi demokratikus országok gyors és nagyarányú segítségével volt elkerülhető.

Tehát november 4-e után, amikor a párt munkához látott, a zűrzavar, kaosz teljes volt. Az ellenforradalom erői meginogtak, de még távolról sem bomlottak fel. Az ellenforradalom itthon maradt vezetői taktikát változtattak és tovább bomlasztottak. A kommunistáknak egyszerre kellett újjászervezni a pártot, tömöríteni a forradalmi erőket, visszaszorítani az ellenforradalmat, visszafoglalni a gazdasági és államhatalmi szerveknél a kulcspozíciókat s a vezetést a szocializmushoz, a proletár diktatúrához hű káderekre bízni.

Meg kellett küzdeni az ellenforradalom vad pr propaganda hadjáratával is, mert másként lehetetlen volt a becsapott, megtévesztett embereket kivonni az ellenforradalom befolyása alól és szembefordítani őket a kapitalista restaurátorokkal.

Ezt a feladatot a párt aránylag rövid idő alatt óriási nehézségek leküzdésével elvégezte. A párt megyei és városi bizottságainak dolgozói már november 5-én röplapot készítettek, amelyben állást foglaltak a Kádár kormány programja mellett és harcba hívtak az ellenforradalom legerésére.

A röplap/még a Magyar Dolgozók Pártja nevében/ mintegy 2.500 példányban készült el és került a tömegek közé. Egyesek eltépték a röplapot, mások azonban elolvasták és sokan titkon, vagy nyíltan bíztak abban, hogy az ellenforradalmat sikerül végleg leverni.

Az MSZMP városi Pártbizottságának tagjai nagyrészt november 4-e után is ugyanazok, akiket az MDP intéző bizottságába beválasztottak.

De fennállt még a Kovács Mihály, Török István és Karácsonyi Ferenc főlevezetés is, amely november 4-e után is a káros lavirozási politika képviselője, és jelentősen gátolta a párt újjászervezésének folyamatát, a forradalmi erők egyesítését. Az MSZMP városi bizottsága november 7-én /114/ nyilatkozatot tett közzé.

E nyilatkozat egyedüli pozitív vonása, hogy a Kádár kormányt elismerte. De a nyilatkozat szellemére rányomja bélyegét az ingadozó, lavirozó, opportunistista politika, amelyet a nyilatkozat fogalmazói képviseltek.

Az eseményeket nem tartották ellenforradalomnak, hanem "népi kritikának" "a párt degenerálódott politikájával szemben."

A pártot okolták azért, hogy az ellenforradalmi erők "előtérbe nyomultak". Az ellenforradalom kitöréséért is a pártot tették felelőssé és ebből a felfogásból keletkezett, hogy nem az ellenforradalom szétverésé-

re megszűsítették, hanem igazolni próbálták az ellenforradalmat a a a a
/114/ Lásd: 14 -

veszélyt a "pártbürokráciában" látták, a főtűzet a régi pártvezetők ellen összpontosították.

Kovácsék jobboldali szociáldemokrata, revizionista neveltségük folytán s az eseményektől megzavarva egyáltalán nem tudták megítélni, mik azok a hibák, amelyeket a Magyar Dolgozók Pártja valóban elkövetett, s amelyeket ki kellett javítani és mik voltak az elmúlt idők kisebb botlásai, amelyeket az ellenség eltulzott és mivel rágalmazták a revizionisták minden alap nélkül a pártot és népi demokratikus rendszerünket. Kovácsék a tömeget nem a valóságos hibák kijavításával és az ellenforradalom szervezeti és eszmei szétverésével akarták megnyerni, hanem úgy, hogy készpénznek vették az ellenforradalom propagandáját és az ellenség uszályába kerülve ők is a pártot támadták. Ez az eszmei állásfoglalás nem maradt hatástalan gyakorlati munkájukra sem. November 5-én a különböző területeken dolgozó kommunisták felkeresték a városi pártbizottságot és kijelentették, készek dolgozni, harcolni a népi hatalomért. Kovács Mihály és Karácsonyi Ferenc azonban visszautasították azzal, hogy "rákosisták, sztálinisták, forintos kommunisták" stb. Azt mondták a jelentkező elvű kommunistáknak, hogy "ne kompromitálják a pártot." Ennek eredménye az lett, hogy a kommunisták egy része egy időre megbántva visszavonult. November 8-án a városi intéző bizottság ülést tartott, ahol a fent említett tanácsai dolgozók ügyében is állást foglaltak. Az ülésen határozatot hoztak arról, hogy ki kell menni az üzemekbe a munkások közé. Egy pár üzembe ki is mentek, de nem sok köszönet volt benne, mert a munkások előtt revizionista szellemben beszéltek és ennek megfelelően támadták a Magyar Dolgozók Pártját. Ez is oka volt annak, hogy nem tudtak az üzemekben pártszervezeteket létrehozni.

Ilyen nehéz körülmények között látott munkához november 4-e után a visszatért megyei pártbizottság. November 8-án héttagu intézőbizottsága alakult. Ennek tagjai Németh Károly, Fabula János, Varga Kovács János, Hunyadkürti Lajos, Hrabovszki Mihály, Kovács Mihály, Török István lettek.

A megyei párt intéző bizottság fő feladatának tartotta a párt sorainak rendezését, a proletár hatalomhoz hű karhatalom megszervezését, az ellenforradalom leverését. Rendet, biztonságos életet akart minél előbb teremteni, hogy majd konszolidált körülmények között tovább lehessen folytatni a szocializmus építését.

E feladatok megoldásában - elvi okok folytán - a megyei és városi párt intéző bizottsága között éles ellentétek keletkeztek. Ezek az ellentétek nagyban megnehezítették a megyei pártbizottság munkáját. Az ellentétek a következő fő kérdésekben alakultak ki: A megyei intéző bizottság nem értett egyet és elítélte a városi intéző bizottság lavírozó politikáját. Bétran bevonta a munkába a párthoz hű kommunistákat, nem törődött az ellenforradalmárok rágalmaival.

A megyei pártbizottság első feladatának látta megerősíteni a fegyveres erőket, a szocializmushoz hű kommunista és pártonkívüli káderekkel. Ezért már november 7-én hat kommunistát átirányított a városi rendőrkapitánysághoz. Gorcsa főhadnagy azonban nem vette fel őket a rendőrség kötelékébe, sőt még az ellenforradalom idején a rendőrségtől elbocsátott kommunistákat sem akarta visszavenni. A megyei Pártbizottság egyrészt ezért, másrészt mert úgy vélte, hogy az ellenforradalom leveréséhez nagyobb fegyveres erők felállítására van szükség, mint amilyet a rendőrség fel tud szerelni, valamint azért, hogy a proletárdiktatura alapján álló szilárd vezetést biztosítani tudja, elhatározta, hogy létrehozza a karhatalmat. Ez meg is történt. Bán László százados és Bába István vezetésével egy-két nap alatt 80 embert fegyvereztek fel a szovjet katonai szervek segítségével. Ez a lépés egyik döntő láncszeme volt a kibontakozásnak. Három hét alatt a karhatalom létszáma a megyében 1.180 főre szaporodott. A kommunisták legjobbjai és a munkáshatalmat támogató pártonkívüli munkások és tsz parasztok tömegesen jelentkeztek a karhatalomba. Az ellenforradalom hívei nagyon jól tudták, hogy a karhatalom a proletárdiktatura le szilárdabb támasza. Mihelyt megalakult, azon nyomban

támadni is kezdték. A városi munkástanácsokat használták fel e célra. Követelték, hogy a karhatalomból távolítsák el a "rákosistákat, sztálinistákat", azaz a forradalmi elemeket. Nem kétséges ugyanis, hogy a "sztálinista", "rákosista" jelzőkkel a proletárdiktatura következetes híveit illették. Ezt a követelést az MSZMP gyenge városi intéző bizottsága is támogatta. Nagy viták után a megyei intéző bizottsággal abban állapodtak meg, hogy a karhatalom névsorát a városi munkástanács elnöksége és az MSZMP városi intéző bizottsága megnézi és az általuk kifogásolt 5-6 személyt más városba helyezik. A városi munkástanács megbízottjai és a városi párt intéző bizottsága részéről Mózes Imre /115/ átnézte a névsort és 33 kommunista eltávolítását követelték. Követelésük teljesítése azt jelentette volna, hogy megsemmisítik a karhatalom legerősebb magját. Erre a megyei párt intéző bizottsága azonnal válaszolt, hogy a karhatalmat megyei testületté nyilvánította és kivonta a városi intéző bizottság hatásköréből. A városi intéző bizottságnak meghagyta, hogy szervezzen városi karhatalmat. A városi intéző bizottság a munkástanácsokkal együtt hozzáfogott a városi karhatalom létrehozásához. E karhatalom azonban nem válhatott a forradalom szervévé, mert tagjai nem értettek egyet a párt és a kormány forradalmi intézkedéseivel. Nem voltak hajlandók végrehajtani a kiadott rendelkezéseket és néhány nap múlva szétszóledtek. Egyesek közülük átmentek a megyei karhatalomba.

A városi intéző bizottság ingadozó magatartását mutatja egyebek között az is, hogy november közepén a párt intéző bizottsága határozatot hozott, mely szerint keményebben fel kell lépni az ellenforradalmárokkal szemben és a fő vezetőket le kell tartóztatni. Ezzel a határozattal legalábbis szívesen Karácsonyi Ferenc és Kovács Mihály is egyetértett. Miután a karhatalom a letartóztatásokat megkezdte, az ellenforradalmárok - amint ez várható volt - tüntetéssel és sztrájkokkal fenyegetőztek. Küldöttéket is menesztettek a tanácshoz. Kovács Mihály és Karácsonyi Ferenc erre megijedtek, megváltoztatták álláspontjukat, felmentek a megyei Pártbi-

/115/ Mózes Imre foglalkozása molnár. Az MDP-ből kizárták 1956-ban, befurakodott a városi intéző bizottságba, ott jobboldali nézeteket vallott. Támogatta Karácsonyi és Kovácsot.

zottságra és követelték a megyei intéző bizottságtól, hogy intézkedjék az ellenforradalmárok szabadonbocsátása érdekében, mert különben lemondanak, s a tüntetések, a sztrájkok élére állnak. Tehát kiélezett helyzetben hátbatámadták a megyei pártbizottságot.

Ezek után nem lehet csodálkozni, hogy december elejére, amikor a megyében már több mint 150 MSZMP alapszervezet volt, Vásárhelyen mindössze csak három alakult meg, ezek is kerületi és nem üzemi szervezetek voltak. Nem történt változás mindaddig, míg a városi párt intéző bizottságából az ellenforradalmárok uszályában haladó személyeket le nem váltották. A városi intéző bizottság megtisztítása azzal kezdődött, hogy a megyei intéző bizottság napirendre tűzte a megyei lap munkáját. A lap egyes cikkei még mindig az ellenforradalom szájaíze szerint íródtak. Kovács Mihály, aki a lap főszerkesztője volt és a városi intéző bizottságban a titkári funkciót viselte, látva, hogy végleg lelepleződik, lemondott a főszerkesztői tisztről és a városi intéző bizottság titkárának tisztségéről is. A lap főszerkesztője Rácz Lajos lett, a városi bizottság titkára pedig Vad János. A városi bizottságot ezután megerősítették néhány olyan kommunistaival, akik mint hivatásos pártmunkások régebben is jól dolgoztak. /Bán Rozália, H. Szabó Sándor, stb./ Ettől kezdve Sőt később Vad János helyett a karhatalomból visszahívott Sajti Imre lett a városi bizottság titkára. Ettől kezdve az elvi egység helyreállt. A városi bizottság mostmár tömegesen vonta be a munkába a régi, tapasztalt pártmunkásokat és munkájuk nyomán egymásután jöttek létre a párt alapszervezetei. A tisztogatás eredménye megmutatkozott abban is, hogy ezen túl a párt határozottabban és következetesebben lépett fel az ellenforradalommal szemben. Ellentámadásba ment át a politikai hatalom megvédése és megszilárdítása érdekében.

A harc egyrészt adminisztratív eszközökkel folyt, másrészt ideológiai formákat öltött. A politikai harc fontos tényezője volt a karhatalom, de hamarosan megerősödött a rendőrség is. A városi rendőrkapitányság

éléről ugyanis leváltották az ellenforradalomban megingott Gorcsa István főhadnagyot. Visszavették a rendőrségre az ellenforradalom által elbocsátott kommunistákat is. Ezzel a rendőrségben a kommunisták befolyása jutott érvényre, bár az ellenforradalom oldalára átvált rendőrtiszteket még jó ideig nem szerelték le. Ez a körülmény viszont gyengítette a rendőrséget, de a nehézségek ellenére a karhatalom és a rendőrség nagyjában-egészében jól együttműködött. Végleges megszilárdulás akkor következett be a téren, amikor Czene Mihály őrnagyot Vásárhelyre helyezték. Ettől kezdve a rendőrség és megtisztította saját sorait és egységesen harcolt az ellenforradalom ellen.

A karhatalom és a rendőrség letartóztatta az ellenforradalom fő szervezőit, többek között Erdei Istvánt, Vizi Bélát, Kertész Dezsőt és Avemaria Brunót. Ezenkívül elfogták az ellenforradalmárok által szabadlábra engedett bűnözőket is.

Az új Eszaketétele városi intéző bizottság december közepén létrehozta a városi karhatalmat. Ennek létszáma először hatvan, később 80 fő lett, ennek parancsnoki megbízást Szathmári Gyula főhadnagy kapott. Ezután a városi rendfenntartás ügyeit főleg a városi karhatalom és a rendőrség látta el. A megyei karhatalom, mely 200 főből állt, megyei feladatokat oldott meg. Segítette a Szentesen, Makón, Mindszenten, Kisteleken, Mórahalmon állomásozó karhatalmi egységeket, külön karhatalmi részleg ellenőrizte a vasutat. A karhatalom januárban nagy segítséget nyújtott a déli határ lezárásához. Három hét alatt mintegy 250 határátlépőt fogtak el.

A karhatalom legnagyobb összetűzése Vásárhelyen az ellenforradalommal 1956. december 10-én volt. Ennek előzménye az, hogy novemberben az ellenforradalom erdei a munkástanácsokban dolgoztak elsősorban. A megyei intéző bizottság javaslatára beszüntették a vásárhelyi Nemzeti Ujság című ellenforradalmi lapot, november 13-án jelent meg utoljára. Feloszlatták a városi munkástanácsot is, mivel az a fő feladatát nem a gazdasági és érdekvédelmi problémák megoldásában látta, hanem sztrájkok és tüntetések

szervezésében.

Ennek ellenére november 26-án Vaskó András és Széll Mihály harisnyagyári munkások a Harisnyagyárban ismét összehívták a munkástanácsok elnökeket, s megalakították a megyei munkástanács elnökségét, amelynek elnöke Vaskó András lett. Vaskó legfontosabb feladatának tartotta, hogy felvegye a kapcsolatot a budapesti munkástanáccsal, ezért Széll Mihállyal együtt Budapestre utazott, ahol tárgyaltak Rácz Sándorral és más központi munkástanácsos tagokkal és politikai, gazdasági, valamint szervezési utasításokat kaptak.

Budapestről visszaérkezve december 3-án ismét összehívták a munkástanácsok elnökeit. Itt már megjelentek a megyei, járási és városi munkástanácsok küldöttei is. A gyűlésen Vaskó András beszámolt budapesti tapasztalatairól és követelte a vásárhelyi Nemzeti Újság további megjelenésének engedélyezését. Küldöttséget ~~xxxxxxxxxx~~ irányítottak Török Istvánhoz, aki a szovjet parancsnoksághoz küldte őket. A szovjet parancsnok azonban nem tárgyalt velük. A gyűlésen követelték a kijárási tilalom megszüntetését, továbbá 6 pontból álló követelést szerkesztettek, amelyet felküldtek a budapesti munkástanácsnak. Ebben a fentiekén kívül követelték a "sztálinista" vezetők leváltását, és azt, hogy az országos munkástanács kényszerítse a kormányt, - ha kell, sztrájkjal is - a munkások követeléseinek teljesítésére." /116/

Kimondták, hogy a budapesti munkástanácsot elismerik. Követelték, hogy a kormány is ismerje el az országos, valamint megyei, városi, járási munkástanácsokat tárgyaló félnek és mint ilyenek, résztvehessenek a parlamenti vitákban is. /117/

E követelésekhez csatlakoztatták a munkástanácsok ott megjelent képviselőit és megbízták a megyei munkástanács illegális elnökségét, hogy ennek szellemében tárgyalásokat folytasson a nagybudapesti munkástanáccsal és a kormánnyal.

/116/ Csongrád megyei Bíróság, BI 494/1957 sz. irat.
/117/ Lásd: 15. sz. függelék.

Közben a karhatalom tudomást szerzett a munkástanácsok harisnyagyári szervezkedéséről, ezért Széll Mihályt, a munkástanács elnökét és Árvai Jenőt az üzem igazgatóját figyelmeztették, hogy ne engedjék meg az ellenforradalmi szervezkedést. Ekkor Vaskó áttette székhelyét a Fémnyomó Vállalathoz és ott folytatta bűnös tevékenységét. December 8-án oda hívta össze a munkástanácsok elnökeit, beszédet mondott nekik és ismét felvetette, hogy mivel a korábban exponált vezetők jelenleg is hivatalban vannak, tiltakozásul tüntetést kellene szervezni.

Ugyanekkor Budapesten zavargások voltak. A vásárhelyi tüntetéssel lényegében a budapesti ellenforradalmárok mozgalmát akarták segíteni, valószínű, hogy éppen a központi munkástanács mozgósítására. A gyűlésen azonban ellentétes vélemények alakultak ki, a megjelent munkástanács elnökeinek egy része nem akar összedűközni a karhatalommal, ezért ellene voltak a tüntetésnek. Mivel megállapodni nem tudtak, december 10-re ismét összehívták a munkástanácsok elnökeit. Ekkor megjelent a gyűlésen Máthés István is, aki mint tudjuk, a nemzetőrségnek is parancsnoka volt.

Máthés itt elmondta életrajzát, kifejtette, hogy ő a "forradalom listájára" került /azaz ellenforradalmi ténykedései miatt elbocsátották a hadseregből/, hogy Jánoska és a többi "sztálinista" visszakerült a hadseregbe és ő ezzel nem ért egyet, ezért ideje mindezek ellen tiltakozni. A munkástanács elnökeinek egy része most sem értett egyet a tüntetés tervével. Vaskóék ennek ellenére kiadták az utasítást, hogy a dolgozók at a tüntetés időpontjáról tájékoztassák. Ugy döntöttek, hogy december 10-én d.u. 3 órakor a János-téren gyűlekeznek. Vaskó véleménye az volt, hogy a már megszervezett diákok mellé kerül annyi ember, amennyi elég lesz a tüntetéshez, még akkor is, ha néhány munkástanács elnök ellenáll.

Közben a tüntetés előkészületeiről a karhatalom ismét tudomást szerzett. Még 8-án figyelmeztette a munkástanács elnökeit, hogy a tüntetést a munkáshatalom elleni megmozdulásnak minősíti és ezért nem engedélyezi. A be-

/118/ Ugyanott.

hívott munkástanácsai elnökök ígéretet tettek arra, hogy tüntetés nem lesz.

Ennek ellenére a gyülekezés d.u. 3 órakor megkezdődött. A megyei karhatalom mintegy 80 főt riasztott a tüntetők szétesztelésére. Ugyancsak kivonult egy szovjet katonai egység is, ők azonban nem avatkoztak bele a karhatalom munkájába. Valószínű, ha a karhatalom ereje kevésnek bizonyult volna, a szovjet csapatok sem maradtak volna tétlenül. Igaz viszont, hogy a szovjet csapatok pusztá megjelenése is nagy segítséget jelentett. A János téren Bán százados a karhatalom parancsnoka felszólította a tömeget, hogy oszoljon szét, a tömeg azonban nem akart szétmenni. A járőrökkel, kíváncsiságokkal együtt kb. 1500-2000 főre növekedett a tömeg. Bán százados parancsot adott a karhatalom egységeinek, hogy először rábeszéléssel, majd ha kell erőszakkal oszlassák szét a tüntetést. A tömeg azonban a mellékutóból ismét visszatért s csak riasztó lövésekkel lehetett szétesztelni őket. A tüntetés szervezői azt kiabálták a tömegből, hogy nem kell félni a karhatalmistáktól, mert azok vak tölténnyel lőnek. Szárt a riasztó lövéseket a karhatalmisták kénytelenek voltak alacsonyán elereszteni, hogy a lövedékek süvítése észhezterítse a kételkedőket. A karhatalom szemlátómást nem akart sem halottat, sem sebesültet. Ennek ellenére ekkor halt meg Gácsi László, a Mérleggyár dolgozója az ellenferradalom áldozata. Gácsi László a kenyérgyár előtt levő csoporttal tüntetett. Ők is azt kiabálták, nem kell félni a karhatalomtól, mert csak vak tölténnyel lő. Erre a karhatalom az ismert szervezőket és a hangoskodókat kiemelte a tömegből, egy részüket letartóztatta, másik részüket kihallgatásuk után elengedte. A Szeremlei utca sarkán a hangoskodó Gácsit is kiemelték s az utca sarkán lévő bódé előtt kísérték. Ekkor Gácsi a sarkon álló egyik karhatalmistától erőszakkal elvette fegyverét, s azzal a tömeg felé szaladt. A karhatalmisták azt észrevették és több irányból lőttek rá. Az egyik lövés eltalálta Gácsit, aki néhány lépés után összerogyott, majd néhány nap múlva a kórházban meghalt. /119/

/119/ Vigh István kecskeméti katonai ügyész írásbeli jelentése alapján eredeti példánya a Csongrád megyei katonai parancsnokánál van.

A szerencsétlenség okozói természetesen azok, akik a tüntetést megszer-
vezték és Gácsit felbíztatták a provokációra. Ez volt az ellenforra-
dalom utolsó nagyobb szabásu tüntetése Vásárhelyen.

Az ellenforradalom elleni harc másik fő területe az ideológia-elméleti
harc volt. Az évek óta folytatott hibás politika és az ellenség nagy-
arányu propagandája következtében ekkor a legvadabb vélemények terjed-
tek. Az elméleti és ideológiai kérdéseket Vásárhelyen ekkor még nem
lehetett nagygyűlésen vitatni. Nem lehetett előadásokat tartani, a harc
legjobb módszere az egyéni vitatkozás, érvelés és a sajtó volt. A vitá-
kat szélesebb körben csak akkor lehetett folytatni, mikor létrejöttek
a párt alapszervezetei s az itt tömörült kommunisták helyesen látták
és magukává tették a párt politikáját. Decemberben a városi pártbizott-
ság több tucat kommunistát bizott meg azzal, hogy az üzemekben, a
termelőszövetkezetekben, az állami gazdaságokban, stb. hozzák létre
az MSZMP alapszervezeteit. Ezzel ~~mag~~ párhuzamosan elsősorban a kommün-
ták között, de egyre nagyobb tömegek előtt is vitát rendeztek. Nemcsak
elvi, hanem szervezeti szempontból is vitatott kérdés volt az, hogy
kell-e pártszervezet az üzemben. Az ellenforradalmárok azt hangoztat-
ták, hogy nem kell pártszervezet, "párt nélkül kell felépíteni a szo-
cializmust". E hamis jelszóval akarták elszakítani a pártot a munkás-
osztálytól, meg akarták fosztani a munkásosztályt élcsapatától, vezető
erejétől. A vita nem maradt meg az elvi csatározások keretén belül,
hanem odáig fajult, hogy számos üzembe, pl. /a Mérleggyárban/ eleinte
nem engedték be a párt szervezőit, sőt az üzemben dolgozó kommunistákat
is elbocsátással fenyegették, ha azok a pártot szervezni merik. A kom-
munisták felvilágosító munkája és a proletárhatalom stabilizációja kö-
vetkeztében azonban az ellenforradalom egyre inkább elvesztette tömeg-
bázisát, kénytelen volt visszavonulni. A kommunisták rámutattak, hogy
a zűrzavar leküzdése lehetetlen a Kommunista Párt vezetése nélkül s
egyedül a párt képes következetesen képviselni a munkásosztály érdekeit
és harcba vezetni őket a szocializmus győzelméért. Az üzemekben egyre

több helyen megalakultak a párt alapszervezetek.

Ebben az időben a legfőbb elvi vita az volt, hogy az október 23-án kezdődő eseményeket hogyan értékeljük. Az ellenforradalom szervezői Vásárhelyen is "forradalomnak", "felkelésnek", "szabadságharcnak" nevezték az eseményeket, a propagandájuk hatására ezt a becsületes dolgozók közül is sokan elhitték. A párt tagjai között is voltak, akik az eseményeket úgy értelmezték, hogy ez a nép kritikája volt a párt által elkövetett hibákkal szemben. Mások elismerték azt, hogy az események ellenforradalomra fejlődtek, de nem ismerték el azt, hogy ezt a megmozdulást kezdettől az ellenforradalom erői szervezték volna. Szerintük a 23-i tüntetés a hibák miatt elégedetlenkedő tömegek spontán megmozdulása volt.

Találgatták, vitatták vajon mikor, hol nőtt át ez az esztendő's megmozdulás ellenforradalomra. A párt világosan kifejtette és konkrét tényekkel bizonyította, hogy az eseményeket elejétől fogva, végig ellenforradalomnak kell tekinteni. Elméletileg is megmutatta, hogy forradalmi csak az lehet, ami a régi elavult minőséggel szemben újat, fejlettebbet, haladóbbat hoz. Ami a meglévő minőséggel szemben visszalépést eredményez, a régit, a letűntet, az elavultat akarja erőszakosan visszaállítani, csak ellenforradalom lehet. Már pedig nálunk Magyarországon 1948-ig a szocialista forradalom feladatait valósítottuk meg és a hatalom a munkássztyály és vele szövetséges parasztság kezébe ment át.

A proletárdiktatura népi demokratikus rendszert valósított meg, amely jelentős sikereket ért el az új, a szocialista társadalmi rend megvalósításában.

Vajon ennél magasabb rendűt, fejlettebb rendszert akartak létrehozni az októberi események szervezői? Nem ezt akarták, hiszen Erdei, Vizi, stb.

Vásárhelyen is nyíltan megmondták, hogy polgári demokráciát akarnak. Világos, hogy ez a népi demokráciához viszonyítva visszalépést jelent, tehát az érdekében kirobbantott felkelés ellenforradalom volt. Vissza akarták

állítani a régi tulajdonviszonyokat, visszakövetelték gyáraikat, vagyosukat. Ha a város vezetésében a nemzeti bizottságban lévő, földjüket visszakövetelő kulákok maradnak a város államhatalmi szerve nem a szocialista rend, hanem a kapitalizmus képviselője lett volna. Ez ilyen összefüggéseket vitatni sem lehet.

Nem a szocialista társadalom felépítését tűzték célul, a megalakult független kisgazdapárt, nemzeti parasztpárt, sőt az Erdei István által létrehozott szociáldemokrata párt sem. Bár Erdei magát szocialistának tartja, tevékenységéből látszott, hogy ő a jobboldali szociáldemokrácia politikai képviselője, akitől a szocializmus mindig idegen maradt. Senki se hiszi, hogy Kiss Pál és Török István horthysta rendőrtisztjai által vezetett rendőrség a szocializmust védte volna.

Az események ellenforradalmi jellege könnyen bizonyítható még akkor is, ha csak Hódmezővásárhelyen maradunk és nem megyünk pl. a Mindszenty hercegprímás földet visszakövetelő nyilatkozatáig, a polgári, köztük a fasiszta pártok megalakulásáig, vagy Nagy Imre áruló politikájának elemzéséig.

Azok, akik azt állították, hogy a mozgalom kezdetben a hibák elleni fellépő nép fellépése volt, azzal érvelnek, hogy abban résztvettek olyan dolgozók is, akik nem akarták és nem is akarhatták a régi, kapitalista rendszer visszaállítását.

Az igaz, hogy ilyen dolgozók az eseményekben résztvettek. De a mozgalom jellegét nem az határozza meg elsősorban, hogy abban kik vesznek részt, hanem kinek az érdekében, milyen célokért folyik a harc, mi a végcélja a harcnak.

A történelemből nem egy eseményt idézhetünk, ahol az ellenforradalom hamis jelszavakkal felhasználja a félrevezetett tömeget céljainak elérésében. Pl. Németországban a hitleri fasizmus is felhasználta ezt a módszert hatalomutása érdekében.

Lényegében ez történt nálunk is 1956 októberében. Az október-novemberi

eseményekben résztvevő dolgozók, diákok, stb. az ellenforradalmat támogatották még akkor is, ha szubjektíve ezt ők nem akarták. Ha különböző álhazafias, áldemokratikus jelszavak hatása alatt cselekedtek is.

November 4-e után vitatott kérdés volt a sztrájk jog elismerésének kérdése is. A vásárhelyi ellenforradalom ezt a fegyvert november 4-e után is alkalmazni tudta, mert volt még tömegbázisa. A párt a sztrájk jogosságának kérdésében állástfoglalt. Kifejtette, hogy a sztrájk a munkásosztály harci fegyvere a burzsoáziával szemben, a kapitalista viszonyok között. E fegyver alkalmazása a burzsoázia ellen - amely az őt támogató államhatalommal összefog a munkásosztály ellen - a kapitalizmusban jogos és erkölcsös, mert gyengíti a burzsoáziát és annak államhatalmát, mert neveli a munkásosztályt, felkészíti a döntő harcra a szocialista forradalomra. De miután a kapitalizmust megdöntöttük, miután a munkásosztály vette kezébe a hatalmat, a termelőeszközöket, a sztrájk nem jogos és nem erkölcsös, mert ki ellen sztrájkol a munkás? Saját maga ellen. S ezzel saját hatalmát, a proletariátus diktatúráját gyengíti.

Az ellenforradalom szovjet-ellenes rágalom hadjárata következtében nagy viták folytak arról is, hogy a szovjet csapatok miért vannak Magyarországon. E vitával kapcsolatban a kommunistáknak meg kellett cáfolni egy sor rágalmat. Be kellett bizonyítani, hogy a szovjet-magyar gazdasági kapcsolatok két oldalnak és elsősorban nekünk kedvezőek. Ez annál inkább kézzelfogható volt, mert a Szovjetunió segítsége nélkül az infláció Magyarországon ekkor elképzelhetetlen lett volna. Be kellett a kommunistáknak bizonyítani, hogy a magyar uránércet a Szovjetunió nem a világpiaci ár alatt, hanem azon felül veszi meg tőlünk. Az uránérc kibányászása, dúsítása, az atomreaktorok felépítése, a Szovjetunió tudományos szakmai és gazdasági segítsége nélkül lehetetlen volna számunkra. Be kellett bizonyítani, hogy a magyar népnek nem érdeke, hogy kilépjen a varsói szerződésből. Nem érdeke, hogy megbontsa, hanem az, hogy szilárdítsa a szocialista tábor egységet, mert csak így maradhat fenn a

népi hatalom. E fő kérdések köré csoportosultak olyan kisebb kérdések, mint pl. a köztársasági címer körüli vita, a több-pártrendszerrel szőlő vita, stb.

A fenti kérdések tisztázásához a párt felhasználta a sajtót is. A megyebizottság lapja a következő fejlődést mutatta: október 30-ig a lap a párté volt, de fokozatosan teret kapott az ellenforradalom hangja is. Október 30-tól november 5-ig a lap kiszolgálta az ellenforradalmat. November 4-e után egyre kisebb számú cikk támogatja az ellenforradalmat és egyre több cikk elítéli azt. November 20-a után a lap az MSZMP megyei bizottságának lapjaként jelenik meg. Ettől kezdve - különösen Kovács Mihály leváltása után - egyre helyesebben foglal állást, de még mindig jelennek meg hibás cikkek is. /Pl. november 23-án egy "Letűnt korszak és a jövő", november 25-én "Amivel nem érthetünk egyet", december 2-án a "Tanuló ifjúsághoz", című cikkek./ Ezek a cikkek még mindig "dicső szabadságharcról" beszélnek, igazolni akarják az ellenforradalmat és támadják azokat a kommunistákat, akik fellépnek az ellenforradalommal szemben, azt mondják róluk, hogy ők a régi hibás politika képviselői.

Minél jobban erősödött a lapnál a kommunista vezetés, minél gyorsabban tisztázódtak az újságírók körében is az ideológiai-politikai kérdések is, annál jobb cikkek jelentek meg.

Az ellenforradalom, miután a Vásárhelyi Nemzeti Újságot eltiltottak, nem mondott le egycsapásra arról, hogy nézeteit a sajtóban terjessze.

Moldvay vezetésével még november végén is küldöttség kereste fel a megyei pártbizottságot és ismételten kérte a lap engedélyezését. Németh Károly elvtárs tájékoztatta a küldöttséget, hogy a lap engedélyezéséhez joga nincs, az a Minisztertanács hatáskörébe tartozik, de ha joga lenne, akkor sem juttatná az ellenforradalmat sajtóorgánumhoz. Moldvayék ezt tudomásul vették, s mivel tudták, hogy a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánytól engedélyt nem kaptak, ezért a régi Vásárhelyi Szó folyóirat engedélyével Vá-

sárhelyi Szó címen ujságot nyomattak ki. Ez az ujság, tartalmát tekintve semmiben sem különbözött azektól a sajtótermékektől, amelyek október 29-e és november 4-e között jelentek meg, amikor az ellenforradalom volt hatalmon. Ezért a városi karhatalom a lapot elkebeozta.

A fentiekből látható, hogy november 4-e után nem mindjárt történt gyökeres fordulat, de a változás napról napra kézzelfoghatóbb. A párt hangja egyre jobban hallatszik.

1956. december 24-én a megyei pártbizottság lapja arról számol be, hogy az MSZMP-nek Szeged kivételével 200 alapszervezete van a megyében. Ekkor már Hódmezővásárhelyen is 53 alapszervezet alakult meg, köztük 12 üzemben. Az 53 alapszervezet tagsága már nagy erő volt, amely elvitte a párt véleményét a dolgozók közé és az igazság egyre nagyobb tömegeket hódított meg. A megtévedt emberek, mint aki szörnyű álmából ébred - kuttatták, keresték, hol az igazság. S minél inkább fény derült az ellenforradalom tetteire, annál jobban szilárdult a párt tömegbázisa és normalizálódott a helyzet.

1957. első negyedében már az üzemek teljesítették, illetve túlteljesítették tervüket. A Szovjetunióból és a népi demokratikus országoktól kapott segítség a gazdasági sebek gyógyulását rendkívül meggyorsította.

De 1957. március 15-re az ellenforradalom ismét akcióra készült. Kiadta a hírhedt HUK ^{/120/} jelszót, azonban kénytelen volt lemondani terveiről, mivel látnia kellett, hogy e jelszó már nem mozgósítja a tömegeket, a dolgozókat már nem tudja félrevezetni.

Április 4-re a szovjet emlékművet ismét visszaállították helyére. Hazánk felszabadulásának 12-ik évfordulóján már ismét lobogtak az ellenforradalom által meggyalázott vörös zászlók, városszerte ismét ragyogtak a vörös csillagok. A vásárhelyi nép is felszabadulásunk évfordulóját ünnepelte.

/120/ "Márciusban újra kezdjük" jelszó kezdőbetűi. /Jegyzet!/

Ugy emlékezett meg a szovjet népről, amely 1945-ben felszabadított bennünket a tőke iga alól és 1956. októberében megakadályozta, hogy az ellenforradalom ismét a nép nyakába rakja az igit. Ezzel valójában másodszor szabadította fel népünket.

A helyzet megszilárdulása után a megyei és a városi karhatalom feloszlott, illetve átszervezték. A karhatalomban szolgálatot teljesítők egy része az átszervezett karhatalomban maradt, többségük pedig visszament előző munkahelyére üzemekbe, termelőszövetkezetekbe, hivatalokba stb.

Ebben az időben jött létre a munkásőrség is. A munkásosztály, a dolgozók hangulatát jellemzi az, hogy a munkásőrségbe háromszor, négyszer annyian jelentkezték, mint ahány emberre szükség volt. A munkások véleménye az volt, hogy a tandíjat ugyan drágán fizették meg, de a leckét jól megtanulták és nem engedik, hogy hazánkban és városunkban 1956 október 23-a valaha is megismétlődjék.

"Ha minket is elfúj a sors viharja..."

x

Nem lesz az Istennek sem több magyarja!"

K ö v e t e l é s e i n k :

- 1./ Emberhez méltó szabadságjogokat, azaz félelemmentes életet.
 - 2./ Gyülekezési, felvonulási, tüntetési és sztrájkjogot.
 - 3./ Sajtószabadságot.
 - 4./ Emberibb megélhetési jogot, magasabb életszínvonalat, magasabb béreket és alacsonyabb árakat.
 - 5./ A bérnormák eltörlését.
 - 6./ A hat órás munkanap bevezetését.
 - 7./ Szabad vallásgyakorlatot, az állami egyházügyi hivatal eltörlését és Mindszenty hercegprímás szabadonbocsátását.
 - 8./ Általános, egyenlő, titkos szavazással tartott szabad választást különböző pártok részvételével.
 - 9./ Orosz csapatok azonnali kivonulását Magyarországból és Magyarország kilépését a varsói egyezményből.
 - 10./ Rákosi Mátyás perbefogását.
 - 11./ Vonják felelősségre azokat, akik okai a polgár vér ömlésének.
 - 12./ Az orosz nyelv, mint kötelező tantárgynak az eltörlését és tankönyveink átirását magyar nemzeti szellemben.
 - 13./ Szabad kiskereskedelmet és szabad kisipart.
 - 14./ A súlyos adóterhek csökkentését és a beszolgáltatás teljes törlését.
 - 15./ Szabad földművelést, a kollektív gazdálkodás erőszakolása nélkül.
 - 16./ Államosított családi házak visszaadását.
 - 17./ A megvont fizetések és nyugdíjak visszaadását minden arra érdemesnek.
1956. október 27-én délelőtt 10 órakor nagygyűlés a Hal téren.

Hódmezővásárhely dolgozói

és ifjusága.

x 1956. október 27-én megjelent röplap. Megtalálható a Csongrád megyei Pártbizottság irattárában.

"Honfitársak! Hódmezővásárhely dolgozói! Fiatalok!

Szeretett hazánk rendkívül súlyos, válságos helyzetbe került a tragikus testvérharc következtében.

A munkások, a parasztek, az értelmiség és az ifjuság jogos nemzeti követeléseiből máris olyan fontosak teljesültek, mint Gerő Ernő leváltása, Nagy Imre kormányra juttatása, Rákosi és Sztálin híveinek kiebrudalása a politikai életből. Hamarosan teljesülnek egyéb megoldásra váró problémák is, közöttük a magyar-szovjet viszonynak az egyenjogúság alapján való rendezése. Felülvizsgálják a dolgozók vállát nyomó terheket és pártunk új Politikai Bizottsága, a Nagy Imre vezette nemzeti kormány a lehetőségek legvégső határáig mindent megtesz a dolgozó nép, elsősorban az alacsonykeresetű munkások életkörülményeinek javításáért. GONDOIKOZZA TOK! Ezek után mi szükség van felvonulásokra, tüntetésekre és esetleges vérontásra Vásárhelyen is?

Városunk dolgozói, elsősorban józan munkásságunk, dolgozó parasztságunk és fiataljaink öntudatos része eddig - felelőssége teljes tudatában - megőrizte fegyelmét. Október 26-án este azonban a fegyvelmezetten kezdődő, s a fenti, már megvalósulás útján haladó követeléseket hangoztató diákfelvonulást egyes felelőtlen személyek rendezavarásra használták ki. NE UTÁNOZZÁTK ŐKET! Vagy talán a Központi Vezetőség és a Nagy Imre vezette új nemzeti kormány politikája helyett a gyűlöletes urivilágot és a leventekorszakot idéző Avemaria Brunóban, Horthy egykori hivatásos századosában reménykedtek? Vagy abban az Olasz Sándorban, akit rablásért még Horthyék bírósága ítél el 15 esztendőre? Esetleg Mocsiy Ferencben, aki trafikrablás, avagy Várdai Istvánban, aki biciklitolvajlás révén óhajtott a szebb jövőjét meg alapozni?

DIÁKOK! IFJUMUNKÁSK! Tudjátok meg, ilyen elemek is közétek gyűltek.

Hogy milyen szándékkal, magatok is rájöhettek! Ha a zavarosban halászni akarók befolyása alá kerülnétek, olyan helyzetbe juttatnátok városunkat, amilyenbe fővárosunk sokat szenvedett lakossága ezekben az órákban van. Nem akarhatjátok ezt!

AKI MA IGAZÁN HAZAFINAK TARTJA MAGÁT, AZ SEBEKET GYÓGYÍT, NEM PEDIG SEBEKET EJT A HAZA TESTÉRE. Sebeket gyógyít munkával, a rend és a fegyelem megőrzésével, s őrizkedik mindenféle - ma már indokolatlan - tüntetéstől. Ehelyett alakítók meg öntevékenyen, legjobb belátástok szerint minden gyárban és üzemben a munkástanácsokat a Harsánygyár és a Vasútállomás példájára. És dolgozzatok, termeljétek, mert a jólét csakis munkából fakad!

A HODMEZOVÁSÁRHELYI PÁRT-
ÉS DISZ VÉGREHAJTÓBIZOTTSÁG.

x 1956. október 26-án kiadott röplap. Megtalálható az MSZMP Csongrád megyei Bizottsága irattárában.

- 1./ A szovjet csapatok azonnali kivonását és a varsói egyezmény egyenjogúság alapján történő felülvizsgálását.
- 2./ Az államvédelmi egységek feloszlását, és az államvédelmi teendőknek a rendőrségre és a magyar honvédségre való ruházását.
- 3./ Féltelemtelen életet, ennek értelmében emberhez méltó szabadságjogokat: azaz gyülekezési, felvonulási, tüntetési és sztrájkjogot, valamint sajtószabadságot.
- 4./ A reálbérek emelését.
- 5./ Valóban szabad vallásgyakorlatot és a szokásos vallási és nemzeti ünnepek visszaállítását.
- 6./ Általános, egyenlő és titkos szavazással tartott szabad választást a demokratikus pártok részvételével.
- 7./ Rákosi Mátyás és Gerő Ernő, valamint mindazok felelőssége vonását, akik a tragikus testvérharcot okozták.
- 8./ Az orosz nyelvnek, mint kötelező tantárgynak eltörlését, és tankönyveink megírását az igazságnak megfelelően, magyar nemzeti szellemben.
- 9./ Szabad kisipart és szabad kiskereskedelmet, biztosítva számukra az anyag- és áruellátást.
- 10./ A súlyos adóterhek csökkentését az egyéni és szervezetzeti dolgozóknál egyaránt, valamint a beszolgáltatás eltörlését.
- 11./ Szabad földművelést, a kollektív gazdálkodás erőszakolása nélkül.
- 12./ A nyolcórás munkanap minden területen való biztosítását, a nehéz és egészségre ártalmas munkaterületeken a nyolcórás munkanap fokozatos csökkentését, valamint azt, hogy szombaton egy órákor minden üzemben fejeződjék be a munka.
- 13./ Az eddigi normák eltörlését és helyette a dolgozók és a népgazdaság érdekeit egyesítő bérezés bevezetését.
- 14./ Az államosított családi házak visszaadását.
- 15./ A megvont fizetések és nyugdíjak igazságos rendezését és a nyugdíj korhatár csökkentését.
- 16./ A szovjet kormány azonnal engedje haza a területén eddig bármi címen fogvatartott magyar állampolgárokat.
- 17./ A mostani nemzeti harcban résztvevők feltétel nélkül, teljes amnesztiáját.
- 18./ A Rákosi-Gerő éra alatt lecsukott összes politikai foglyok, valamint Mindszenty József hercegprímás szabadonbocsátását.
- 19./ Nemzeti jellegünk kifejezésére a Kossuth-címer visszaállítását.

-----x
Virágos Molnár István: A legnagyobbat: a bizalmat kérjük.

A mai nappal új nevet vesz fel a Csongrád megyei dolgozók lapja. Ezzel is jelképezni akarjuk azt a változást, ami lapunk, a magunk és az egész nemzet életében végbement. Ezzel a jelképpel szeretnénk kifejezésre juttatni: a nemzeti forradalmat szívvel-lélekkel támogatjuk, s elítéljük azt a népellenes, bűnös politikát, ami annyi kárt okozott az országnak, hazánk függetlenségének, egész nemzetünknek.

A jelképek természetesen önmagukban mindig kevésnek bizonyultak. A mi jelképünket tartalommal tölti meg, hogy együtt dobban szívünk az egész nemzetével. Újságírói hivatásunk ingadozás nélkül, következetesen a haza függetlenségének, a demokratikus, szabad Magyarország szolgálatában áll. Ezt hivatott biztosítani a szerkesztőség munkástanácsa, amely el van szánva arra, hogy egy jöttányit sem enged szívünk parancsából: a haza üdve legfelsőbb törvényünk legyen.

Mielőtt lapunkat az olvasók kezébe adnánk, szembe kell néznünk önmagunkkal és számot vetni eddigi munkánkkal, de szembe kell nézni népünkkel is. S ezek a szemek azt mondják: Megmérettetek és könnyűnek találtattok. Kezünkben volt a toll és a kevéske papir, amire felsőbb parancsokat irtunk és továbbítottunk. Lapunk valamennyi hasábján rózsaszínnek hazudtuk a fekete valóságot. S még azzal áltattuk magunkat, hogy igazat irtunk, ezt követeli meg a haza érdeke. Arcunkat szégyen piritja és félrevezetett-ségünk miatt felháborodás tölt el bennünket. Azenban sem a szégyen, sem a magunk felháborodása nem oldoz fel bennünket elkövetett hibánk súlya alól. Népünk nagylelkű bizalmát nem is ezen a címen kérjük.

Azok a magyar testvéreink, akik az elmúlt napokban az utcára vonultak, szobrokat, obeliszeket döntöttek, kinyomatták követeléseiket, gondoljanak arra is, hogy nemzeti harcunk kibontakozásához olykor-olykor mi is szolgáltatunk fegyvert. Mert nem fegyver volt-e a Petőfi-kor vitákat elítélő bűnös, Rákosi diktálta párthatározattal szembeállítani és megcáfolni

hazugságait. Mostani lapunk elődjecadta ezt a fegyvert a nép kezébe. Egyedül valamennyi magyar lap közül. Vagy nem fegyver volt-e a hazánkat kirabló szovjet külkereskedelmi kapcsolatok leleplezése. Vagy Farkas Vlagyimir, Farkas Mihály megbüntetésének lapban való követelése. Nem harcba szólított-e cikkünk: vissza Nagy Imrét a vezetésbe. A mi egykori lapunk tette ezt és nemcsak ennyit. Sajnos mégis keveset ahhoz, hogy elég lett volna, hogy nyugodt lehetne lelkiismeretünk. Nem is annak megnyugtására, nem is a hibák kisebbítésére emlékezünk vissza ezekre a cikkekre, csupán azért, hogy felidézzük: nem voltunk és nem vagyunk azok, nassak Rákosi, Gerő, Farkas, Hegedűs és társai bandájával. A Rákosi-terror gépezetén olykor adódó réseket nem hagytuk kihasználatlanul, hanem a nemzet harca javára hasznosítottuk.

Talán értékeli népünk ezt a törekvést és bizik bennünk, hogy ebből a magból a tragikus tévedések után hatalmas fává terebélyesedik bennünk a nemzet helyes úton megtalált szolgálata. A legnagyobbat, a bizalmat kérjük ehhez. Sok tanácsot, bátorítást, biztatást is és a megyei nemzeti bizottság segítségét, amely magáénak vállalja új lapunkat.

x "Szabad Viharsarok" november 1-i száma. /1956./

²
Hódmezővásárhely dolgozói!

A mai napon megalakult a katonatanács, amelynek tagjai között helyet foglalnak hódmezővásárhelyi munkások, parasztok és értelmiségi dolgozók.

Ezt szükségessé tette az a kialakult helyzet, hogy ellenséges, provokatív elemek rendzavarást, fosztogatást terveznek, készítenek elő városunk békés lakossága ellen. A megalakult tanács úgy határozott, hogy október 27-én este 5 órától reggel 6 óráig, a visszavonásig minden nap kijárási tilalmat rendel el. Kérjük városunk lakosságát, hogy a kapujukat zárják be a kijárási tilalom ideje alatt és óvakodjanak a rendbontástól.

A kijárási tilalom ideje alatt kizárólag csak az éjszakai munkába dolgozó és munkaadói igazolvánnyal rendelkező, vagy életmentés céljából közlekedő személyek nyernek felmentést. A tanács ezután felhívja a város hazafias dolgozóit, hogy segítse elő fegyelmezett magatartásával a rend, a fegyelem, a békés építőmunka folytatását. A katonatanács 1956 október 28-án hangozó hiraó és falragasz útján a város lakosságának tudomására hozza azokat az intézkedéseket, amellyel biztosítja a lakosság további folyamatos ellátását és a nyugodt, békés építőmunka végzését."

Hódmezővásárhelyi Katonatanács

x Eredeti példány megtalálható az MSZMP Csongrád megyei Pártbizottság irattárában.

x

Felhívás Hódmezővásárhely dolgozóihoz.

A Katona Tanács 1956. október 28-i rendkívüli ülésén megállapította, hogy Hódmezővásárhelyen a kimenési tilalom megkezdése után rendbontást kíséreltek meg.

Eppen ezért, hogy a rend és a nyugalom feltétlenül biztosítható legyen, a felesleges vérontás elkerülése érdekében a Katona Tanács felhívja az üzemek, vállalatok, szervezetek munkástanácsait és dolgozóit, a város minden polgárát, ítéljék el a rendbontókat és ne csatlakozzanak felelőtlen politikai irányzatokhoz.

Tartózkodjanak a meggondolatlan politikai követelésektől és mindeképpen kerüljék el a rendfenntartó erőkkel való összeütközést.

A Nagy Imre elvtárs által vezetett kormány támogatására kéri fel a város lakosságát a Katona Tanács.

Szülők! Óvjátok gyermekeiteket a veszélytől!

Tanárok, tanítók! Nagy felelősség nyugszik vállaitokon! Óvjátok tanulóitokat meggondolatlan cselekedetektől!

Munkások! Parasztok! Értelmiségiek!

Őrizétek meg nyugalmatokat!

Lássatok az építő munkához!

Hódmezővásárhely Katona Tanács.

x Eredeti példány megtalálható Jánoska Gergely századosnál, a Csongrád megyei Honvédelmi Sportszövetség elnökénél.

Hódmezővásárhely városi Katonatanács közleménye. ^x

"Vásárhely dolgozói!

A katonatanács 1956. október 27-i ülésén megvizsgálta a kialakult helyzetet és az alábbiakban rendelkezett:

- 1./ A katonatanács felhívja az üzemek, vállalatok, intézmények dolgozóit, hogy hétfőn reggel foglalják el munkahelyeiket. A feltételekkel kapcsolatos munkaproblémákat a városi pártbizottság az illetékes vezetőkkel, a munkástanácsok vezetőivel vasárnap folyamán megbeszéli.
- 2./ A lakosság élelmiszerekkel való ellátása biztosítása érdekében utasította a katonatanács az illetékes kereskedelmi szerveket, és termelő vállalatokat, hogy a folyamatos ellátást a meglévő készletek forgalombahozatala útján biztosítsák.
- 3./ Az üzletek nyitvatartási idejét reggel 1/2 7 órától d.u.5 óráig szabályozza, a kijárási tilalom tartalmára. Egyben felhívja a katonatanács a lakosság figyelmét, hogy tartózkodják a közszükségleti cikkek tömeges vásárlásától, mert ezzel zavarokat okoznak az egyébként folyamatosan biztosított ellátásban.
- 4./ Általános és középiskolákban a tanítás 1956. október 31-én rendes időben kezdődik.
- 5./ Az 1956. évben végzett tagosítás sok problémát okozott a parasztság között és az őszi munkákat is gátolja. Ezért a katonatanács elrendeli, hogy a városi tanács végrehajtó bizottsága az ez évi tagosítást azonnal érvénytelenítse. Ezt a határozatot a termelőszövetkezetekkel és egyéni paraszttal azonnal közölje. A katonatanács egyben felhívja a tsz és egyénilleg dolgozó parasztságot, hogy az őszi mezőgazdasági munkát haladéktalanul fejezze be."

Katonatanács.

x Viharsarok 1956. október 30-i száma.

8. sz. függelék.

Nemzeti Bank Fiókja Igazgatójának és Munkástanácsának helyben. ^x

Mint a helyi nemzeti bizottság elnöke, utasítom a Nemzeti Bank vezetőit, hogy a Nemzeti Bizottság teljes ülésének további intézkedéséig /sz október 31-én lesz/ a Magyar Dolgozók Pártja valamennyi, akár helyi, akár megyei egyszámláján lévő összegeket zárolja és kifizetéseket ne fogadtasson." ^x

Hódmezővásárhely, 1956. október 31.

Nemzeti Bizottság elnöke

Gyáni Imre.

x Csongrád megyei Főosztály 31/5634/1957. sz. dosszié, I. kötet, 293. oldal.

"Csongrád megye ideiglenes Nemzeti Bizottságának sztrájk ki-
áltványa a megye dolgozóihoz.^x

Csongrád megye dolgozói, munkások, parasztok, értelmiségiek,
fiatalok!

1956. október 31-én d.u. 3 órakor megalakult a megye forradalmi és
munkástanácsainak, valamint a járási, városi nemzeti bizottság
küldötteiből a megyei ideiglenes nemzeti bizottság.

Csongrád megye ideiglenes Nemzeti Bizottsága kijelenti:

egyetért a több pártrendszerre alakuló ideiglenes kormányral. A
dicső magyar ifjuság forradalmi követeléseivel egyetért, ahhoz
csatlakozik és minden erővel harcol azok megvalósításáért.

Üzemi munkások! Amíg a szovjet csapatokat ki nem vonják hazánkból,
ülő sztrájkot folytassatok, kivéve az élelmiszer, az életfenntar-
tás miatt szükséges üzemek.

Ideiglenes megyei bizottság leváltotta a megyei tanács végre-
hajtó bizottságának vezetőit és helyükbe a munka irányítását
ideiglenesen a megyei tanács forradalmi bizottsága elnökségére
bizta.

Ideiglenes Nemzeti Bizottság.

x Vásárhelyi Nemzeti Ujság, 1956. november 1-i száma.

x

A Nemzeti Parasztpárt újjászervezése Vásárhelyen.

Az október 30-án a budapesti szabad Kossuth Rádióban elhangzott kormány nyilatkozat alapján összehívt Vasvárhelyen a Nemzeti Parasztpárt újjászervező és előkészítő bizottsága. A bizottság az alábbi nyilatkozatot adja ki:

Általában az 1947. évi mezővári Nemzeti Parasztpárti program alapján állunk, a mostani nagyszerű nemzeti forradalom továbbfejlesztésével.

Programunk:

- 1./ Szabad, független és semleges Magyarország.
- 2./ A parasztság, munkásság, értelmiség és dolgozó kisemberek érdekeit legmesszebbmenően figyelembevevő nemzeti és demokratikus politika.
- 3./ Az alapvető emberi és politikai jogok teljes biztosítása.
- 4./ A magyar gazdasági élet kulcskérdésének a mezőgazdaságot tartjuk, és az a programunk, hogy a parasztság és az egész nemzet érdekeinek megfelelően rendezzük a mezőgazdaság ügyét. Biztosítottassék a kismagántulajdonon alapuló szabad, önálló mezőgazdaság, amely megfelel a magyar paraszti hagyományoknak és a magyar föld adottságainak.
- 5./ A nemzet forradalom szellemében és ahhoz hűen, elítélve az előző évek bűnös nemzetietlen politikáját és nevelését, célul tűzzük ki a felnövekvő fiatalok nevelését azoknak az eszményeknek az alapján, amelyről hősi ifjúságunk a jelen nemzeti forradalmunk nagyszerű napjaiban tanúságot tett.
- 6./ A Rákosi-Gerő és társai vezette bűnös nép- és nemzetellenes önkény-politika akadályozott meg bennünket abban, hogy a Nemzeti Parasztpárt eredetileg is helyes nemzeti programját megvalósítsuk. Most a Nemzeti Forradalom győzelme és a magyar nép eltökélt forradalmi megújodási szándéka a biztosíték, hogy programunkat győzelemre

viessük. Ehhez kérjük a parasztok, munkátestvéreink, értelmiségünk, és minden dolgozó kisember bizalmát és várjuk a támogatását.

Néppel a népért!

x Vásárhelyi Nemzeti Újság 1956. november 1-i számából.

x
A népért, a hazáért.

"A vásárhelyi Honvédség fogadalma és felhívása városunk dolgozóihoz!

Helyőrségünk eltávolította sztalinista vezetőit, a forradalmi katonatanács nevében dr. Kertész Dezső orvos főhadnagy és Cs. Kovács István hadnagy ismertette a nemzeti bizottsággal a vásárhelyi honvédség fogadalmát.

- 1./ Amennyiben a szovjet csapatok a kormány által meghatározott időn belül nem hagyják el az országot, fegyverrel is érfényt szerzünk a magyar szabadságnak.
- 2./ A kormány célkitűzéseinek megvalósításában segítünk. A forradalom alatt fegyverrel is megvédjük, ugyanakkor, ha a kormány ígéretét nem teljesíti, megvongjuk.
- 3./ Minden erőnkkel megvédelmezzük fegyveresen a személy és vagyonbiztonságot. A helyi néphatalmat és a nemzeti bizottságot támogatjuk ellenségeivel szemben. A honvédség ma, csütörtökön az elesett, hősi halottak tiszteletére d.e. 11 órakor koszorúzási ünnepséget rendez, a Kossuth szobor előtt, amelyre minden dolgozót szeretettel vár."

x Vásárhelyi Nemzeti Ujság 1956. november 1-i számában.

Magyarok, honfitársak, munkások, parasztok, értelmiségiek!

Hazánk mostmár a magyar nép igaz hazájának függetlensége, csak úgy van biztosítva, ha a nép ezekben a percekben is a legegységesebben fegyverrel is védi. Kossuth népéhez hiven Katonai Forradalmi Tanács elhatározta, hogy felkelő zászlóaljokat szervez, akik minden percben képe sek fegyverrel küzni függetlenségünk meggyalázóit. Még ma jelentkezzetek a felkelő zászlóaljakban, hogy népünk évszázados óhajának fegyverrel is érvényt szerezzünk.

Magyarok! A haza függetlensége a mi kezünkben van. Gyertek, hív a haza!"

Katonai Forradalmi Tanács

Jelentkezni: A Katonai Kiegészítő Parancsnokságokon.

x Eredeti példány megtalálható a Csongrád megyei Pártbizottságon.

Magyarok! Polgártársak! Hódmezővásárhely népe!

A harc tovább folyik, az egész ország területén. Szeged és Békéscsaba is sztrájkol. Vásárhely népe sem nézheti tétlenül, hogy Pesten és az ország többi részében folyik a vér.

Munkások! Fiatalok! Vasutasok! Parasztok!

Sztrájkkal segítsük a szabadságharcosokat!

Nem ismerjük el a Kádár Kormányt! Követeljük a jelenlegi Kormányban lévő Rákosi klikkhez tartozók eltávolítását! Együttérzésünket fegyelmezett sztrájkkal fejezzük ki.

Hódmezővásárhelyi Forradalmi Bizottság"

Megtalálható a Csongrád megyei Pártbizottság irattárában.

Az MSZMP vásárhelyi intéző bizottságának nyilatkozata.

A Magyar Szocialista Munkáspárt hódmezővásárhelyi intéző bizottsága tegnapi ülésén a következőket állapította meg:

Az október 23-tól november 4-ig lezajlott eseményeket nem lehet és nem is szabad egyértelműen ellenforradalomnak tekinteni. A központi pártvezetés még a budapesti felkelés másnapján is képtelen volt felismerni az elégedetlen magyar nép vágyait és akaratát. Ezt négy esemény bizonyítja:

- 1./ Gerő október 22-én 20 órakor elhangzott provokatív beszéde.
- 2./ Gerő első titkári pozíciójának október 23-án történt megerősítése. /Ekkor nevezték ki Nagy Imrét is miniszterelnöknek/
- 3./ Gerőt csak október 26-án, a felkelés negyedik napján, a fegyveres harcban álló munkások, diákok, katonák és rendőrök nyomására váltják le és csak ezen a napon beszélnek először forradalomról; eddig reakciós banditákról beszéltek csupán.
- 4./ Nagy Imre a felkelés hatodik napján október 28-án, vasárnap este szüntetteti be a tüzet azok ellen a felkelők ellen, akik őt kormányelnöki székbe emelték.

Az elmúlt felkelés tehát a nép kritikája volt a párt degenerálódott politikájával szemben.

A pártvezetés és a kormány huza-vonása a követelések lassu és késedelmes teljesítése tette lehetővé, hogy az igazságos követelésekért megindult fegyveres felkelésben ellenforradalmi erők nyomulhassanak előtérbe, amelyek veszélybe hozták szocialista vívmányainkat, népi államunkat, munkás-paraszt hatalmunkat, hazánk létét. Ez különösen október 30-a után következett be, amikor kimondatták Nagy Imrével az egypártrendszer megszüntetését.

Mindez újra és teljes világossággal bizonyítja, amit hónapok óta han-

goztattunk: a felső pártvezetés tökéletesen el volt szigetelve a tömegektől. Ma már az is kétségtelen, hogy a nép és pártvezetés között éppen a pártapparátus, a pártbürokrácia képezte a legvastagabb szigetelő anyagot.

Most a kommunisták első feladata Hódmezővásárhelyen és Csongrád megyében rendezni a párt sorait, új alapokon megszervezni felépíteni, talpraállítani a pártot és lelket önteni belé. Feltétlenül szükséges, hogy a párt az újjászervezés folyamán megszabaduljon minden felesleges nehézségtől, vagyis minden passzív párttagtól, továbbá mindazoktól, akik állásért, előléptetésért, vagy másféle karrierista önértékből csatlakoztak hozzánk, és végül de ezt különös hangsúllyal kell aláhuzni - a párt létkérdése, hogy megszabadítsa magát a szektás funkcionáriusoktól. Ha azt akarjuk, hogy a párt visszaszerezhesse tekintélyét és a néppel összeferrott, a nép vágyait és kívánságait kifejező élcsapatává váljék, amely a magyar dolgozó népet harcba tudja vezetni a szocialista építés eddigi vívmányainak megtartásáért és továbbfejlesztéséért, akkor az említett három réteget, a passzív elemeket, a karrieristákat és legfőképpen a szektásokat nem szabad visszavenni a pártba, de még kevésbé a párt vezetésébe.

1956. október 22-től november 4-ig hatalmas, évekig visszafojtott indulatok, érzések és követelések törtek elő a magyar nemzet lelkéből Budapesten és vidéken. Ezek között a Kádár-kormány 13 pontból álló programjában első helyen említi a nemzeti szuverénitás és függetlenség kivívásának és elismertetésének követelését. A gazdasági követelések közül a Kádár-kormány is jogosnak ismeri el a munkásosztály életszínvonalának emelését, a lakásnyomor megszüntetését, a parasztságot terhelő kötelező beszolgáltatás eltörlését, a kisipar és kiskereskedelem támogatását, a tagosítás és a szövetkezeti mozgalom területén elkövetett törvénysértések határozott felszámolását.

A Kádár-kormány politikai jellegű programpontjait a demokratizmus kifejlesztésének szándéka szövi át, ezért azokat teljesen magunkévá tesszük. A párt újjászervezésénél figyelembe kell vennünk azt, hogy a széles demokratizmus kibontakoztatása érdekében meg kell szüntetni a bürokráciát, azt, hogy a széles demokratizmus kibontakoztatása érdekében meg kell szüntetni a bürokráciát, azt, hogy a gyárakban, az üzemekben és a vállalatoknál a legszélesebb demokrácia alapján meg kell valósítani a munkás igazgatást és hogy az eddigi igazgatási szervek és a forradalmi tanácsok demokratikus választását - tehát nem kinevezését - kell biztosítani.

Intéző bizottságunknak komolyan kell felfognia a Kádár-kormánynak ezeket a politikai jellegű programpontjait és magát a városi pártszervezetet is úgy kell felépítenie, hogy a párttagok és a pártszervezetek az említett politikai célok megvalósításának szolgálatába állhassanak. Világosan szólva: a pártbürokrácia és a demokratizmus nem tűrhetik meg egymást. A pártdemokrácia eddig azért nem fejlődhetett ki, mert a párttagzágon a pártbürokrácia uralkodott. Ha most utat akarunk nyitni a pártélet és az állami gazdasági élet demokratizálásának, akkor meg kell akadályoznunk, hogy újjáéledjen az eddig fennállott nagyméretű pártbürokrácia. Azért kell ilyen sokat beszélni ezekről a dolgokról, mert a megbukott intézményekben alkalmazott, jó fizetést és számos kiváltságot élvezett funkcionáriusok százai és ezrei most, nyilvánvalóan ott és úgy akarják folytatni tevékenységüket, ahol és ahogyan október végén ijedten abbahagyták. Meg kell mondanunk egymásnak és az összes kommunistának őszintén, hogy a múlt napokban fellángolt forradalmi események kohójában a néptömegek politikai öntudata magasabbra nőtt; ezt a tömeget nem képesek vezetni és irányítani többé azok, akiket éppen ez a néptömeg hagyott cserben.

Mindebből az következik, hogy a pártszervezés módszerében csakugyan tiszta lapot kell nyitnunk.

Felhivunk minden kommunistát, a demokrácia és a szocializmus minden hívét, támogassa a forradalmi munkás-paraszt kormányt. A nép jogos gazdasági, politikai és szocialista törekvései megvalósítása érdekében védje a népi demokratikus hatalmat, segítsen a rend helyreállításában, a termelés azonnali megindításában, kezdjenek hozzá a párt alap szervezeteinek újjászervezéséhez.

A Magyar Szocialista Munkáspárt
vásárhelyi intéző bizottsága

x Megtalálható: Szabad Viharsarok, 1957. november 7-i számában.

x
J e g y z ő k ö n y v .

Készült Hódmezővásárhelyi Összes Üzemek, Állami Gazdaságok és termelőszövetkezetek munkástanácsainak elnökei és tagjai, továbbá a megye területéhez tartozó többi városok és faluk munkástanácsainak képviselői ülésén.

Az ülés napirendjén a következő szempontokat tárgyalták meg:

- 1./ A Csongrád megyei munkástanácsok elismerik és megbízzák az intéző bizottságot, melynek tagjai: Vaskó András elnök, Csányi János elnökhelyettes, Koma Lajos titkár, Hódi János, Szél Mihály, Botka Sándor, Kántor Antal, Szűcs Lászlóné, hogy az országos munkástanáccsal karöltve a Parlamentben a Csongrád megyei munkástanácsok érdekeit képviselje.
- 2./ A Csongrád megyei munkástanácsok csatlakoznak a Nagy-Budapesti munkástanácsok felhívásához, amit 8 pontban foglalt össze, és ezt teljes mértékben támogatják és végrehajtják.
- 3./ A Csongrád megyei munkástanácsok nevében követeljük, hogy a kormány ismerje el a városi, megyei és országos munkástanácsot és mint tárgyaló fél résztvehessen a parlamenti vitákban.
- 4./ Követeljük azt, hogy a megyei munkástanács intéző bizottságát, Hódmezővásárhelyen ismerjék el és tiltakozunk az ellen, hogy a jelenleg fennálló tisztí különítmény tagjai a munkástanácsok ügyeit beavatkozzanak és a munkástanács tagjaira pressziót gyakoroljanak. Ehhez csatlakoztak a következő üzemek: /aláírva 30 vásárhelyi és mintegy 15 vidéki üzem neve/

x Eredeti példány megtalálható a Megyei Bíróság BI-494/1957.sz. dossziében.

Irodalomjegyzék

Dokumentumok, tanulmányok.

1. MSZMP Központi Bizottság 1956. XII. 2-5-i ülésének határozata.
2. Nagy Imre és bűntársai ellenforradalmi összeesküvése című mű.
3. Ellenforradalom Magyarországon 1956 /MSZMP Párttörténeti Intézet kiadványa 1958./

Rendőrségi, bírósági ügyiratok

1. BM. Csongrád megyei Főosztály 31-5634/1957 számú irat.
2. Sallai Imre Tsz-ben felvett jegyzőkönyv. /Megtalálható: MSZMP hódmezővásárhelyi bizottsága irattára 34/4-es ikt. szám alatt./
3. P.F/4223 alakulat eseménynaplója.
4. P.F/2278 alakulat parancsnokságán felvett felülvizsgálati jegyzőkönyv Boruzs Béla vallomása alapján.
5. Szegedi Katonai Ügyészség 15-53/1957. sz. irat.
6. Csongrád megyei Bíróság B.I. 494/1957. számú irat.
7. Vig István kecskeméti katonai ügyész által felvett jegyzőkönyv. /Megtalálható a Munkásőrség Csongrád megyei Parancsnokságán./

Folyóiratok, újságok., jelentések.

1. Csongrád megyei Statisztikai Hivatal 1935-ös jelentése, 0025/1956 sz. jelentése 4-es példány.
2. Magyar statisztikai zsebkönyv 1941 X. évfolyam.
3. Kovács Mihály: Földreform Hódmezővásárhelyen /Puszták népe 1947 szám/
4. Gyáni Imre: A felszabadult Vásárhely tíz éve. /1944-1954/
5. Vásárhelyi Szó 1956. jun-jul. összevont szám és októberi szám.
6. Szabad Nép 1956 jul. 1-1 szám.
7. Viharsarok 1956 jul. 6, október 20, 21, 23 és 30 számai.
8. Csongrád megyei Hírlap 1957 ápr. 13-i szám.
9. Vásárhelyi Nemzeti Újság 1956 okt. 28, 30, 31, nov. 1, 2, 3, 4 szám.

Egyéb.

1. Féja Géza: Viharsarok c. műve.
2. Gazdapusztai Gyula feljegyzése. "Ahogyan én láttam". /Megtalálható
hódmezővásárhelyi pártbizottság irattárában.
3. Kiss Lajos rendőr hadnagy, Gazdapusztai Gyula aspiráns és mások
szóbeli visszaemlékezései.
4. Röplapok. Lásd: I-II és III-as számú függelék.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	1-11	old.
II. Az ellenforradalom eszmei előkészítése Hódmező- vásárhelyen. Ellenforradalmi megmozdulások 1956 október 23-a előtt	11-46	"
III. Az ellenforradalom hatalmon 1956 okt. 29-nov. 5-ig.	46-98	"
IV. A munkáshatalom konszolidációja Hódmezővásár- helyen az ellenforradalom elleni fegyveres és politikai harcban.	98-117	"
V. Függelék	118-137	"
VI. Irodalom jegyzék.	138-139	"

Az ellenforradalmi Katonai Tanács elhatározása a város védelmére. 1956. november 4.

